BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ❖ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

21.YÜZYIL BECERİLERİ BAĞLAMINDA KIZ ÇOCUKLARININ GİRİŞİMCİLİK VE İNOVASYON BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye Nur KAHRAMAN

Uluslararası Ekonomi Politikası Anabilim Dalı

AĞUSTOS 2021

BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ❖ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

21. YÜZYIL BECERİLERİ BAĞLAMINDA KIZ ÇOCUKLARININ GİRİŞİMCİLİK VE İNOVASYON BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye Nur KAHRAMAN
(182297531017)

Uluslararası Ekonomi Politikası Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Melda Medine SUNAY

AĞUSTOS 2021

BTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 182297531017 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Sümeyye Nur KAHRAMAN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "21. YÜZYIL BECERİLERİ BAĞLAMINDA KIZ ÇOCUKLARININ GİRİŞİMCİLİK VE İNOVASYON BECERİLERİNİN İNCELENMESİ" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Melda Medine SUNAY** .....
Bursa Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Adem DAĞ** .....
Bursa Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülcihan YAZÇAYIR .....
Uludağ Üniversitesi

Savunma Tarihi : 13 Ağustos 2021

LEE Müdürü : **Doç. Dr. Yunus KAYA** .....
Bursa Teknik Üniversitesi ……/……./……

İNTİHAL BEYANI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belgelediğimi, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Sümeyye Nur KAHRAMAN

İmzası:

Kıymetli Aileme…

ÖNSÖZ

“21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında Kız Çocuklarının Girişimcilik ve İnovasyon Becerilerinin İncelenmesi” adlı bu çalışma Bursa Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensititüsü, Uluslararası Ekonomi Politikası programında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Öğrencisi olduğum 2018 yılından bu yana içten yaklaşımları ile beni cesaretlendiren, iyi niyetini ve desteğini üzerimden eksiltmeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Melda Medine SUNAY’a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Danışmanlığının ötesinde her türlü problemime rağmen daima anlayış ve ilgi ile yönlendirici ve cesaretlendirici katkılarını saygıyla ifade etmek isterim. Ayrıca, üniversitede yürüttüğümüz çalışmalarda yönlendirme ve bilgilendirme gibi birçok aşamada ve yüksek lisans dönemimde büyük desteklerini gördüğüm saygıdeğer hocam Prof. Dr. Abdullah IŞIKLAR’a ve saygıdeğer Hüseyin PEHLİVAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak sadece bu çalışma ile sınırlandırmak istemediğim desteklerinden dolayı arkadaşlarım Merve DAŞCI, Esra TÜRKOĞLU, Rabia YILMAZ ve meslektaşım Mehmet BAYTAR’a ayrı ayrı teşekkür ederim. Elbette beni bu günlere kadar getiren, maddi ve manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen aile üyelerim; Ahmet KAHRAMAN, Ayşe KAHRAMAN, Salih KAHRAMAN, Çiçek KAHRAMAN ve Muhammed Sefa KAHRAMAN’a gönülden teşekkür ederim.

Ağustos 2021 Sümeyye Nur KAHRAMAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **ix**
SEMBOLLER ..... **x**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xiii**
ÖZET ..... **xiv**
SUMMARY ..... **xv**
1. GİRİŞ **16**
1.1 Araştırmanın Önemi 19
1.2 Alanyazın Taraması 20
1.3 Problem Cümlesi 24
2. 21. YÜZYIL BECERİLERİ **25**
2.1 Bilgi Çağı Öncesi Sanayi ve Eğitim 25
2.1.1 Sanayi 1.0 25
2.1.2 Sanayi 2.0 27
2.1.3 Sanayi 3.0 28
2.1.4 Sanayi 4.0 28
2.2 Sanayi Devrimi ve Eğitime Etkileri 29
2.2.1 Tarım toplumunda eğitim 29
2.2.2 Sanayi toplumunda eğitim 29
2.2.3 Küresel toplumda eğitim 30
2.2.4 Bilgi toplumunda eğitim: Eğitim 4.0 30
2.2.5 Yeni bir kavram: Süper akıllı toplum (Toplum 5.0) 31
2.3 Bilgi Çağı ve Bireyin Değişen Gereksinimleri 33
2.4 21. Yüzyıl Becerileri ve Öğrenciler 34
2.5 21. Yüzyılda Eğitimdeki Değişimler 35
2.6 21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı (Partnership for 21st. Century Skills: P21) 39
2.7 21. Yüzyıl Becerilerinin Ekonomik Açıdan İncelenmesi 40
3. GİRİŞİMCİLİK ve İNOVASYON **41**
3.1 Girişimciliğin Tarihsel Serüveni 41
3.1.1 Girişimciliğin tanımı ve kapsamı 43
3.1.2 Girişimcilikte öne çıkan bazı teorisyenler 46
3.1.3 Girişimciliğin önemi 49
3.2 Girişimcilerin Sahip Olması Gereken Özellikler 51
3.3 Girişimci Kişiliği Etkileyen Faktörler 53
3.3.1 İçsel/Kişisel faktörler 53
3.3.2 Dışsal/Çevresel faktörler 54
3.4 Girişimcilik Türleri 56
3.4.1 İç girişimcilik 56
3.4.2 Sosyal girişimcilik 57
3.4.3 Kamu girişimciliği 59
3.4.4 Çevreci/Eko girişimcilik 59
3.4.5 Kadın girişimciliği 59
3.4.6 Dijital/Sanal girişimcilik 60

3.4.7 Fırsat girişimciliği 61
3.4.8 Yenilikçi girişimcilik 61
3.5 Türkiye'de Girişimcilik 61
3.5.1 Osmanlı döneminde girişimcilik 61
3.5.2 Cumhuriyet dönemi ve sonrası girişimcilik 62
3.6 Türkiye'de Kadın Girişimciliği 66
3.6.1 Kadın girişimcilerin motivasyon kaynakları 75
3.6.1.1 Ekonomik motivasyon kaynakları. 76
3.6.1.2 Sosyal motivasyon kaynakları 76
3.6.1.3 Kişisel motivasyon kaynakları 77
3.6.2 Kadın girişimcilerin karşılaştıkları zorluklar 78
3.6.3 Kadın girişimcilerin ekonomiye katkıları 79
3.7 İnovasyon 81
3.7.1 İnovasyonun tanımı 82
3.7.2 İnovasyon ve yaratıcılık ilişkisi 82
3.7.3 İnovasyon ve araştırma geliştirme (Ar-Ge) ilişkisi 83
3.7.4 İnovasyon türleri 83
3.7.4.1 Ürün inovasyonu 83
3.7.4.2 Süreç inovasyonu 83
3.7.4.3 Pazarlama inovasyonu 84
3.7.4.4 Organizasyonel inovasyon 84
3.7.5 İnovasyonun önemi ve gerekliliği 84
3.8 Girişimcilik ve İnovasyon İlişkisi 85
4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA, YÖNTEM, BULGULAR VE YORUM 86
4.1 Araştırmanın Amacı 86
4.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar 86
4.3 Araştırma Yöntemi 87
4.3.1 Veri toplama aracı 88
4.3.2 Örneklem grubu 89
4.3.3 Hipotezler 89
4.4 Bulgular 93
4.4.1 Birinci alt probleme ilişkin bulgular 93
4.4.1.1 Araştırmaya katılan kız öğrencilerin sosyo-demografik özelliklere göre dağılımı ve yorumlanması 93
4.4.1.2 Araştırmaya katılan kız öğrencilerin çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplam puanı ile ölçek alt boyutlarının ortalama değerleri ve yorumlanması 95
4.4.2 İkinci alt probleme ilişkin bulgular 96
4.4.2.1 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin yaşları değişkenine göre farklılığı 96
4.4.2.2 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin sınıf düzeyleri değişkenine göre farklılığı 97
4.4.2.3 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin kardeş sayıları değişkenine göre farklılığı 99
4.4.2.4 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin doğum sırası değişkenine göre farklılığı 100
4.4.2.5 21. yüzyıl becerilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılığı 101
4.4.2.6 21. yüzyıl becerilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre

farklılığı 102
4.4.2.7 21. yüzyıl becerilerinin anne-babanın medeni durum değişkenine göre farklılığı 104
4.4.2.8 21. yüzyıl becerilerinin baba çalışma durumu değişkenine göre farklılığı 105
4.4.2.9 21. yüzyıl becerilerinin anne çalışma durumu değişkenine göre farklılığı 106
4.4.2.10 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerilerinin algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılığı 107
4.4.3 Üçüncü alt probleme ilişkin bulgular 108
4.4.3.1 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin yaş değişkenine göre farklılığı 108
4.4.3.2 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin sınıf değişkenine göre farklılığı 110
4.4.3.3 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin kardeş sayısı değişkenine göre farklılığı 111
4.4.3.4 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin doğum sırası değişkenine göre farklılığı 112
4.4.3.5 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılığı 113
4.4.3.6 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılığı 114
4.4.3.7 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin anne-baba medeni durumu değişkenine göre farklılığı 115
4.4.3.8 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin baba çalışma durumu değişkenine göre farklılığı 116
4.4.3.9 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin anne çalışma durumu değişkenine göre farklılığı 117
4.4.3.10 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılığı. 118
5. SONUÇ ve TARTIŞMA 119
KAYNAKÇA 125
EKLER 133
ÖZGEÇMİŞ 140

KISALTMALAR

COVİD-19 : Yeni tip Koronavirüs hastalığı
CPS : Cyber Physical System
AFA : Açımlayıcı Faktör Analizi
CeBIT : Centrum für Büroautomation, Informationstechnologie und Telekommunikation
ÇSGB : Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DOSAB : Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi
E-Twinning : Avrupa'daki okullar için oluşturulmuş topluluk
EBA : Eğitim Bilişim Ağı
EBA-TV : Eğitim Bilişim Ağı Televizyonu
ESC : Avrupa Dayanışma Programı
Erasmus+ : Avrupa Birliği'nin eğitim, gençlik ve spor alanlarında hibe programı
Eurostat : Avrupa Komisyonu
FATİH/f@tih: Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
GEM : Global Entrepreneurship Monitor
GİSEP : Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı
İŞGEM : İş Geliştirme Merkezi
KA-MER : Kadın Merkezi
KAGİDER : Kadın Girişimciler Derneği
KOBİ : Küçük Orta ve Büyük İşletmeler
KOSGEB : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
MEBBİS : Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri
OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development
P21 : Partnership for 21st Century Learning
SED : Sosyo Ekonomik Düzey
SPSS : Statistical Package for Social Sciences
TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
VBS : Veli bilgilendirme sistemi
WEF : World Economic Forum
WHO : World Health Organization

SEMBOLLER

N	**:** Frekans
Max.	**:** Maksimum
Min.	**:** Minimum
H	**:** Kruskal Wallis H Testi anlamlılık derecesi
p	**:** Hipotez testinin olasılık değeri/anlamlılık yükü
Ss	**:** Standart sapma
X	**:** Ortalama
U	**:** Mann-Whitney U testi anlamlılık derecesi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1: Geçmişten günümüze girişimcilik tanımları **44**
Çizelge 3.2: Sanal girişimciliğin avantaj ve dezavantajları. **60**
Çizelge 3.3: Geçmişten günümüze Türkiye'de başlıca girişimcilik faaliyetleri **64**
Çizelge 3.4: OECD ülkelerinde kadın ve erkek işveren yüzdeleri. **69**
Çizelge 3.5: OECD ülkelerinde kendi hesabına çalışan kadın ve erkek yüzdeleri. **69**
Çizelge 3.6: OECD ülkelerinde kendi hesabına çalışan ve işveren çalışanların toplamında kadın ve erkek yüzdeleri. **70**
Çizelge 3.7: Kadın ve erkek girişimcilik özellikleri..... **50**
Çizelge 3.8: Mastercard 2020 kadın girişimciler endeksi..... **72**
Çizelge 3.9: Mastercard kadın işletme sahipleri oranı 2018-2020 yılları karşılaştırması. **73**
Çizelge 4.1: Araştırmaya katılan kız öğrencilerinin sosyo-demografik dağılımları..... **93**
Çizelge 4.2: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ve ölçek alt boyutlarının genel ortalama değerleri **95**
Çizelge 4.3: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının yaş değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **97**
Çizelge 4.4: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının sınıf düzeyi değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **98**
Çizelge 4.5: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının sahip olunan kardeş sayısı değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları **99**
Çizelge 4.6: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının doğum sırası değişkenine göre Kruskal Wallis-H testi sonuçları **100**
Çizelge 4.7: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının baba eğitim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **101**
Çizelge 4.8: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının anne eğitim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **103**
Çizelge 4.9: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının anne-baba medeni durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları **104**
Çizelge 4.10: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **105**
Çizelge 4.11: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının anne çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **106**
Çizelge 4.12: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının algılanan sosyo-ekonomik düzey (SED)' e göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **107**
Çizelge 4.13: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun yaş değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları **109**
Çizelge 4.14: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun sınıf değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **110**
Çizelge 4.15: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun sahip olunan kardeş sayısı değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **111**
Çizelge 4.16: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun doğum sırası değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **112**
Çizelge 4.17: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun baba eğitim durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **113**
Çizelge 4.18: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun anne eğitim durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **115**
Çizelge 4.19: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek bütünü ile girişimcilik ve inovasyon alt boyutunun anne-baba medeni durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları **116**
Çizelge 4.20: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun baba çalışma durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **117**

Çizelge 4.21: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun anne çalışma durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **118**
Çizelge 4.22: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun algılanan sosyo-ekonomik düzey (SED) değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları..... **119**

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: 1830'lu yıllar İngiliz pamuk fabrikası **26**
Şekil 2.2: Fabrikada çocuk işçiler **27**
Şekil 2.3: Toplum 5.0'a kadar toplumların değişimi **32**
Şekil 2.4: 21. yüzyılda öğrenciler için 16 beceri **35**
Şekil 2.5: UNESCO raporuna göre Covid-19 salgını sürecinde okulların kapalılık süreleri **37**
Şekil 2.6: UNESCO raporuna göre Covid-19 salgını sürecinde okulların kapalılık süreleri **37**
Şekil 2.7: 21. yüzyıl öğrenme çerçevesi **39**

21. YÜZYIL BECERİLERİ BAĞLAMINDA KIZ ÇOCUKLARININ GİRİŞİMCİLİK VE İNOVASYON BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Geçmişten günümüze toplumların gelişimi incelendiğinde; dönemin şartları değişse bile girişimcilik giderek önem kazanmaya devam etmektedir. Girişimcilikle ilgili Türkiye, genç ve dinamik nüfus yapısıyla birlikte inovatif iş fikirleri üretme noktasında yüksek potansiyele sahiptir. Günümüz teknolojilerini kullanarak 21. yüzyılda gelişmiş toplumlar arasında yer alabilmek adına gençler desteklenirse ekonomik olarak da gelişme sağlanacaktır. Günümüzde teknoloji ve bilgi çağının yaşandığı, değişim ve dönüşümlerin hızla ilerlediği bilgi ve teknoloji çağında ülkelerin ekonomik ilerlemeleri adına kadınların ekonomik faaliyetlere sağladıkları katkıların ve girişimcilik faaliyetlerine sağladıkları desteğin azımsanmayacak ölçüde olduğu bilinmektedir. Ekonomik büyüme ve kalkınma adına dinamik yapıda olan, aynı zamanda yaşadıkları çağda inovatif girişimcilik faaliyetlerine yön verecek olan gençlere ihtiyaç vardır. Günümüzde ortaöğretim çağındaki kız çocukları bundan yaklaşık on yıl sonraki süreçte birer yetişkin olacaklar; sosyal, ekonomik ve kültürel birçok alanda söz sahibi olacaklardır. Ülkelerin çeşitli destek programları veya devlet politikaları ile ellerinde bulundurdukları gençleri desteklenmelerinin ve girişimci fikirlerin ortaya çıkarılmasının gelecek vaat eden bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada kız çocuklarının 21. yüzyıl becerileri bağlamında girişimcilik ve inovasyon becerilerinin çeşitli sosyo demografk etmenlere göre değişip değişmediğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmada Çevik ve Şentürk (2019) tarafından geliştirilen "Çok Boyutlu 21 Yüzyıl Becerileri" ölçeği gerekli uygulama izinleri alınarak kullanılmış ve elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiş, sosyo-demografik değişkenlerin kız çocuklarının girişimcilik ve inovasyon becerilerine olan etkisi incelenmiştir. Elde edilen verilerin normal dağılmadığı görülmüş ve bu sebeple istatistik hesaplamaları için parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H testleri tercih edilmiştir Kız öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri ölçeği genel ortalamasının 157.84 olduğu görülmüş ve kız öğrencilerin ölçek bütününe ait ortalamaların orta değerlerin üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak yaş, baba eğitim durumu, anne-baba çalışma durumu değişkenlerinin kız çocuklarının girişimcilik ve inovasyon becerilerini etkilediği; kardeş sayısı, doğum sırası, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum ve algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin ise girişimcilik ve inovasyon becerilerini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak da kız çocukları adına desteklenmesi gereken önemli noktalara değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: 21. yüzyıl becerileri, kız çocukları, girişimcilik, inovasyon

INVESTİGATİON OF ENTREPRENEURSHİP AND INNOVATİON SKİLLS OF GİRLS' İN THE CONTEXT OF 21ST CENTURY SKİLLS

SUMMARY

When the development of societies from past to present is examined, entrepreneurship continues to gain importance, even if the conditions of the period change. Regarding entrepreneurship, Turkey, with its young and dynamic population, has a high potential to produce innovative business ideas. If the young people are supported using today's technologies to be located in developed societies in the 21st century, economic development will be provided. Today, in the age of technology and information, where changes and conversions are progressing rapidly, it is known that women have a considerable amount of contributions to economic and entrepreneurship actions on behalf of countries' economic progress. With the purpose of economic growth and development, there is a need for the young population who are dynamic and capable of leading entrepreneurship actions in the era they live in. Today's high school-age girls will be adults in ten years, and they will also have the right to comment on social, economic and cultural issues. It is considered that it is a promising requirement for countries to support the young people they have with various support programs or government policies and to reveal entrepreneurial ideas of this population. This current study intends to investigate whether girls' entrepreneurship and innovation skills in the context of 21st-century skills change depending on various socio-demographic factors. In the study, the "Multidimensional 21st Century Skills" scale developed by Çevik and Şentürk (2019) was used after obtaining necessary application permissions, and the obtained data were analyzed with the SPSS program. The effects of socio-demographic variables on girls' entrepreneurship and innovation skills were examined. It was observed that the obtained data were not normally distributed. For this reason, non-parametric tests, Mann-Whitney U and Kruskal-Wallis H tests, were practised in the statistical analyses. It was seen that the general average of the 21st-century skills scale of female students was above the average, 157.84. In general, it was concluded that the variables of age, father's education level, and parental occupational status affected girls' entrepreneurship and innovation skills. In contrast, it was found that the variables of the number of siblings, birth order, mother's education level, parental marital status and perceived socio-economic level did not affect entrepreneurship and innovation skills. As a result, important points that should be supported on behalf of girls were mentioned.

Keywords: 21st century skills, girls, entrepreneurship, innovation

1. GİRİŞ

Sanayi devrimi ile birlikte ülkelerde köklü değişimler yaşanmış ve bilgi toplumuna geçişle birlikte de toplumların girişimcilik kavramına karşı bakışı değişmiş ekonomik ve sosyal alanlarda refah seviyesinde yükselmenin girişimcilik ruhu ile olacağı görüşleri ön plana çıkmaktadır (Ulucan, 2015: 3). Girişimcilik, işletmelerin yaratılması ve büyümesinde aynı zamanda ulusların büyümesi ve gelişmişlik düzeylerinde önemli bir rol oynamaktadır. İşletmelerin büyümeleri sonucu oluşan yapının ardında küçük ölçekli başlangıçlara dayanmakta yani girişimci eylemler, kazançlı bir fırsat ile girişimci bir bireyin bağlantı noktasında başlamaktadır. Bu noktada girişimciliği şekillendiren durumlardan biri olan girişimcilik fırsatları kısmı devreye girer ve girişimcilik yeni durumlar karşısında oluşan fırsatları değerlendirme olarak şekillenir. Girişimcilik fırsatları "yeni malların, hizmetlerin, ham maddelerin ve organizasyon yöntemlerinin üretim maliyetlerinden daha yüksek bir fiyata sunulabileceği ve satılabileceği durumlar" olarak aktarılmıştır. Bir diğer durum ise eyleme geçmedir. Çünkü girişimcilik eylem gerektirir ve girişimciler fırsat olduğuna inandıkları şeyle harekete geçerler. Yeni durumlar ve fırsatların oluşması ile bu durum girişimci eyleme dönüşür ve bu sayede yaratılan organizasyon ve şirketler oluşturulur. Girişimciler, harekete geçip geçmeme konusundaki yargılarını kullanmalıdır. Bununla birlikte, şüphe, girişimci eylemi zayıflatabilir (Hisrich, Peters ve Shepherd, 2017: 6). Sanayi devriminin getirdiği değişimlerle birlikte artık bireylere ortak bir eğitim vermek yerine her bireye kendini geliştirip uzmanlaşacağı alanda eğitim vermenin bireylere daha çok katkı sağlayacağı görüşü hız kazanmıştır (Yurdakal, 2018: 7). Çağımız toplumlarında bireylerin her alanda tasarlayan ve üreten kişiler olmaları aynı zamanda problemlere çözümler üreten eleştirel bakış açıları ile yaratıcı fikirler sunabilen ve bunu global olarak ele alarak ekolojik denge, kıtlık veya susuzluk gibi dünya sorunlarına analitik düşünmeyle birlikte çözümler sunabilmesi amaçlanmaktadır (Öztemel, 2018: 27).

Girişimcilik kavramı gelişmiş ülkelerin ekonomik anlamda ilerlemelerini sağlayan en önemli güçlerden biridir. Bu ülkeler girişimcilik gücünü eğitim, sosyolojik

alt yapı, kültürel çalışmalar, ekonominin psikolojik temellerinin sağlamlaştırılması vs. gibi alanlarda ne kadar şekillendirebilirlerse o derecede üretim kapasitelerini de güçlendirmiş olacaklar ve aynı zamanda da bu üretimleri teknolojik alt yapılar ile desteklenerek genç nesillerin yaratıcı fikirleriyle şekillenecek ve çağa ayak uydurmuş olacaktır (Ulucan, 2015: 1).

Toplumda kadına verilen "annelik" görevi ya da "ev kadını" görevi gibi toplumsal bazı dayatma ya da zorunluluklar çerçevesinde kadının erkeğe göre daha dezavantajlı konumda olduğu bilinmektedir. Bunlara ek olarak kadınların duygusal olarak desteklenmelerinin de erkeklere göre az olduğu ya da bir başka ifadeyle girişimde bulunmak isteyen kadınların önüne toplumda kabul gören rolünden dolayı çıkan engellerden bahsetmek daha doğu olacaktır. Tüm bunlara rağmen 21. yüzyılda artan bireyselleşme veya insana verilen değerin artmasıyla ülkelerin ekonomik teknolojik ve sosyolojik olarak değişmesiyle ve gelişmesiyle birlikte kadının toplumdaki yeri de değişerek eğitim seviyelerinin yükselmesiyle doğru orantılı olarak kadının çalışma hayatına girmesi ve girişimcilik faaliyetlerinde bulunmalarına destek sağlamıştır. Bu sayede de kadına yönelik destek platformları ortaya çıkmış ve kadınların girişimciliği desteklenmeye çalışılmıştır. Dünyada ve Türkiye'de erkeklerin egemen olduğu bir çalışma ve yöneticilik hayatının varlığı gerçektir. Türkiye'de "ataerkil" toplum yapısı hakim olduğu görüşleri baskındır. Fakat bu durum zaman geçtikçe değişmekte ve kadınların da yeni bilgi ve beceriler edinerek bu becerilerini yetenekleriyle birlikte ekonomik bazı getiriler sağlayacak işlere dönüştürdüğü görülmektedir (Güleç, 2011: 21).

Geçmişte dahi kadınların birçok girişimcilik faaliyeti üstlenerek ekonomik düzene katkıları düşünüldüğünde günümüz toplumlarında kadının yerinin giderek önem kazanması gerektiği düşünülmektedir Kadınların çalışma hayatına katılmaları ile birlikte toplumsal yapı içerisinde değişen roller ve farklılaşmalar ortaya çıkmış ve kadınların inovatif fikirler ile girişimcilik yapma konusunda birçok gelişmede söz sahibi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ileriki yıllarda çalışma hayatına geçiş yapacak olan kız çocuklarının da aynı şekilde girişimcilik ve inovasyon becerilerinin desteklenmesi söz konusu olmaktadır. Kız çocukları gerek kültürel gerek sosyal bağlamda birçok olumsuz tutumla karşılaşmakta ve hemen hemen toplumun her alanında söz sahibi olması gerekirken birçok engelle karşı karşıya kalmaktadır. Zamanla değişen aile yapısı ve günlük hayat koşulları karşısında örgütlerin yaşanan

bu değişime uyum sağlayabilmesi açısından inovasyona ihtiyaç duyulmaktadır. Bazı işletmeler inovasyon, kapasitelerini artırmakta ve çevredeki bu değişimi yönlendirebilmektedir. Günümüz iş dünyasında inovasyon; tekrarlanabilirliği, sistemleştirilmesi ve işletmelerin yapısına yerleşmesi açısından önemli bir kavramdır (Şahbaz, 2017: 21).

Batı'da Çin gibi ülkelerin endüstrileri yaratıcılıktan çok azimli olmalarıyla kıskanılmaktadır. Çin, daha yenilikçi ve rekabetçi olmak için kapsamlı bir çerçeve oluşturmuştur. Singapur da onlardan biridir. Finlandiya ise, disiplinli bir "İnovasyon Üniversitesi" oluşturmak adına en iyi işletme, tasarım ve teknoloji okulunu birleştirerek inovasyonla girişimciliğe doğru ilerlemektedir (Veeraraghavan, 2009: 18). Küreselleşmenin etkileriyle dünyada işletmeler arasında artan rekabet, teknoloji alanındaki yenilikler, sosyal ve kültürel etkileşimlerle birlikte gelen ve kültürlerarası değişimler, ulusal ve uluslararası ekonomik faktörler, tüketicilerin ihtiyaç ve beklentileri gibi birçok faktörün işletmeleri inovatif çalışmalara ittiği görülmüştür (Şengül, 2017: 37). Günümüzde hem girişimcilik faaliyetleri hem de inovasyon çalışmaları internet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte internet aracılığıyla yapılmaya başlanmıştır. İnternet önemli bir iletişim platformu haline gelmiş ve bunun sonucu olarak hemen her şirket ve organizasyon online faaliyet göstermekte ve bu şirketlerin sahipleri girişimci bireyler de interneti gerek reklam kanalı gerek pazarlama gerekse halkla ilişkiler kanalı olarak kullanmaktadırlar (Keegan ve Green, 2014: 443). 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesi ve ülkenin sosyal, ekonomik ve eğitsel politikaları haline getirilmesini özellikle gelişmekte olan ülkelerin önemsemesi bu alana yatırım yaparak sonraki yıllarda rekabet gücünün yüksek olması açısından önem taşımaktadır (Yalçın, 2018: 184).

21. yüzyıl becerilerine ilişkin yapılan araştırmalar genel olarak bireylere; üst düzey düşünme, yenilikçilik, üretkenlik, girişimcilik ve inovasyon, yaratıcılık, bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı gibi becerilerin kazandırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Kız çocuklarının okul ve iş hayatındaki rekabet ve değişimlere uyum sağlayabilmeleri ve başarılı olmaları için gerekli temel beceriler olan 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılması, kız çocuklarının toplumda ve ekonomik alanda karşılaştıkları birçok zorluk ve olumsuzluklar düşünüldüğünde geleceğe donanımlı bireyler olarak yetiştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Çeşitli ülkelere bakıldığında 21. yüzyılda toplumların ilerlemeleri adına bazı düzenlemeler ve

ülkelerin ekonomik alandaki rekabet üstünlüğü yasal bazı mevzuatlar ile desteklenmekte olduğu ayrıca bu alanın gelişimi açısından kişilerin girişimcilik becerilerinin desteklendiği bilinmektedir. Girişimcilik alanındaki desteklemeler kuşkusuz ülkelere ekonomik büyüme ve refah düzeyinin yükselmesi olarak yansımaktadır. Bireylerdeki yenilikçi, yaratıcı ve inovatif düşünce tarzlarının gelişmesi ve desteklenmesi ülkelerin ekonomik alanda da ilerlemelerine olanak sağlamaktadır. Girişimcilik, gelişmiş ülkelerin ekonomik anlamda ilerlemelerini sağlayan en önemli güçlerden biridir. Bu ülkeler girişimcilik gücünü eğitim, sosyolojik alt yapı, kültürel çalışmalar, ekonominin psikolojik temellerinin sağlamlaştırılması gibi alanlarda ne kadar çok ilerleme kat edilir ve bu alanlar desteklenirse o derecede üretim kapasitelerini de güçlendirmiş olacaklar aynı zamanda da bu üretimleri teknolojik alt yapılar ile desteklenerek genç nesillerin yaratıcı fikirleriyle şekillenecek ve çağa ayak uydurmuş olacaklardır (Ulucan, 2015: 1).

1.1 Araştırmanın Önemi

Girişimciliğin teknolojik gelişmeler ışığında bilgi toplumu olarak ilerleme yolunda giderek öneminin artarak devam ettiği günümüzde ülkeler genç ve dinamik yapıdaki bireylere ihtiyaç duymaktadır. Kadın girişimci sayısı ve ekonomik olarak ülkelere sağladığı destekler her geçen gün artmakta ve bu konuda dezavantajlara sahip olsalar dahi kadınların zorluklar karşısında dayanıklı ve gayretli oldukları görülmektedir. Zorluklar karşısında yeni iş fikirleri ve inovatif girişimcilik faaliyetleri gösteren kadınların yaptıkları çalışmaların desteklenmesinin ve ortaya çıkabilecek güzel sonuçlar için ortam sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bundan yola çıkarak devletler girişimcilik çalışmalarına, yeni iş fikirlerine ve inovatif bazı yaklaşımlara önem vermekte ve bunu artırabilmek için çeşitli ulusal ya da bölgesel politikalarla bu çalışmaları desteklemeye çalışmaktadırlar. Geleceğin girişimcileri olacak kız çocuklarının yeni iş fikirleri üretme noktasında performanslarının yüksek olacağı ve gerek sosyal çevre imkanlarının arttırılması gerek çeşitli eğitimler ile desteklenmeleri gerekse aile yapılarından dolayı bazı imkanlara sahip olmayanların desteklenmeleri ekonomik kalkınma adına önem arz etmektedir. Çalışmada uygulanacak anket sonuçları neticesinde elde edilecek bulgular, girişimcilik faaliyetlerinin ve inovatif fikirlerin ortaya çıkması noktasında bilgi verecek ve ortaöğretime devam eden gençlerin girişimcilik ve inovasyon becerileri üzerinde bazı

demografik etmenlerin etkisini, gençlerin sosyo-ekonomik durumlarını veya ailevi bazı etmenlerden etkilenme durumlarını bize göstermiş olacaktır. Elde edilen veriler ortaöğretim seviyesinde bulunan kız çocuklarına inovatif gelişmeler ışığında girişimcilik faaliyetlerinde bulunma noktasında destek olacak ve gençlerin girişimciliğinin desteklenmesi konusunda sonraki çalışmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.2 Alanyazın Taraması

Girişimcilik eğilimleri üzerine yapılan bazı çalışmalardan elde edilen sonuçlar aşağıdaki şekilde ele alınmıştır.

Koh (1996) Hong Kong'daki Master of Business Administration (MBA) yani işletme yüksek lisansı programlarında eğitim gören 54 öğrenciye anket uygulamış, girişimcilik eğiliminin başarma ihtiyacı, kontrol odağı, risk alma eğilimi, belirsizliğe tolerans, kendine güven ve yenilikçilik psikolojik özellikleriyle önemli ölçüde ilişkili olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; girişimciliğe yatkın olanların, girişimci olmayanlara göre daha fazla yenilikçiliğe, belirsizliğe daha fazla toleransa ve risk alma eğilimine sahip olduğu, istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, tanımlayıcı istatistikler girişimciliğe yatkın kişilerin aynı zamanda daha yüksek başarı ihtiyacına, daha büyük (iç) kontrol odağına ve daha fazla özgüvene sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Wilson, Kickul ve Marlino (2007) tarafından cinsiyete göre, girişimcilik niyetleri ve öz-yeterlik üzerine yaptığı araştırmada; 7. ve 12. sınıflarda eğitim gören kız ve erkek öğrenciler ile üniversitelerin Master of Business Administration (MBA) yani işletme yüksek lisansı programlarında eğitim gören kadın ve erkek öğrencilerin katılımıyla girişimci öz-yeterlik ve öz değerlendirme ölçekleri kullanılarak elde edilen sonuçlara göre; ortaokul/lise katılımcılarında erkeklerin kız öğrencilere göre öz-yeterlik konusunda daha yüksek puanlara sahip olduğu, girişimcilik niyetlerinin cinsiyete göre farklılaşmasında ise erkeklerin daha yüksek girişimcilik niyetlerine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde MBA programlarında eğitim gören gençlerde de erkeklerin kadınlara göre öz yeterliklerinin ve girişimci niyetlerinin yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Aydın ve Er (2015) Trabzon ilindeki meslek lisesi öğrencilerinin girişimcilik özelliklerini belirlemeye yönelik çalışmasında, genel itibariyle girişimcilik dersi alan öğrencilerin girişimcilik potansiyelinin, girişimcilik dersi almayan öğrencilerinkine göre daha yüksek çıkmış ve erkek öğrencilerin girişimcilik potansiyelinin kız öğrencilerin girişimcilik potansiyelinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ulucan (2015) tarafında Ankara ilindeki lise 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin girişimcilik eğilimi ve girişimcilik eğilimini etkileyen faktörlerin araştırıldığı çalışmada öğrencilerin annelerinin çoğunluğunun eğitim düzeylerinin düşük olduğu babalarının ise çoğunluğunun lise ve üniversite mezunu olduğunu tespit edilmiştir. Girişimcilik eğilimi ile anne ve baba eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış fakat girişimcilik eğilimini etkileyen "aile desteği" faktöründe, baba eğitim durumu üniversite olan çocukların daha çok aile desteği aldıkları gözlenmiştir. Girişimcilik eğilimi ile anne ve baba çalışma durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış, girişimcilik eğilimi ile girişimcilik dersi alınması arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ve dersi alan öğrencilerin "hümanizm" ve "dışsal kontrol odaklılığı" açısından ders almayanlara göre daha yüksek ortalamalara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Zeybek (2019) tarafından Karaman ilindeki lise öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme becerileri kullanım düzeylerini incelediği çalışmada 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin, 21. yüzyıl becerileri kullanım düzeyi puanlarının 9. ve 10. sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğu tespit edilmiş ve öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenme becerileri kullanımı toplam puanları arasında aile gelir düzeylerine göre anlamlı farklılık görülmemiştir.

Bakır (2020) Aydın ili Nizip ilçesindeki Z kuşağı öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin belirlenmesinde alınan girişimcilik eğitiminin, demografik değişkenlerin, kişisel tutumların, sosyal değerlerin ve algılanan davranış kontrollerinin ilişkisini incelediği çalışmada Z kuşağı öğrencilerde girişimcilik eğitimi, sosyal değer algısı ve davranışsal kontrol arttıkça girişimcilik eğilimi de artmaktadır. Girişimcilik eğilimi, cinsiyete ve kardeş sayısına göre farklılaşmamakta, annesi kamu sektöründe çalışan katılımcıların, annesi ev hanımı olan katılımcılara göre girişimcilik eğiliminin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların girişimcilik eğilimlerinin babalarının çalıştıkları alana, ailelerinin gelirlerine, anne ve baba eğitim durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Akyüz, Gedik, Akyüz ve Yıldırım (2006) Rize ilinde yer alan lise ve üniversite öğrencilerinin girişimcilik kapasitelerinin araştırıldığı çalışmasında öğrencilerin büyük bir kısmını lise öğrencileri oluşturmakta ve anket kapsamındaki öğrencilerin yaklaşık olarak % 68'i hayata kendi işlerini kurarak atılmak istemektedirler. Öğrenciler büyük çoğunlukla cesaret ve risk alabilmenin önemli olduğunu vurgularken şans faktörünü çok büyük oranda önemsememektedirler. Yeni fikir ve yaratıcılığın ise öğrencilerin %51'i tarafından önemsendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Börü (2006) üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimini araştırdığı çalışmasında, demografik özelliklere göre girişimcilik becerilerini araştırmıştır. Araştırmada kızların erkeklere göre girişimcilik eğilimiyle ilgili faktörlerden kendi işini yapma konusunda negatif düşünceler olarak adlandırılan faktör açısından anlamlı bir farklılık ortaya çıkmış ve kızların ideal iş unsurlarını daha önemli gördükleri ve kendi işini yapma konusundaki negatif düşüncelere daha çok katıldıkları ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada, ailelerin kız çocuklar yerine erkek çocuklarını kendi işini yapma konusunda destekledikleri ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin büyük çoğunlukla orta ve üzeri düzeyde olduğu görülmüş ve öğrencilerin sınıf düzeyi ile doğum sıralarının girişimcilik eğilimleri üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin girişimcilik konusunda bir ders ya da eğitim almalarının ideal iş ve bağımsızlık unsurlarına daha çok önem verdikleri, yenilik yaratma, harekete geçme ve rekabet konusunda kendilerini daha yetkin gördükleri, kendilerini daha kararlı ve azimli gördükleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Cansız (2007) Süleyman Demirel Üniversitesi'nde eğitimlerine devam eden öğrencilerin girişimcilik için lazım olan kişisel özellikleri, girişimcilerin başarısını etkileyen etkenler ve girişimcilerin yaratıcılık, risk alma eğilimi ve kontrol odaklılığı ile ilgili özelliklerinin saptanması amacıyla gerçekleştirmiştir. Kız öğrenciler ortalama değerlerine bakıldığında erkeklere göre sezgisel, düzenli ve kurallara uygun çalışma eğiliminde oldukları, erkek öğrencilerin maddi kar amaçlı girişimcilik özellikleri sergiledikleri ve tüm katılımcıların girişimciliğin bir risk olduğu görüşünde hemfikir olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin iç kontrol odaklılığının daha yüksek olduğu kız öğrencilerin ise daha çok başka insanların fikirlerinin etkisinde kaldıkları ortaya çıkmış ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre yenilik ve yaratıcılık özelliklerinin daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

İpçioğlu ve Taşer (2009) Bilecik ve Kütahya illerinde, Bilecik ve Dumlupınar Üniversitesi İşletme bölümlerinde eğitim gören 486 üniversite öğrencisinin girişimcilik hisleri ile bazı sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini analiz ettikleri çalışmasında, annelerin eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olduğunu ve ev hanımı annelerin çocuklarının yükseköğrenime devam etmeleri ve gelecekte girişimci potansiyellerine sahip bireyler olarak hayata atılacakları gelecek konusunda umut verici olacağı düşünülmüştür. Lisans eğitiminin öğrencilerin bazı girişimcilik hisleri üzerinde olumlu katkıda bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Yüzüak (2010) Çanakkale ili Onsekiz Mart Üniversitesinde Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesinde eğitim göre kız öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini etkileyen faktörleri incelediği çalışmasında, katılımcıların anne eğitim durumlarının ilkokul ve lise düzeyinde yığıldığını baba eğitim durumlarının ise lise ve üniversitede yığıldığı sonucuna ulaşmıştır. Baba eğitim düzeyi ile kız öğrencilerin okulu bitirdikten sonraki meslek ideali arasında ilişki bulunamamış, anne eğitim düzeyi ve okulu bitirdikten sonra seçilecek meslek arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani annenin eğitim durumunun kız öğrencilerin meslek seçimini etkilediği ve okulu bitirdikten sonra kendi işini yamak isteyen kız öğrencilerin anne eğitim durumunun en fazla lise düzeyinde olduğu ortaya çıkmıştır. Ailenin eğitim düzeyinin meslek seçimine ve girişimciliğe eğilim göstermedeki etkisine bakıldığında babadan çok annenin eğitiminin önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Girişimcilik dersi/eğitimi alanların %58,7'si bunun kendilerini girişimciliğe yönlendirmede etkili olduğunu düşünmektedir. Kendi işini yapmak isteyen kız öğrencilerin önemli bir kısmı girişimcilik dersi ya da eğitimi almış ve girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimini olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Kız öğrenciler girişimcilik yapma konusunda her zorlukla baş edebileceklerini ve girişimde bulunmak için yeterli kapasitede olduklarını belirtmiş ve girişimci olmak için finansal ve devlet desteğinin olması gerektiğini düşünmektedirler.

Salik ve Kaygın (2016) Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini araştırdıkları ve demografik değişkenler açısından girişimcilik eğiliminde farklılıkların olup olmadığını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmasında öğrencilerinin yaş, cinsiyet, medeni hal, yaşanılan yer, daha önce bir girişimcilik etkinliğinde bulunma durumu ve baba mesleği değişkenleri ile girişimcilik arasında ilişkinin olup olmadığı

incelenmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha yenilikçi oldukları ve kendilerine daha çok güvendikleri belirlenmiş, 26 yaş ve üstündekilerin riske girmelerinin diğer yaştaki katılımcılara göre daha yüksek olduğunu tespit edilmiştir. Babaların istihdam edilme biçimi açısından girişimci kişilik özelliklerinde farklılıklar olduğu, babası çalışmayanların "riske girme eğilimi", "içsel kontrol odağı" ve "kendine güven" boyutlarına katılma düzeyi babası çalışanlardan anlamlı derecede daha düşük olduğu görülürken, "başarı ihtiyacı" boyutuna katılma düzeyi babası çalışanlardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Akman (2019) Konya ilindeki vakıf üniversitesinde eğitim gören kız öğrencilerin girişimcilik becerilerini ve girişimcilik eğilimini araştırdığı çalışmasında araştırmaya katılan kız öğrencilerin annelerinin çoğunluğunun eğitim seviyelerinin düşük ve babalarının çoğunluğunun eğitim seviyelerinin yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Kız öğrencilerin anne ve baba eğitim durumlarının, öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin ortaya çıkarılması için uygulanan davranışa yönelik tutum, varsayılan davranış kontrolü ve kişisel norm ölçeklerinden elde edilen veriler üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

1.3 Problem Cümlesi

Ortaöğretim düzeyinde eğitim gören kız öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri ve alt boyutları ile bağlantılı olarak girişimcilik ve inovasyon eğilimleri ne durumdadır?

Bu probleme ilişkin olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Ortaöğretim düzeyinde eğitim gören kız öğrencilerin sosyo-demografik dağılımları ve çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarındaki mevcut dağılımları ne durumdadır?

2. Ortaöğretim düzeyinde eğitim gören kız öğrencilerin çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutları sosyo-demografik değişkenlere göre (yaş, lisede okuduğu sınıf düzeyi, sahip olunan kardeş sayısı, doğum sırası, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum, baba çalışma durumu, anne çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3. Ortaöğretim düzeyinde eğitim gören kız öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanları ile ölçek alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerileri sosyo-

demografik değişkenlere göre (yaş, lisede okuduğu sınıf düzeyi, sahip olunan kardeş sayısı, doğum sırası, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum, baba çalışma durumu, anne çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. 21. YÜZYIL BECERİLERİ

2.1 Bilgi Çağı Öncesi Sanayi ve Eğitim

İnsan hayatında geçmişten günümüze dek pek çok şey değişmiş ve toplumlar avcı toplayıcı yaşam tarzından farklı olarak gelişen ve değişen toplum düzenleri içerisinde var olabilmek adına içlerinde bulundukları çağa ayak uydurmaya çalışmışlardır. İnsanlar yeni gelişmelerle birlikte yeni yeterlilikler kazanmak adına eğitim almaya ve anlamaya yeni bilgileri öğrenerek eğitim sistemine dahil olmaya başlamışlardır. Endüstrideki gelişmelerle eğitim şekillenerek yeni gelen nesillerin yaratıcı ve farklı bakış açıları ile de endüstride yeni yaklaşımlar ve gelişmeler ilerlemeye devam etmiştir. Sanayideki değişme ve gelişmelerle beraber ülkelerin eğitim felsefeleri değişmiş ve şekillenmiş bu değişimle birlikte yeni gelen nesillerin farklı bakış açıları ile de sanayiye katkı sağlamışlardır. Örneğin Almanya'da sanayinin gelişmesiyle birlikte nitelikli iş gücü ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu ihtiyacı giderebilecek tek kaynağın eğitim olması sebebiyle de eğitimde bir takım yeniliklere gidilmiştir. Eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması ile Kercshensteiner tarafından ortaya koyulan ikili eğitim sistemi geliştirilmiştir. Bu eğitim sistemine göre öğrenciler ortaokul ve lise dönemlerinde hem teknik ve meslek lisesine devam edecek hem de mesleğine uygun fabrikalarda staj yapacaktır. Bu sayede hem nitelikle elemanlar yetişmiş olacak hem de sanayideki eleman ihtiyacı karşılanmış olacaktır (Özçelik ve Tuğluk, 2020: 305).

2.1.1 Sanayi 1.0

Sanayi Devrimi (Industrial Revolution) (1760-1850); Rönesans ve Reform hareketleri sonucu 18. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da ortaya çıkan bilimsel bazı gelişmelerin yaşanması, fiziksel emekle karşılanan üretimin insan ihtiyacını karşılamaması, bilimsel ve teknolojik bazı gelişmeler sonucunda endüstriyel alandaki tüm gelişmeleri

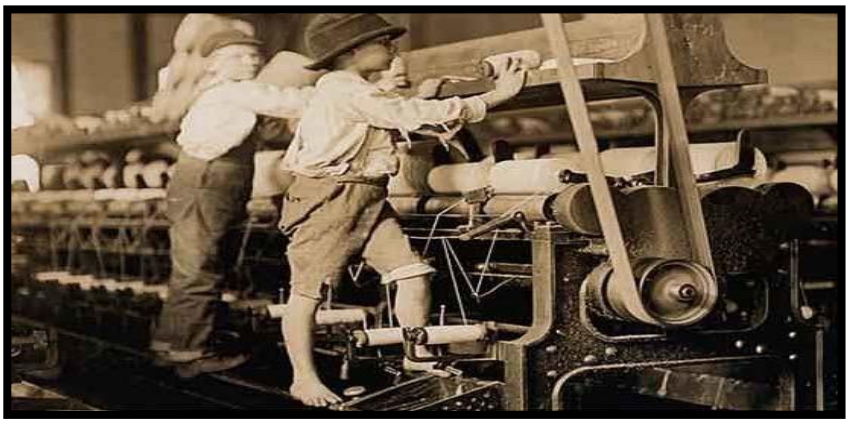
kapsamaktadır. Bu gelişmeler sonucunda üretim sürecinde kullanılan makinelerin gelişmesiyle insan ve hayvan gücüyle yapılan üretim yerini makinalara bırakmıştır. Küçük atöyeler yerini büyük fabrikalara ve makina gücüne bırakmıştır. Tarım alanında İngiltere 1500'lü yıllarda üretim payının yüksek olması sebebiyle diğer ülkelere üretim fazlası ürünlerini ihraç ederek ülke ekonomisine büyük destek oluşturmuştur. Bu gelişmeler tarımdaki fiziksel gücün yetersiz olmasına ve makine gücünün kullanımını zorunlu kılmış ve sanayileşme süreci böylece hız kazanmıştır (Alkan, 2020: 62). Bu çerçevede bir fabrikada çalışan kadınlar örneğinde görüldüğü gibi Avrupa'da ilk gelişmeler İngiltere'de tekstil alanında ortaya çıkmıştır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1: 1830'lu yıllar İngiliz pamuk fabrikası
(Kaynak: https://www.bilgial.com/)

Sanayileşme olgusu dar bir kapsamda üretimde makine kullanımı olarak ele alınsa dahi geniş kapsamda bir ülkede oluşan tüm ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değişimler olarak ele alınabilir. İngiltere'de görülen sanayileşme süreci zamanla diğer ülkelere de yayılarak ilerlemiştir (Alkan, 2020: 62).

Sanayi devrimiyle fabrikalarda çalışacak iş gücü ihtiyacı doğduğundan dolayı büyük şehirlere göçler artmış ve bu sebeple çeşitli sosyolojik ve kültürel sorunlar da beraberinde gelmiştir. Avrupa'da fabrikalarda iş verenlerin şartları tek taraflı olarak sunuluyor günümüzdeki gibi işçi hakları da bulunmadığından dolayı, yaş ve cinsiyet fark etmeksizin her türden insan çalışıyordu. Özellikle kadınlar ve çocuklar ağır şartlar içerisinde çalışmaktaydılar. O dönemin fabrikalarında çekilmiş resimlerde şekil 2.1'de kadın çalışan ve şekil 2.2'de görüldüğü gibi çocuk çalışan sayılarının fazlalığı dikkat çekmektedir.

Şekil 2.2: Fabrikada çocuk işçiler
(Kaynak: https://www.sosyalbilgiler.org/)

Büyük şehirlere göçün artmasıyla nüfuslanmanın yoğun olduğu kalabalık şehirler oluşmaya başlamış ve sanayi devrimiyle birlikte çalışanların aldıkları ücretler de azaldığından dolayı geçim sıkıntısı yaşayan ailelerin çocuk ve kadınları da çalışmak zorunda kalmışlardır. Çocukların çalışma şartları yaşça büyük yetişkinler ile aynı koşullarda ve ağır olduğundan dolayı bir fabrikatör olan Robert Owen 1818'de özellikle çocukların çalışma şartarının iyileştirilmesi ile ilgili muhturalar ve dilekçelerle hükümetin dikkatini çekmiş ve çeşitli uluslar arası faaliyetler başlatmıştır. Kendi fabrikası için de çalışma şartlarını işçiler ve çocuklar için iyileştirmiştir (Engels'dan akt. Özeren, 2004: 165).

2.1.2 Sanayi 2.0

İkinci sanayi devrimi (1850-1940), İngiliz mucit Henry Bessemer'in icat ettiği ucuza mal olan çelik üretim yönteminin bulunmasıyla başlayan dönemdir. Böylece ucuza mal edilen çeliğin daha geniş yelpazede kullanımı mümkün kılınmış ve demiryolu, binaların çelik ile inşa edilmesi, yine makine ve silah sanayiinde çeliğin ham madde olarak kullanılmasını sağlamıştır. Özellikle ikinci sanayi devriminde kimya sanayiinde tarımın verimliliğinin arttırılması adına bazı kimyasallar tarım alanında kullanılarak verim elde edilmeye çalışılmıştır. William Perkin 1856 yılında tesadüfen ilk sentetik boya maddesini bulmuş tekstil alanında yeni bir dönemin başlamasına öncülük etmiştir. Yine Alfred Nobel tünel ve yol yapımında dinamit patlayıcısını bularak iş gücünde önemli tasarruf sağlanmasını sağlamıştır. Wesley Hyatt da 1869 yılında selüloit adında ilk sentetik plastiği bulmuştur (Alkan, 2020: 71).

Bu dönem içerisinde çelik sanayii, kimya, ulaşım ve elektrik alanında birçok gelişme olmuştur. Edison'un elektriği icadı ile birlikte fabrika ve şehirlerde elektrik kullanımı

başlamış ve elektrik enerjisi gerek sanayi sektöründe gerek hammade taşımacılığında ve ürünlerin taşınması için ulaşım sektöründe kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca bu dönemde Henry Ford hareketli akış bantlarını kullanmaya başlayıp seri üretime katkı sağlamıştır (Alizon'dan akt. Özçelik ve Tuğluk, 2020: 309).

2.1.3 Sanayi 3.0

1947 yılında BellLabs ve Princeton Üniversitesi birlikteliğiyle üretilen transistör bu devrimin ilk başlangıcı olmuştur. Bu icadın önem 1968 yılında ilk geliştirilen programlanabilir makinelerin oluşmasına büyük destek sağlamıştır (Sözen ve Mescioğlu, 2019: 294). Üçüncü sanayi devriminin kuşkusuz ki odağında bilgisayarlar, internet ve dijital ürünler bulunmaktaydı. Bu sebeple de bilgiyi üretmek ve işlemek ön plana çıkmış aynı zamanda bilgiye ulaşmak da daha kolay hale gelmiştir.

Bu dönemde üretimde makine gücü dahi olsa elle uygulanan birçok faaliyet programlar sayesinde elektronik ve bilişim teknolojileriyle hem üretim aşamasına hem de planlama, kalite, verimi arttırma noktalarında çeşitli otomasyonlara dönüşmüştür (Alkan, 2020: 71). Üçüncü sanayi devriminde programlanabilir makineler, tarıma destek sağlayan teknolojik alt yapıların oluşması ve bireylerde çevreye karşı olan duyarlılığın artmasıyla yeşil sanayi devrimi olarak da anılmaktadır. Dünyada hızla tükenen kaynaklara karşı yenilenebilir enerji kaynakları olan güneş ve rüzgâr gibi kaynakların kullanımı ön plana çıkmış ve sürdürülebilirlik kavramı ile ülkeler ekonomilerini şekillendirmeye devam etmiştir. Ayrıca toplumsal düzen köklü değişimlere uğramış ve geleneksel sanayicilikten bilgi alt tabanlı dijital sanayi sistemine geçilmiş böylece küresel çapta bir ekonomiden söz edilmeye başlanmıştır.

2.1.4 Sanayi 4.0

Endüstri 4.0 kavramı ilk olarak 2011 yılında Almanya'da dile getirilmiştir. Bilgi teknolojilerinin kullanımının küresel bir zincirle ele alınmasının faydalarıyla birlikte insanlar nesneler ve bilgilerden oluşan bir ağın endüstriye nasıl etkileyeceği görülmüş olacaktı, bu devrim küresel olarak değer zincirlerinin organizasyonunu nasıl dönüştüreceğini açıklayacak bir olgu olacak şekilde betimlenmektedir (Alkan, 2020: 83). Dördüncü sanayi devrimini kendi başına değerlendirmekten ziyade önceki sanayi devrimleri ile birlikte ele alınması daha anlamlı olacaktır (Sözen ve Mescioğlu, 2019: 295).

Türkiye'de ise endüstri 4.0 etkileri üretim ekonomisinde katma değeri yüksek ürünler pazarlama, verimlilik ve sürdürülebilirlik alanlarında hissedilmekte, üretim sektöründe verimlilik artışının % 4-7 arası olacağı ön görülmektedir. 2016 yılı TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu) verilerine göre sanayi gelişimimizin *"Endüstri 2.0"* ile *"Endüstri 3.0"* arasında olduğu görülmektedir (Yıldız, 2018: 555). Bunun en önemli sebebi olarak Ar-Ge (Araştırme ve Geliştirme) ve teknolojiye olan yatırımların azlığı gösterilebilir. Türkiye'de endüstri 4.0'ın ekonomik, toplumsal ve kültürel alanda etkilernin önümüzdeki son birkaç on yıl içerisinde yansımaları olabileceği düşünülmektedir (Alçın, 2016: 28). Türkiye'nin 2023 vizyonunda hedeflenen çalışmalara göre ise teknolojiye olan yatırımlaın arttırılacağı, ar-ge çalışmalarına verilecek desteğin yükseltileceği ve gelişmiş ülkeler seviyesine çıkmak için çalışmaların yürütüleceği aktarılmıştır.

2.2 Sanayi Devrimi ve Eğitime Etkileri

Tarım toplumlarında eğitim ihtiyaçları toplumların uğraş alanlarına göre şekillenmekteydi. Fakat tarımdan sanayi toplumuna geçildiğinde sanayideki gelişmelerle birlikte nitelikli insan gücüne ihiyaç duyulmasıyla eğitim felsefelerinde bazı değişimler oluşmuş ve sanayideki değişim ve gelişmeler eğitim politikalarına yön vermiştir. Endüstri 4.0 sürecine kadar sanayideki gelişmelerin her biri eğitime de etki ettiğinden dolayı buna bağlı olarak da *"Eğitim 4.0"* olarak adlandırılan eğitimde de dijital yenilikler ve gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır.

2.2.1 Tarım toplumunda eğitim

Tarım toplumlarındaki eğitim, *"Eğitim 1.0"* olarak nitelendirilmiş ve tarımla uğraşılan zamanlarda bilgi öğretmenler öğrenciye direk aktarılan bir olguydu. Olaylarla ilgili bilgileri öğrenebilmek için geniş çaplı çalışmalar gerekiyordu. Öğrenciler öğretmenlerini izleyerek gözlem becerisiyle ve taklit yöntemiyle öğreniyorlardı.

2.2.2 Sanayi toplumunda eğitim

Sanayi toplumunda eğitim, *"Eğitim 2.0"* olarak nitelendirilmiş ve endüstrinin gelişmesiyle toplumların ekonomik, sosyal, sağlık ve kültürel alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da köklü değişimler yaşanmıştır. Bu süreçte daha çok sanayi kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılayacak eğitim çalışmaları göze çarpmaktadır. Aynı

zamanda eğitim sayesinde farklı teknolojilerin üretilerek endüstriyel ekonomiye destek olunması amaçlanmıştır.

2.2.3 Küresel toplumda eğitim

Küresel toplumda eğitim, *"Eğitim 3.0*" olarak nitelendirilmiş ve toplumlar teknoloji odaklı yapılanmaya başlayınca eğitim sistemleri de bu teknolojik toplumu destekleyecek eğitimlerini buna göre şekillendirmek durumunda kaldılar. Teknolojinin etkisiyle bilgiyi hazır halde alan öğrencilerden ziyade bilgiyi üreten öğrencilere doğru gidilmiştir. Dijital olarak kullanılan sosyal ağlar sayesinde bilgiye her yerden erişilebilir ve herkes tarafından üretilebilir bir olgu olmaya doğru gelişmiştir (Öztemel, 2018: 27). Bologna süreci ile de tüm ülkeler arasında eğitimde globalleşme ve uluslararası eğitimin desteklenerek ortak eğitim projeleri yürütülmeye gidilmiş aynı zamanda çeşitli platformlarda uygulanan Bilgi ve İletişim Teknolojileri kullanımıyla okullar için destek, araç ve hizmetler sağlayan program olan e-Twenning (Avrupa'daki okullar için oluşturulmuş topluluk), Erasmus+ Programı (Avrupa Birliği'nin eğitim, gençlik ve spor alanlarındaki hibe programı), topluma yarar sağlayan projelerde gönüllülük, dayanışma ve ağ kurma faaliyetlerine imkan sağlayan ESC (Avrupa Dayanışma Programı), yükseköğretimde uygulanan Erasmus ve Farabi gibi öğrenci değişim programları gibi uluslararası projeler için destek fonları ile öğrenciler desteklenmektedir.

2.2.4 Bilgi toplumunda eğitim: Eğitim 4.0

Bilgi toplumunda eğitim, *"Eğitim 4.0"* olarak nitelendirilmiştir. Üretim endüstrisinde devrim yaratan bir olgu olarak karşımıza çıkan Endüstri 4.0 kuşkusuz sadece üretimi değil ülkeler arası ilişkilerden ticaretin niteliğine, sosyal hayattan sağlık sektöründeki akıllı teknolojilerin kullanımı ile olan değişime, aile ilişkilerinden eğitim sitemlerine kadar toplumların her alanına sirayet ederek, bu alanlardaki gelişmeler de endüstri 4.0 alt yapısına göre şekillenmektedir. Süper akıllı sistemlerin kullanıldığı bir dönemde eğitim sektörü de kuşkusuz teknolojiler ve akıllı sistemler ile yeniden şekillenmektedir. Türkiye'de eğitimde teknolojilerin kullanımı; öğrenci ve velilerin internet tabanlı olarak okul bilgilerini görebilecekleri sistem olan e-okul öğrenci ve veli bilgilendirme sisteminin kurulmasıyla başlamış daha sonraları okullara akıllı tahtaların entegre edildiği ve birçok okulda öğretmen ve öğrencilere tablet dağıtılmasıyla ilerleyen FATİH (Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme

Hareketi) Projesiyle eğitim ve bilişim ağı genişletilmiş oldu, özellikle 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan *Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVİD-19)* sürecinde okulların uzaktan eğitme geçmesiyle eğitime yapılan bu teknoloji tabanlı yeniliklerin ne derecede önemli ve gerekli olduğu görülmüştür. Günümüz dünyasına hemen hemen her bilgiye ve birçok alandaki eğitime internet tabanlı sistemler üzerinden ulaşan toplumların bulunduğu bir çağda eğitimin de her yerden ulaşılabilir ve herkes tarafından edinilebilir olması önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

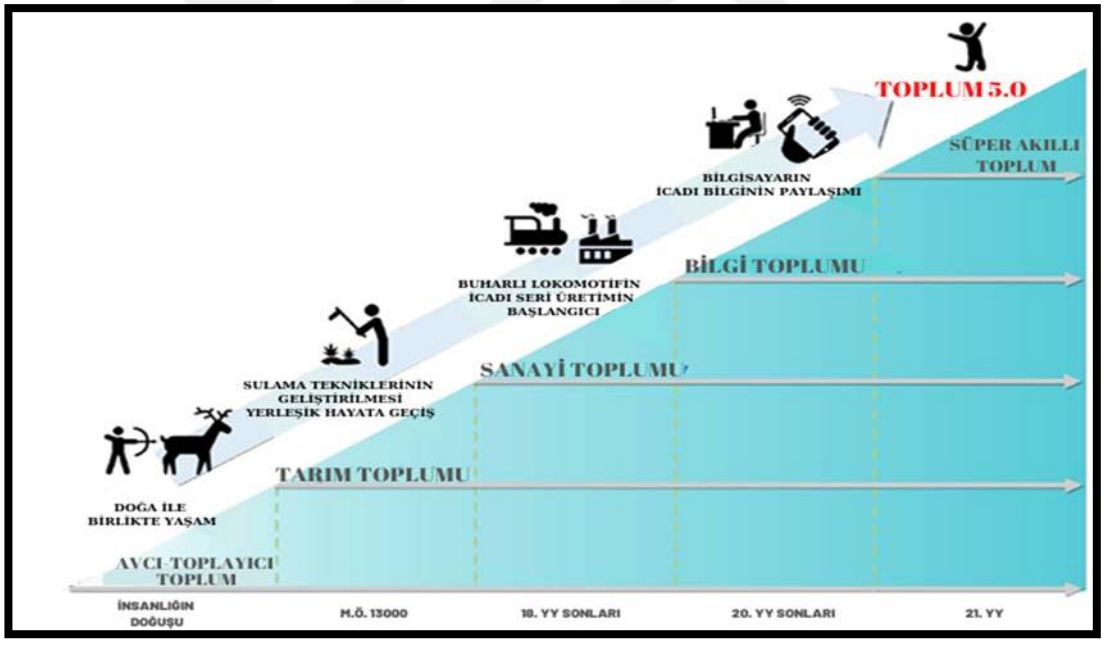
Yeni kuşakların endüstri 4.0 dünyasından beklentileri de değişen dünya düzeni içerisinde çağa ayak uydurmaktadır. Özellikle çalışan kesimde teknoloji kullanımına duyulan ihtiyaçla birlikte eğitimle gelen neslin teknolojik alt yapıları ve akıllı sistemleri kullanıyor olması önem teşkil etmektedir. Eğitim 4.0 ezber odaklı sistemlerinden farklı olarak teknolojik alt yapıyı kullanarak kişiye özgü eğitim sistemi sunan deneyime dayalı yeni bir eğitim sistemi olarak görülmektedir (Yelkikalan, Erden, Aydın ve Kurt, 2019: 123). İmalat boyutunda dijitalleşmenin oluşmasıyla, nesnelerin interneti, siber sistemler, akıllı fabrikalar ve beraberinde sunulan hizmetlerin niteliğini de değiştirmiş, hizmetlerin boyutları küçülse de topluma etkileri büyük olmuştur. Aynı zamanda insanın yaptığı birçok şeyi yapan akıllı sistemlerin varlığı insan hayatını kolaylaştırsa bile kişilerin yerini alacağından dolayı insanların işsiz kalabileceği gibi konularda kişilerde bir takım kaygılar da oluşturabilmektedir (Öztemel, 2018: 25).

2.2.5 Yeni bir kavram: Süper akıllı toplum (Toplum 5.0)

Gelişmiş ülkeler içerisinde Almanya öncülüğünde görülen Endüstri 4.0 tartışmalarına, Japonya'da teknolojik üst düzey sistemlerin çok söz konusu olmadığı ve Japonya'nın Endüstri 4.0 ile birlikte fazla adı geçmediği görülmektedir. Endüstri 4.0 tartışmaları sürerken Japonya ise Endüstri 5.0 felsefesini benimsemiştir (Saracel ve Aksoy, 2020: 29). 2017 yılında düzenlenen bilişim fuarı olan CeBIT (Centrum für Büroautomation, Informationstechnologie und Telekommunikation)'e katılan Japonya Başbakanı Shinzo Abe Fuarda, Society 5.0 (Toplum 5.0) felsefesini "Teknoloji toplumlar tarafından bir tehdit olarak değil, bir yardımcı olarak algılanmalı" inancıyla temellendirdiklerini söyleyen Shinzo Abe fuar dönüşü Endüstri 4.0 devrimin ardından yaşanan yeni dönemi, Tokyo'da Society 5.0 ismiyle başlattı (Develi, 2017, url 1).

"Toplum 5.0; Bilgisayarın keşfi ve yaygınlaşan kullanım alanının IOT-nesnelerin interneti, yapay zekâ (Al), robotik ve büyük veri (big data), 3D printing, drones, akıllı cihazlar, siber alanlar ve siber güvenlik gibi büyük teknoloji devriminin neden olduğu toplum modeli olan süper akıllı toplum modelini tanımlamaktadır." (Büyükuslu, 2020: 16). 2016 yılında Japonya, 5. Bilim ve Teknoloji Planını yürürlüğe koymuş ve bu planla inovasyon teşviki ve küreselleşme üzerine birçok alanı kapsamasına rağmen odak noktasının toplumun gelişiminin toplum 5.0'a doğru olduğudur (Granrath, 2017, url 2).

Toplumların değişimine bakıldığında şekil 2.3; avcı toplumlarda doğa ile birlikte yaşam devam ederken tarım toplumlarında sulama teknolojisinin gelişimi ve tarımla birlikte yerleşik hayatın kurulması odaklı gidilmiş, sanayi toplumunda buharlı lokomotifin icadı ve seri üretime başlanması, bilgi toplumunda ise bilgisayarın icadı ile birlikte bilginin her yere ulaşması odak noktası olmuştur (Japan Business Federation, 2016: 8, url 3).

Şekil 2.3: Toplum 5.0'a kadar toplumların değişimi
(**Kaynak:** https://www.endustri40.com/)

Toplum 5.0'a gelindiğinde bilgi teknolojilerinin hızla değişimiyle birlikte siber fiziksel sistemlerin (Cyber Physical System [CPS]) gerçek dünya ile ilişkisi kurulmaya başlanmış ve bunun toplumda köklü değişimlere yol açması beklenmektedir. Yeni ekonomi ve toplum yapısı hedefleri üç başlıkta ele alınmaktadır. Bunların birincisi, bireylerin reformu ile kadınlar ve yaşlılar dâhil her birey güvenli ve rahat şekilde

sağlıklı hayat sürmeleri anlatılmakta, ikincisi olan şirketlerin reformu ile dijitalleşme yoluyla üretkenliğin arttırılması yeni ekonomi ve toplum ile küreselleşme teşvik edilmekte, son olarak da sosyal sorunların çözülmesi kısmı, çevresel sorunlar ve insan ömrünün uzamasıyla artan nüfus, küresel ısınmayla ortaya çıkan doğal afetler gibi küresel sorunlara çözümler bulunması olarak açıklanabilir (Japan Business Federation, 2016: 8, url 3). İleri düzeyde akıllı üretim sistemleri ile endüstride birçok soruna özel çözümler üretilecek esnek ve verimli çalışmayla üst düzey kâr elde edilmesi amaçlanmaktadır. 2018 yılı sanayide 2,3 milyon robot kullanılacak bu sayı 2020 yılında 50 milyarı aşacak 2030 yılında ise küresel ticaret hacminin yarısı akıllı nesnelerin etkileşimini kullanacaktır (Mandal, 2016: 4).

Toplum 5.0 kavramı genel anlamıyla yapay zekâların insan yaşamını kolaylaştırması ile dijital olarak etkin ve bilgiye dayalı bir toplum ifade edilmektedir. Yapay zekâ temelli toplumlarda insan ve sosyal sermaye akıllı şehirlerin merkezinde yer alır ve bu amaçla ekip olarak çalışabilen, akıllı sistemler arasında dinamik etkileşimler sağlayabilen dijital ve bilgiye dayalı bir ekonomi oluşturulmak istenmektedir (Saracel ve Aksoy, 2020: 31). Toplum 5.0' ın ana hedefleri; hızlı yaşlanan dünya nüfusuna çözümler bulmak, sanal ile gerçek dünya arası bağlantılar kurmak, nesnelerin internetinden yararlanırken insanların çıkarlarını da gözetmek, küresel çevre sorunlarına çözümler üretmek şeklinde ele alınabilir (Büyükgöze ve Dereli, 2019: 8).

2.3 Bilgi Çağı ve Bireyin Değişen Gereksinimleri

Günümüzde 4. sanayi devriminin getirdiği şartlar çerçevesinde teknolojiyi her alanda tasarlayıp geliştirecek ve üretilen teknolojiyi kullanacak insan gücünün eğitilmesi kaçınılmazdır. Çağa ayak uydurmak için eğitim alanında köklü değişimler oluşturacak eğitim politikalarına ihtiyaç duyulmakta ve bu gereklilikle birlikte eğitim öğretim doğru bir zemine oturtulmalıdır. Yani 1., 2. ve 3. sanayi devrimlerini tam olarak yerine getirmediğimiz halde genç beyinlere 4. sanayi devriminin yeterliklerini destekleyecek eğitim sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Demir, 2018: 169).

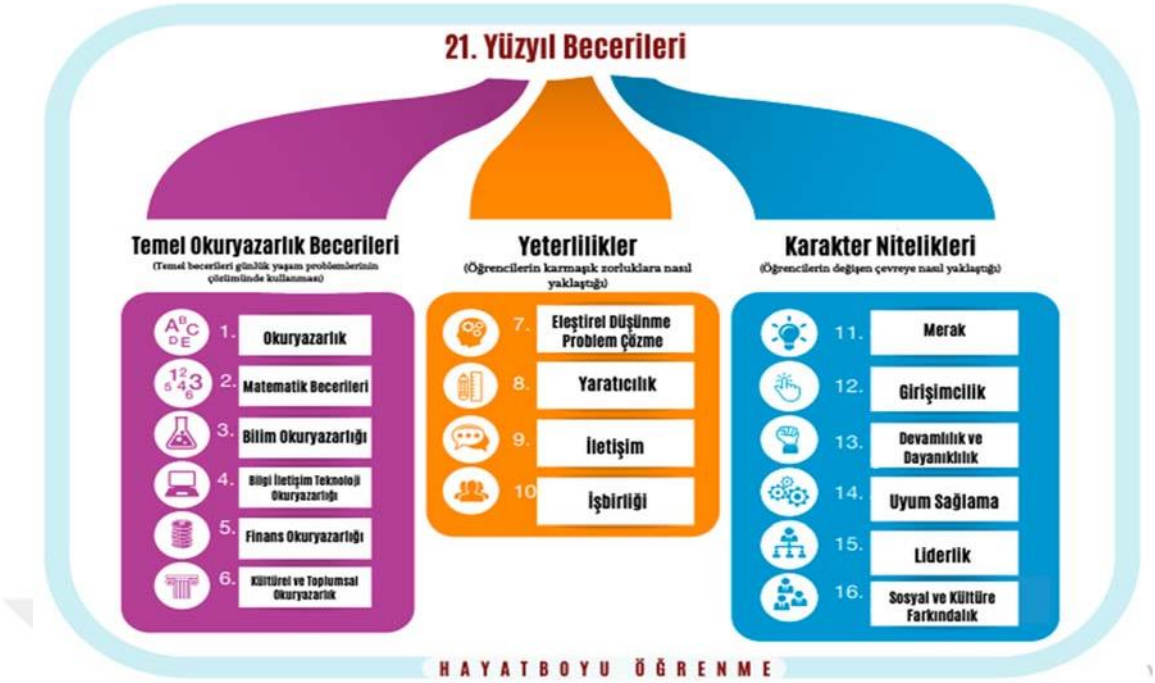
Ekonomik gelişim sürecinde birçok alan etkilendiği gibi eğitimin yapısı da etkilenmiş ve etkilenmeye devam etmektedir. Avcı toplayıcı toplumlar, tarım ve sanayi devrimlerinden sonra ortaya çıkan bilgi çağında bireysellik daha da fazla ön plana çıkmakta ve mevcut bilgiyi üst düzey becerilerle birleştiren bireylerin önemi artmaktadır. Geçmişte, klâsik bilgi ezberi varken bilgi toplumunda bu durum değişerek

analiz ve senteze dayalı zihinsel süreçler olarak yer değiştirmiştir (Yurdakal, 2018: 4). Bilgi toplumlarıyla ortaya çıkan eğitim 4.0 ortamlarında estetik, teknolojik bileşenler ve görsellik alt yapısı ön plana çıkmaktadır. Eğitim içeriklerine bakıldığında yaratıcılık, liderlik, dijital okuryazarlık, ekiple çalışma, problem çözme becerilerinin yüksek olması vs. gibi niteliklerin bulunması ve eğitimin yaşam boyu sürmesi ön plana çıkmaktadır. Eğitim 4.0 içerisinde sadece öğrencilerin eğitimi değil, tüm bireylerin yaşam boyu eğitimleri ve yeniliklere açık olarak kendilerini geliştirmeleri ve bu sayede toplumun gelişimine her kesimden insanların katkı sunmaları amaçlanmaktadır. Özellikle bireylerin kariyer gelişimleri ele alınmış ve meslek edinmenin bir sonuç değil yaşam boyu değişimlere uğrayan bir süreç olduğu göze çarpmaktadır.

2.4 21. Yüzyıl Becerileri ve Öğrenciler

"21. Yüzyıl Becerileri: Günümüzde ihtiyaç duyulan, üretkenlik, yenilikçilik, eleştirel düşünme, problem çözme, iletişim, işbirliği, bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı, girişimcilik, esneklik ve uyum gibi üst düzey becerilerdir." (Topçu ve Çiftçi, 2020: 95)

Eğitimin bireyselleştiği günümüz toplumlarında, öğrencilerin, öğretmenlerin ve okulların ihtiyaçları da değişmektedir. Okul ortamları belli yaşa gelindiğinde gidilen, beli yaşa gelindiğinde de oradan ayrılmayı gerektiren yerler olmaktan ziyade hayat boyu devam eden bir döngüden ibarettir. Günümüzde öğretmenin kontrolünde yürütülen bir eğitimden ziyade öğrenciyi merkeze alan bir eğitim söz konusudur. Öğrenciler bilgiye ulaşmada çok çeşitli imkânlara sahip olmakta ve bu sayede de istedikleri zaman kendilerini yeni becerilerle donatabilmektedirler. Buna bağlı olarak da eğitimin amacı yeniden şekillenmiş, öğrencilerin çeşitli yönlendirmeler ve öğretmenlerin rehberlikleri ile edindikleri bilgileri yeniden yapılandırarak ve yorumlayarak kullanmalarını sağlamak olarak ele alınabilir. Öğrencilerin bunu yaparken kullanacağı becerileri 21. yüzyıl becerileri olarak ele alınmaktadır. Bu beceriler genel olarak teknoloji alt yapılarını ve akıllı sistemleri kullanarak yaratıcı düşünme, iş birlikli ekip çalışması, girişimcilik vs. gibi pek çok üst düzey becerileri de beraberinde getirmektedir. 21. yüzyılda tüm bu alanlarda kişilerin üst düzey becerileri elde etmesi adına öğrencileirn bazı yeterliliklere sahip olması beklenmektedir. Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum [WEF]) öğrenciler için 16 beceriyi şekil 2.4'de olduğu gibi aktarmıştır (W.E.F., 2016: 6, url 4).

Şekil 2.4: 21. yüzyılda öğrenciler için 16 beceri

(**Kaynak:** Erten, 2019: 41)

Yukarıdaki şekil 2.4'e göre; öğrencilerin becerileri üç temel alanda ele alınmıştır. "Temel Okuryazarlık Becerileri", temel becerilerin günlük yaşam problemleri becerilerinde kullanılmasını içermekte ve okuryazarlık, matematik becerileri, bilim okuryazarlığı, bilgi iletişim teknolojileri okuryazarlığı, finans okuryazarlığı, kültürel ve toplumsal okuryazarlık olarak genişletişmiş, "Yeterlilikler", öğrencilerin karmaşık zorluklara nasıl yaklaştığını içermekte ve eleştirel düşünme problem çözme, yaratıcılık, iletişim ve işbirliği olarak genişletilmiş, "Karakter Nitelikleri" ise öğrencilerin değişen çevreye nasıl yaklaştığını ele almakta ve merak, girişimcilik, devamlılık ve dayanıklılık, uyum sağlama, liderlik, sosyal ve kültürel farkındalık olarak ele alınmıştır.

2.5 21. Yüzyılda Eğitimdeki Değişimler

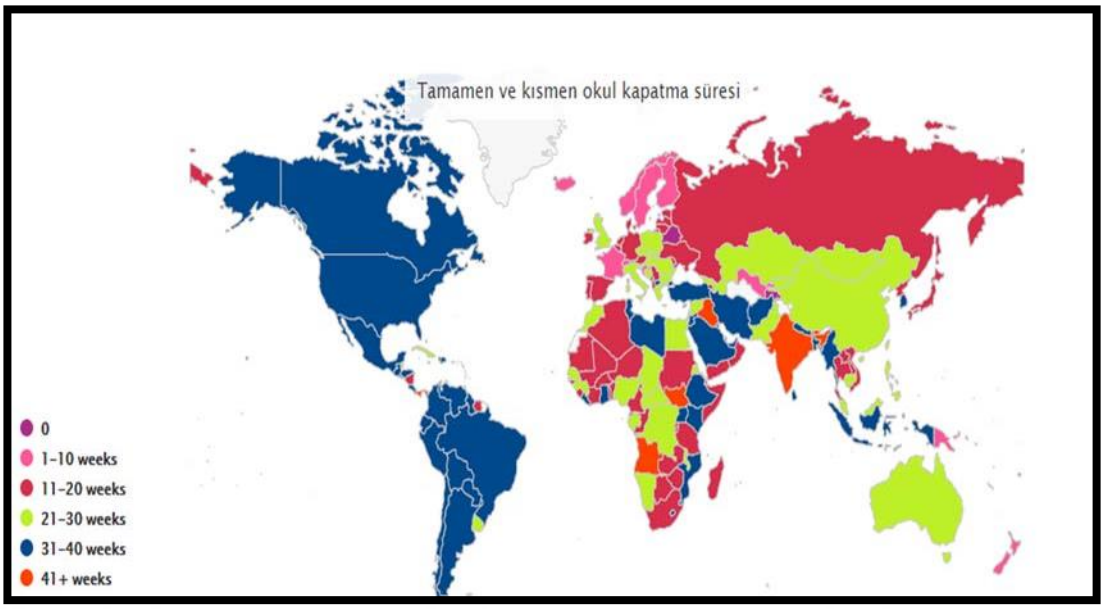
21. yüzyıl becerilerine ilişkin yapılan araştırmalar genel olarak bireylere; üst düzey düşünme (problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme vs.), yenilikçilik, üretkenlik, girişimcilik ve inovasyon, yaratıcılık, işbirliği ve iletişim becerileri, bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı, yaşam boyu öğrenme, kişisel ve sosyal sorumluluk gibi becerilerin kazandırılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Kız çocuklarının okul ve iş hayatındaki rekabet ve değişimlere uyum sağlayabilmeleri ve başarılı olmaları için

gerekli temel beceriler olan 21. yüzyıl becerilerinin erken yaşta kazandırılması, kız çocuklarının toplumda ve ekonomik alanda karşılaştıkları birçok zorluk ve olumsuzluklar düşünüldüğünde geleceğe donanımlı bireyler olarak yetiştirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Hallerman, Lewis ve Dresbach (2019)'a göre 21. yüzyıldaki eğitim alanındaki değişimlerle birlikte 21. yy eğitimi şöyle ifade edilmiştir; "*21. yüzyıl eğitimi, sürekli artan bir hızla gerçekleşen ekonomik, teknolojik ve toplumsal değişimlere yanıt veren, öğrencilere 21. yüzyılda gelişmek için ihtiyaç duydukları beceri ve yetkinlikleri sağlayan bir eğitimdir.*"

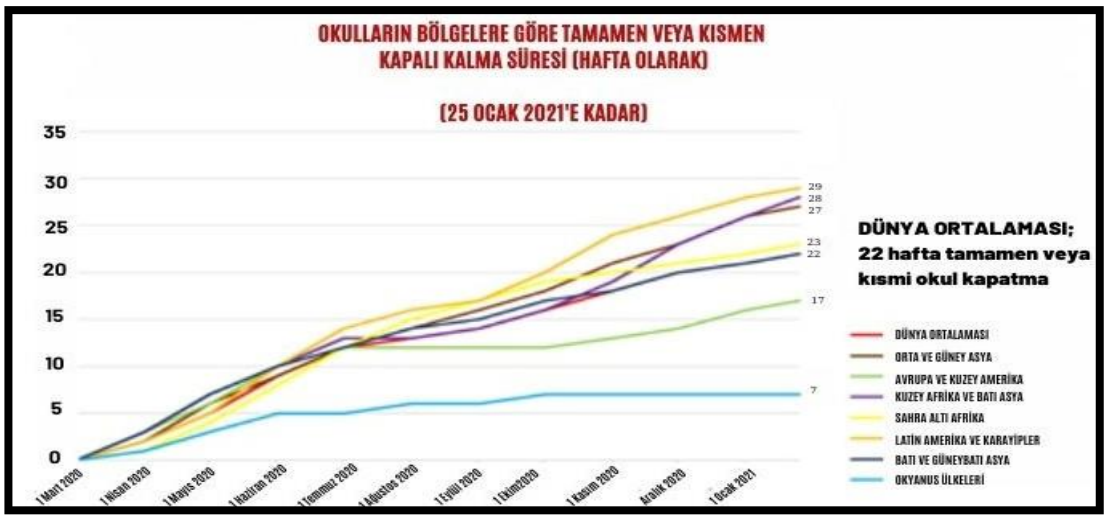
Tarihsel süreçler içerisinde toplumların değişme ve gelişmeleri belli süreler içinde olmuştur. Bilgisayarın hayatımıza girmesiyle bu değişimler dijital olarak etkilendiği için değişimler de daha hızlı hale gelmiş ve toplumların da bu değişimlere ayak uydurmaları aynı oranda hız kazanmıştır. Değişen sistem içerisinde var olmaya çalışan toplumlar dijital çağda akıllı sistemler, giyilebilir teknolojiler, akıllı uygulamalar ile ortaya çıkan güvenlik, korunma ve konfor olanakları veya sağlık sektöründeki akıllı cihazlar sayesinde günlük hayatlarının büyük çoğunluğunu dijital kaynaklar sayesinde geçirmektedir. Eğitim sistemi içerisinde öğrenciler için çevrim içi olarak sunulan çeşitli eğitim fırsatları, akıllı tahta ve tablet gibi eğitime dâhil edilen dijital sistemlerin kullanımı, indirilebilir kaynak ve kitapların genişliği, görsel ve müziklere geniş bağlamda ulaşılması vs. gibi birçok alanda fırsatlar sunulmaktadır. Eğitim sistemi içerisinde teknolojinin yaş gruplarına göre bazı olumsuz etkileri olmasının yanı sıra küresel düzeyde seyreden gelişmelerle ülkeler teknolojik alt yapıları eğitim sistemlerine dâhil etmek durumundadırlar. Eğitim-öğretim kurumları dijital teknolojinin gelişimi ve değişimine en iyi şekilde uyum sağlamalıdır. Böylelikle genç bireylerinin ihtiyaçlarına cevap verebilir. Ayrıca, bireyler arasında dijital beceri eşitsizliklerinin önüne de geçilmelidir (Erten, 2019: 200).

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO]) tarafından pandemi olarak ilan edilen yeni tip koronavirüs salgını (Covid-19) süresince dünyanın pek çok bölgesinde hem sosyal hayatta ciddi kısıtlamalara gidilmiş hem de eğitim sistemleri dijital olarak öğrencilere sunulmaya devam edilmiştir. UNESCO raporlarına göre 2020 Mart ayından 25 Ocak 2021'e kadar geçen sürede tüm ülkelerde okulların kapalı kalma süreleri haftalık olarak gösterilmiştir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: UNESCO raporuna göre Covid-19 salgını sürecinde okulların kapalılık süreleri

UNESCO raporlarına göre Dünya genelinde eğitim öğretim faaliyetleri yüksek oranda etkilenmiş ve ülkeler kendi teknolojilerini kullanarak eğitim faaliyetlerine devam etmektedirler. Dünya genelinde okulların kapalı kalma süreleri şekil 2.6' da gösterildiğine göre ortalama hafta olarak 22 haftaya denk gelmektedir (UNESCO, 2021, url 7).

Şekil 2.6: UNESCO raporuna göre Covid-19 salgını sürecinde okulların kapalılık süreleri

Dünya genelinde bölgelere göre okulların kapalı kalma süreleri ortalama hafta olarak Okyanus ülkelerinde 7 hafta, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde 17 hafta, Batı ve Güneybatı Asya ülkelerinde 22 hafta, Sahra altı Afrika ülkelerinde 23 hafta, Orta ve Güney Asya ülkelerinde 27 hafta, Kuzey Afrika ve Batı Asya ülkelerinde 28 hafta,

Latin Amerika ve Karayiplerde 29 hafta olduğu; sonuç olarak da dünya ortalamasının 22 hafta olduğu görülmektedir.

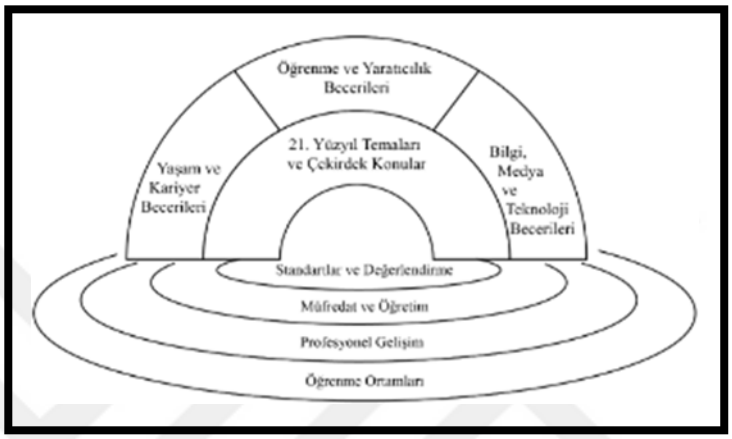
Tüm Dünya'da etkisini gösteren Covid-19 salgını sebebiyle çevrimiçi eğitim sürecinde tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de eğitimde teknoloji kullanımı ve eğitimde dönüşüm yaşanarak temel hususlardan biri olan her zaman ve her yerde eğitim anlayışı gelişmiştir. Böylece dijital çağda tüm bireylerde teknolojinin etkin kullanımı, dijital okuryazarlık, iletişim teknolojileri, dijital medya, eleştirel düşünme vs. gibi akıllı toplum anlayışı şekillenmiştir (Karoğlu, Çetinkaya ve Çimşir, 2020: 149).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2011 faaliyet raporuna göre; 21. yüzyıl öğrencileri için çağdaş eğitim merkeze alınarak öğrenen merkezli bir sistemin benimsenmesi, öğretim programlarının da sürekli geliştirilip değerlendirilen, eğitim materyallerinin teknolojik alt yapılarla desteklendiği aynı zamanda ar-ge çalışmalarıyla da desteklenen bir yapıda olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda internet ve e-dönüşüm hizmetleri olarak MEB bünyesinde kullanılan; Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri (MEBBİS), e-okul, veli bilgilendirme sistemi (VBS), Alo 147, e-taşınır, Fırsatları Araştırma Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (f@tih), Avrupa Okulağı, e-Twinning, Eğitek Çağrı uygulamaları eğitimin teknolojiyle donatılmaya başladığının göstergeleridir. Yine 2011 yılına kadar okullarda fen laboratuvarları, bilişim teknoloji sınıfları sayıları arttırılmış ve "İnternet Erişim Projesi" kapsamında geniş bant EDSL bağlantısı ile okulların internet alt yapıları tamamlanmak için çalışılmış ve sonuç olarak internet erişimi ortaöğretimde % 100, ilköğretimde ise % 98'e yükseltilmiştir (MEB, 2012, url 5).

Pandemi sebebiyle Türkiye'de de 13 Mart 2020 tarihinden sonra eğitime ara verilmiş, 2019-2020 eğitim öğretim yılının bahar dönemi boyunca eğitim uzaktan olacak şekilde EBA-TV (Eğitim Bilişim Ağı Televizyonu) kanalıyla ve Milli Eğitim Bakanlığının Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden devam etmiştir. Eylül 2020 içerisinde kademeli olarak okullar açılsa bile Covid-19 salgını sebebiyle yeniden uzaktan eğitime dönülerek, eğitim öğretim faaliyetlerine 2020-2021 eğitim öğretim döneminin güz döneminde de EBA TV ve EBA sistemi üzerinden devam edilmiştir.

2.6 21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı (Partnership for 21st. Century Skills: P21)

21. yüzyıl öğrenme sistemleri de çağa ayak uydurarak değişiklik gösterdiği için 21. Yüzyıl öğrenme ortaklığı olan P21 bir takım ortak becerilerin ele alındığı öğrenme ortaklığıdır. Bu platformda 21. yüzyılda ihtiyaç duyulan öğrenme standartları belirlenmiştir. Şekil 2.7' de belirlenen öğrenme standartları gösterilmiştir (Trilling&Fadel' den akt. Uçak ve Erdem, 2020: 83).

Şekil 2.7: 21. yüzyıl öğrenme çerçevesi
(**Kaynak:** https://battelleforkids.org/)

Şekil 2.7'de görülen temalar 21. yüzyıl öğrenme gökkuşağı olarak tanımlanmış ve şeklin üst kısmındaki temalar günümüz genç nesillere kazandırılması hedeflenen on bir beceriyi aktarmaktadır. Şeklin alt kısmındaki dört halka ise eğitimde neyin ne kadar ve nasıl öğreteceğini ifade etmektedir. P21, tüm öğrencilerin öğrenme türlerini almalarını sağlamak için beş kritik destek sistemi belirlemiştir. Bunlar; 21. yüzyıl Standartları, 21. Yüzyıl Becerilerinin Değerlendirilmesi, 21. Yüzyıl Müfredatı ve Öğretim, 21. Yüzyıl Mesleki Gelişim, 21. Yüzyıl Öğrenme Ortamları olarak sıralanabilir (BatelleforKids, 2019, url 8). 21. yüzyıl becerileri, "Büyük Dünya Sorunları" olarak ifade edilen problemlere yönelik ortaya atılan çözüm önerileri niteliğindedir. 21. yüzyıl öğrenme ortaklığı bu temel unsurların çözümünü "3Rs X 7Cs" şeklinde formüle etmiştir. 3R şeklinde formüle edilen beceriler; okuma (Reading), yazma (wRiting) ve aritmetik (aRith-matic) olarak tanımlanmıştır. "7C" ise problemlerin çözümü olarak sunulmuş ve bunlar; eleştirel düşünme ve problem çözme (Critical thinking and problem solving), iletişim, bilgi ve medya okuryazarlığı (Communications, information and media literacy), iş birliği, takım çalışması ve liderlik (Collaboration, teamwork and leadership), yaratıcılık ve yenilik (Creativity

and innovation), hesaplama ve bilgi iletişim teknolojileri okuryazarlığı (Computing and ICT literacy), kişisel kariyer ve öğrenme süreçleri (Career and learning self-reliance) ve farklı kültürleri anlama (Cross-Cultural understanding) becerileri olarak aktarılmıştır (Trilling&Fadel' den akt. Uçak ve Erdem, 2020: 84).

Bilgi toplumu genel çerçevede ele alındığında 21. yüzyıl becerilerinin eğitime yansımalarına bakıldığında klasik eğitimde anlatıma dayalı öğrenmenin aksine öğreneni merkeze alan yaratıcılık, problem çözme, ekip çalışması ile işbirliği içerisinde olma, iletişim kurma ve eleştirel düşünme ön plana çıkarak bireysel eğitimle bütünleşen ekip çalışmaları benimsenmiş ve eğitimde bilgi aktarımından ziyade bireyin kendinde var olan potansiyelini keşfederek geliştirmesi amaçlanmış ve tasarım temelli akıllı sistemlerin kullanıldığı projeler üretilmesi noktasında bireyler desteklenerek küresel çapta ulaşılabilir eğitim politikalarına geçilmiştir (Uçak ve Erdem, 2020: 88).

2.7 21. Yüzyıl Becerilerinin Ekonomik Açıdan İncelenmesi

Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte 21. yüzyıl bize toplum 5.0 felsefesini sunmuş ve bu düzen içerisinde bireysel olarak insan hayatının önemi, çevreye ve topluma yapılan akıllı sistemlerce desteklenen hizmetlerin geliştirilmesi ve insanlara sunulması, endüstrileşmeyle birlikte gelişen sosyal devlet anlayışının birçok devlet tarafından benimsenmesi sonucu küresel sorunlara karşı bireylerin, devletlerin, şirketlerin ve sivil toplum kuruluşlarının savaş halinde olunduğu görülmektedir. Dünyanın yaşanabilir bir yer olması açısından çağımızda geliştirilen akıllı sistemlerin hizmet noktası insan ömrünün kaliteli olması ve çevre düzeninin bozulmaması olmalıdır. Ekonomik ve sosyal alanda yeniliklerin oluşması için ülkeler, kuruluşlar, şirketler ve sivil toplum kuruluşları ortak çalışmalı, ortak yatırım ve projelerde küresel düzendeki sorunların çözümü noktasını ele almalıdırlar.

Hotaman (2020)'a göre 21. yüzyıl becerilerinin ekonomik açıdan ele alınması, yetkinlikler ve karakter özellikleri olarak ikiye ayrılmış ve yetkinlikler boyutunda eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcılık, girişimcilik, iletişim, işbirlikçilik sayılabilirken karakter özellikleri boyutunda ise merak, atılganlık, uyumluluk, liderlik, yaşam boyu öğrenme ve sosyal ve kültürel farkındalık yer almaktadır. Yetkinlikler; genel anlamda birey için tanımlanmış belirli alandaki sorumlulukları ifade etmektedir. Karakter özellikleri ise kişilerin doğduktan sonra yaşanılan çevre, eğitim, öğrenme ve

yetişme şartlarıyla şekillenen özellikleri kapsamaktadır. Bireyler tüm bu becerilerini geliştirdiklerinde çağın gereklerini de üst düzeyde yerine getireceklerdir. Günümüzdeki çalışma koşulları zaten kişilerin bu becerileri edinmesini gerektirmektedir.

3. GİRİŞİMCİLİK ve İNOVASYON

3.1 Girişimciliğin Tarihsel Serüveni

Girişimcilik ilkel toplumlardan günümüze kadar ulaşmış ve her dönemde bulunduğu koşullar içerisinde değerlendirilen bir kavramdır. O zamanın gereksinimleri gereği insanlar doğa olaylarıyla mücadele etmekte ve aynı zamanda hayatta kalmak için avcılık, toplayıcılık gibi uğraşlar içerisindeydiler. Bu uğraşlar herhangi bir ticari alım satım dışında olsa bile girişimciliğin temellerinin bu zamanlarda oluşturulduğu düşünülmektedir. Tarımla birlikte yerleşik hayata geçen toplumlarda insanlar tarım sayesinde ihtiyaçlarını karşılamışlar ve tarıma dayalı köy ekonomisi yani derebeylik kavramı ortaya çıkmış ve tarım toplumlarında bireysellikten uzak yaşam tarzı benimsendiği için bireysel olarak girişimcilikten bahsetmek zordur (Tekin, 2019: 27).

11. yüzyılda meslek grupları genelde kabaca oluşmuş ve alt dallara ayrılmamış fırıncılar, dericiler vs. gibi bir faaliyet bölümünü ifade etmekteydi. Sonraları her meslek faaliyeti kendi içinde kollara ayrılmıştır. 12. ve 13. yüzyıllarda el sanatları ve küçük ev endüstrileri şeklinde işletmeler sayesinde kentlerde ticaretin gelişmesiyle küçük el sanatlarına dayalı kent ekonomisi ortaya çıkmış ve günümüzdeki girişimcilik kavramının temelleri atılmaya başlanmış, aynı yüzyıllarda fuarların gelişmesiyle uluslararası pazarlar kurulmaya başlanmıştır. 13. ve 14. yüzyıllarda ise özel bankalar kurulmaya başlamış ve ekonomik anlamda büyük sermayedarlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Aşkın, Nehir ve Vural, 2011: 58).

17. yüzyılda ticaretin alanının genişlemesiyle kâr amacıyla alım satımlar başlayarak girişimcilik etkinlikleri aktiflik kazanmıştır. 18. yüzyıllarda girişimci kavramı ilk defa İrlandalı ekonomist Richard Contillon tarafından iktisadi olarak ele alınmış ve aynı zamanlarda Jean Baptiste Say, girişimciliği genişleterek girişimcinin yenilikçi ve dinamik olma özelliğinin ekonomik kalkınma ve insan kaynaklarının temel yapı

taşlarından olduğunu vurgulamıştır (Odabaşı, 2005: 4).

15. ve 17. yüzyıllarda Rönesans ve Reform hareketleriyle bilimsel bilgi üretilmeye başlanmış ve Coğrafi keşiflerle altın ve paranın öneminin artmasıyla birlikte teknolojik gelişmenin temelleri oluşturulmuştur. Devamında 18. yüzyıllarda buhar makinesinin üretim sürecine dâhil edilmesiyle sanayi devrimi başlamış ve modern girişimcilik anlayışı sanayi toplumu içerisinde hayat bulmuştur. Yani bilimsel bilginin ortaya çıkışıyla birlikte girişimcilik faaliyetleri de şekillenmeye başlamıştır (Çöğürcü, 2016: 73).

Girişimcilik kavramının gelişimi avcı toplayıcı toplumlardan günümüze dek incelendiğinde ekonomi temelli yaklaşımlarda çok çeşitli şekillerde ele alınmış ve 1755'lerde Cantillon ile başlayan kavramın gelişimi 1990'lara yaklaşıldığında teknolojinin de katkılarıyla inovasyon terimiyle ilişkilendirilir olmuş ve tüm tanımlamaların temelinde fırsatları değerlendirerek yeni bir fikir veya hizmet üretme yer almaya başlamıştır (Akman, 2019: 4). 1980'lere gelindiğinde birçok yazar tarafından girişimciyi yönetici ve toplumdan ayırt eden özellikler konusu ele alınmıştır

20. yüzyılda Avusturyalı ekonomist olan Joseph Schumpeter tarafından girişimiliğin ekonomik temelleri atılmış ve girişimcilik kavramı küreselleşmenin artması sonucu ticaretin gelişmesiyle serbest piyasa ekonomisinin hâkim olması sonucu yeni mal ve hizmetlerin üretilmesi olarak ele alınmaya başlanmıştır. Buna bağlı olarak günümüzdekine en yakın girişimcilik kavramının geliştiği zaman olarak 20. yy gösterilebilir. 1980'li yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde ve Avrupa'da yükseköğrenimde girişimcilik dersleri verilmeye başlanmış ve bu sayede günümüzdeki birçok girişimcilik örneğinin Amerika ve İngiltere gibi ülkelerde olduğu görülmektedir (Tekin, 2019: 30).

21. yüzyıla geçildiğinde teknolojik olarak ilerlemenin devamında bilgi toplumuna geçildiğinde bireyselleşme ve küreselleşmenin artmasıyla girişimciliğin öneminin daha da arttığı görülmektedir. Günümüzde bilgi ve teknolojilerin kullanımıyla birlikte farklı ihtiyaçlar doğmakta, yenilik ve değişimin hız kazandığı bu süreçte yeni hizmet alanlarının ortaya çıkmasıyla da farklı alanlarda girişimcilik faaliyetleri etkili olmaya başlamaktadır.

3.1.1 Girişimciliğin tanımı ve kapsamı

İnsanlığın ilk tarihlerinden bu yana olumsuz doğa olaylarına karşı ortaya koyulan gayret girişimcilik ruhunu oluşturmuş ve girişimciliğin ilk örneklerine bu şekilde rastlanmıştır. Günümüzdeki girişimcilik tanımlarına en yakın olarak ekonomi alanında 18. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır (Doğan ve Aktan, 2018: 1).

Geçmişte "müteşebbis" olarak ifade edilen "girişimci" ve "girişim" kavramları hem üretim faktörlerinden hem de girişimciliğin temel kavramlarındandır. Girişimci kavramı günmüzde risk alabilen cesur, yetenekli ve başarılı işler yürüten kişiler için kulanılan bir terimdir. Birbiriyle bağlantılı olan bu terimler girişimci için olmazsa olmazdır. Çünkü girişimci risk alabilir ve bunun için cesur olması ve bilgisi ile başarılı olması gerekir. Bunun devamında da girişimci üretme, pazarlama gibi ekonomiye dayanan işletme fonksiyonlarıyla ortaya çıkmaktadır (Tekin, 2019: 21).

Amerika Birleşik Devletleri'nde girişimci; "*kendi, yeni ve küçük işini kuran kişi*" olarak tanımlanır. Fakat her yeni ve küçük işletme girişimcilik değildir veya girişimciliği temsil etmez (Drucker, 1985: 21). Girişimci; ekonomiyi izleyen, yeni iş ve üretim için alanlar belirlemeye odaklanan, sermaye ve altyapı,araç gereç, çalışan gibi üretim için gerekli kaynakları girişimcilik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için bir araya getiren, yönlendiren ve belirlediği amaç doğrultusunda planlayan işleten gerçek veya tüzel kişiler olarak aktarılmıştır (Taş, 2020: 110).

Girişim ve müteşebbis işletme kavramının karşılığıdır. Girişimcilik söylemiyle ilk olarak işletme akla gelir fakat girişimcilik kavramını yenilikten ayıramayız ve işletmeleri ifade ederken yenilikler getiren anlamının desteklediği girişimcilik kavramından söz etmek kaçınılmazdır. İşletmeleri faaliyete sokmada neyi ne zaman niçin ve nasıl yapacağına karar veren kişi girişimci olarak ele alınmakta ve bir başka ifadeyle "*girişimci; mal veya hizmet üretmek/pazarlamak üzere kâr/zarar riskini göze alarak sahip olduğu sermayeyi yatırıma dönüştüren kişi*" olarak tanımlanmıştır (Küçük, 2017: 25).

Girişimciliğin temel unsuru olan girişimci tanımı da zamanla farklı ekoller içerisinde değişik şekillerde ifade edilmiştir. Girişimciliğin tarihsel serüveni içerisinde alanyazın incelendiğinde girişimciliğin doğuştan mı yoksa sonradan kazanılan bir yeterlilik mi olduğu ile ilgili tam anlamıyla bir görüş birliği sağlanamamıştır (Ulucan, 2015: 1). Girişimcilik terimi Fransızca köken olan "entrepreneurship" ve Almanca kökenli "unternehmen" kelimesinden gelmektedir. Her ikisi de "üstlenmek" anlamına gelir.

Girişimcilik kavramına ilişkin 1700'lerden beri pek çok tartışma ve analiz yapılmıştır. 1942 yılında girişimciliğin bilimsel ve modern bir tanımına yol açan Profesör Joseph Schumpeter'in çabaları olmuş ve ona göre girişimcilik, 'girişim' adı verilen yeni kombinasyonların gerçekleştirilmesidir ve bunları gerçekleştiren kişilere 'girişimci' denir. Schumpeter'e göre girişimcilik için beş temel fonksiyon şöyle tanımlanmıştır;

i. Yeni bir ürünün tanıtımı.
ii. Yeni bir üretim yönteminin tanıtımı.
iii. Yeni bir pazarın açılması.
iv. Yeni bir tedarik kaynağının yaratılması.
v. Yeni bir endüstri organizasyonu yürütmek (Veeraraghavan, 2009: 14).

Girişimcilik tanımları her dönemde farklı şekilde ele alınmış olsa dahi; ürün ve hizmetler, yenilik, riskler, fırsatları değerlendirme gibi bazı ortak kavramlar çerçevesinde tanımlanmıştır. Buna göre çizelge 3.1'de geçmişten günümüze bazı girişimcilik tanımları aktarılmıştır.

Çizelge 3.1: Geçmişten günümüze girişimcilik tanımları.

Araştırmacı	*Girişimcilik Tanımı*
Schumpeter (1934)	Sıradanlığı bozacak yeni kombinasyonlar geliştirme işidir.
Hishrich (1985)	Çeşitli risklerle birlikte parasal ve kişisel anlamda tatmin elde etme sürecidir.
Drucker (1985)	Mevcut kaynaklara yeni refah yaratma kapasitesi eklemeyi veya refah yaratan kaynaklar oluşturmayı içeren yenilik faaliyetidir.
Low ve Macmillan (1988)	Yeni girişim yaratmaktır.
Hebert ve Link (1988)	Var olan işi diriltmek, yeniden uyandırmak.
Bird (1989)	Kâr amaçlı işletme kurmak ya da büyütmek, bununla birlikte işletme içerisinde değer yaratarak yeni mal veya hizmet yaratılmasıdır.
Gartner (1989)	Yeni organizasyon yaratmaktır.
Jarillo ve Stevenson (1990)	Bireylerin tek başına veya bir örgüt içerisinde hâlihazırda sahip oldukları kaynaklara bakmaksızın fırsatların peşinde koştukları bir süreçtir.
Dollinger (1995)	Kazanç ve büyüme amaçlı, risk ve belirsizlik altında yenilikçi ve ekonomik örgüt kurmaktır.

Barrow (1998)	Birçok beceriden yararlanarak belirli bir insani faaliyete değer katmaktır.
Dollinger (1999)	Yenilikçilik temelinde, risk ve belirsizlik koşulları altında yenilikçi ekonomik örgüt kurmaktır.
Müftüoğlu (2000)	Çevredeki fırsatları değerlendirme, talep sınırlarını yakalama, değişen talepleri fark etme ve boşlukları yakalayabilme imkânlarını kullanarak değer yaratmaktır.
Mualler ve Thomas (2001)	Fırsatları algılayıp bu fırsatlar doğrultusunda organizasyonu şekillendirip yeni ve bağımsız işletmeler yaratmaktır.
Hishrich vd. (2004)	Gerekli zaman ve çabayı harcayarak, finansal, psikolojik ve sosyal riskleri üstlenerek değer taşıyan yeni bir şey ortaya çıkarma bunun sonucunda parasal ödüller, kişisel tatmin ve bağımsızlık kazanma sürecidir.
Rumeli (2005)	Yeni işletmeler yaratmaktır.
Zhao (2006)	Yenilikçi fırsatları yakalayan ve bu fırsatları ürün veya hizmete çevirerek pazara sunarak girişim oluşturmaktır.
Mykletum ve Gymothy (2009)	Pazar fırsatlarını araştırmaktan, yenilikçi davranıştan ve bu fırsatlardan faydalanmak için gerekli kaynakları bir araya getirmekten oluşmaktadır.

Kaynak: (Tekin, 2019: 25).

Joseph Schumpeter, iktisat alanından girişimcilik kavramına önemli katkılar sunarak, daha sonraki dönemlerde girişimciliğin tanımlanması noktasında önemli rol oynamıştır. Schumpeter sonrasında girişimcilik alanına katkı sağlayan en önemli düşünürlerden bazıları Peter Drucker, Robert Hisrich, Philip A. Wickham, L. W. Busenitze'dır (Çöğürcü, 2016: 76).

Drucker'e göre; girişimcilik içeriğinde yeniliği ve yeni bir pazarı yaratması gerekir. "*McDonald's bir girişimciliktir. Herhangi bir şey icat edilmedi, çeşitli yönetim teknikleri uygulanarak "ürünü" standartlaştırarak, süreci ve araçları tasarlayarak, standartları belirleyerek kaynaklardan elde edilen verimi önemli ölçüde yükseltti ve yeni bir pazar ve yeni müşteriler yarattı."* (Drucker, 1985: 21). Girişimci kişilerin en belirgin özelliği başarı arzularının fazla olmasıdır ve yeni fikirler yaratmayı severler. Odabaşı (2005)'e göre yaratıcılık yenilik yapmanın ilk aşamasıdır ve yaratıcılık olmadan yenilik, yenilik olmadan ise girişimcilik söz konusu olmayacaktır. Kets de Vries'e göre girişimciler; "özgüveni olan bireylerarası ilişkilerde ihmalkâr görülebilen, kendi değer yargılarına sadık kişiler" olarak aktarılmıştır. Yapılan araştırmalara göre girişimcilerin en temel özelliğinin risk alan bireyler olduğu buna ek

olarak da yine girişimcilerin atak, yaratıcı, öngörü sahibi, çabuk karar verebilen, özgüven sahibi bireyler oldukları bilinmektedir (Çelik, Akgemci ve Şimşek, 2013: 24).

Girişimci; ekonomik mal ve hizmet üretmek, pazarlamak için üretim faktörlerini ele geçirip düzenli bir şekilde bir araya getiren, kâr amacı güden ve girişimlerinin sonucunda doğabilecek risklere katlanan kişiler olarak tanımlanmştır (Odabaşı, 2005: 4).

Küresel Girişimcilik Monitörü (Global Entrepreneurship Monitor [GEM])'ne göre "*Girişimcilik, kendi hesabına çalışan, yeni bir iş kuran veya var olan bir işletmeyi büyüten kişi/kişilerin veya mevcut işletmelerin yaptığı her türlü yeni iş kurma faaliyetidir*" (Karadeniz, 2014: 16, url 9). Girişimciliğin önemi çağdaş toplumlarda giderek artmış ve gerek işletmelerin kurulması gerekse yönetilmesi ve ürünlerin pazara sunulması aşamalarında yürütülen tüm faaliyeterin eş güdümlü olarak yönetilmesi aynı zamanda risklerin de hesaba katılarak ekonomik büyümenin sağlanması gerekmektedir. Buna bağlı olarak, Küçük (2017) girişimciliği bir işletmenin kurulması, yönetsel süreçlerin işletilmesi, üretim ve pazarlamaya yönelik tüm risklerin üstlenilmesi gibi, bir işin kurulması ve yönetilmesine ilişkin faaliyetler bütünü olarak tanımlamıştır.

Girişimcilik genel olarak; belirsizlik durumlarında ortaya çıkan fırsatların sahip olduğu ön bilgilerden yararlanılarak girişimde bulunma konusunda motivasyon kurulması ve fırsatın eyleme geçilerek değerlendirilmesi olarak da tanımlanabilir.

3.1.2 Girişimcilikte öne çıkan bazı teorisyenler

Günümüz bilgi toplumunda küresel ekonomik sistemin belirleyici bir ögesi olarak girişimcilik önemli bir konumda yer almaktadır (Ercan ve Gökdeniz, 2009: 69). Girişimcilik konusunda çeşitli teorisyenler çeşitli alanlar üzerinden fikirler öne sürmüşlerdir.

Richard Cantillon (1680-1734); kâr karşılığında bir işi yürüten ve bunun sonucu ortaya çıkabilecek riskleri üstlenen biri olarak tanımlanan girişimci kavramı Fransız asıllı İrlandalı ekonomist olan Richard Cantillon (1697-1734) tarafından ortaya atıldığı kabul edilmektedir. Cantillon'a göre, girişimci risk alma konusunda ustadır ve piyasadaki dalgalanmaları hesap ederek riski üstlenmiş olur. Cantillon, girişimcilerin bu risklerin tahmini için karar verme kapasitesi olan bazı yargılara ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır (Casson, t.y., url 10).

Max Weber (1864-1920); alanyazın en önemli isimlerinden biri olarak Weber, Die Protestanishe Ethik und der Geist des Kapitalizmus (Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu) eseriyle çağdaş yaşamla birlikte gelen ve kapitalist ekonomik eylemin "değiş-tokuş fırsatlarının kullanımından kazanç bekleme üzerine kurulu, yani biçimsel kazanç fırsatları üzerine kurulu bir eylem" olarak anlaşılması gerektiğini aktarıp kapitalist kazancın ussal biçimde elde edilerek buna uygun eylemlerin sermaye hesaplarına göre düzenleneceğini vurgular (Weber'den akt. Güney, 2015: 23).

Joseph Schumpeter (1883-1950); girişimciliği "*yaratıcı yıkım*" şeklinde formüle etmiştir (Drucker, 1985: 26). Schumpeter girişimcilikte yeniliğin rolünü vurgulayarak farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Ona göre girişimci, yeni ürünler sunarak, yeni pazarlar belirleyerek veya yeni organizasyon türleri yaratarak "*yeni kombinasyonlar*" gerçekleştiren kişi olarak ele alınmıştır. Buna göre girişimci yeni endüstriler yaratmayı teşvik ediyor ve eski endüstriler "*yaratıcı yıkım*" ile kaşı karşıya kalarak kendilerini yenileme sürecine gidiyorlardı. Girişimcilerin, inovasyonla bağlantılı yeni durumlarla başa çıkabilmek için yeniliğe ihtiyaçları vardır. Böylece Schumpeter, ekonomik ve psikolojik fikirlerin birlemişini kullanarak yapısal değişimi, ekonomik büyümeyi ve iş döngülerini açıklamak için girişimciliği kullanmıştır (Casson, t.y., url 10). Girişimcinin "yenilikçi" bir kişi olarak tanımlanması sonucu teknoloji ve girişim kavramları birleşmiş, girişimcinin hedeflediği kârı elde etme ihtiyacına ulaşmak için "yeni bileşimler" diye adlandırılan yenilikler yaratması gerektiği vurgulanmıştır. Böylece her yeni yenilik girişimi mecut düzeni bozar ve yeni bir düzen getirir, bu sayede sürekli değişim ve gelişim olmaktadır (Güney, 2015: 23).

Schumpeter, denge analizini reddediyor ve ekonomik gelişmenin girişimciler tarafından sürekli yaratıcı yıkımların yoluyla olduğuna inanıyordu. Girişimcinin üretimde bir taklitçi değil, bir yenilikçi olduğunu ve doğal olarak tekelci olduğunu vurgulamıştır. Ekonomik ilerleme yenilikler sayesinde olduğundan dolayı yenilikçi tekel korunmalı ve girişimcilik teşvik edilmelidir (Tiryaki, 2005: 2). Schumpeter, kalkınmanın temelinde icatçıların değil girişimcilerin olduğunu vurgulamış ve yapılan icatların değil girişimcilerin ekonomide hareketliliği sağlayan ana görevler olduğunu vurgulamıştır (Tekin, 2019: 50). Her ekonomist, girişimcinin ekonomi açısından önemini ve etkisini bilmesine rağmen modern iktisatçılar arasında yalnızca Joseph Schumpeter girişimcilik ve girişimciliğin ekonomiye olan etkisiyle ilgileniyordu. Nitekim girişimciliğin toplumlar üzerinde neden etkili olduğunu açıklayan olaylar

yalnızca ekonomik olaylar değildir. Buna sebep olarak toplumların değer yargıları, algıları ve tutumlarındaki değişiklikler veya demografik bazı değişikliklerden kaynaklanıyor olabilir (Drucker, 1985: 13).

Frank Knight (1942-1964); ön görülebilir risk ile belirsizlik arasında ayrım yapmış ve risklerin hesaplanabileceğini belirsizliklerin ise öznelliğe dayandığını dile getirmiştir. Knight'a göre genel olarak ürünlerin pazarlamasındaki çeşitli değişiklikler genellikle belirsizlik kategorisine girer. Yeni şirketler bir sektöre girmekte özgürse ve mevcut şirketler çıkmakta özgürse, o zaman uzun vadede girişimciler ve sermaye, kârın düşük olduğu sektörlerden çıkıp yüksek oldukları sektörlere girecek yani endüstriler arasında belirsizlikler eşit olmadığından dolayı girişimciler ve sermaye farklı sektörlere kayacaktır (Casson, t.y., url 10). Knight'a göre girişimci, belirsizlikleri üstlenerek topluma ekonomik katkı sağlayan kişidir. Girişimcilik faaliyetleri sonucu kârla birlikte statü ve doyum da elde edilmiş olmaktadır (Güney, 2015: 30).

Alfred Marshall (1942-1924) girişimciye, rakiplerin eylemlerine öngörüde bulunmak adına rol vermiştir (Tiryaki, 2005: 2). Ona göre girişimci mal ve hizmet üretmekte, bununla birlikte de yenilik ve yöntemler sunan kişidir. Girişimci, aynı anda birçok şeyi aklında tutan, ihtiyaç duyulan her zamanda hazır olan, değişkenlere karşı uyum sağlayan, güvenilir kişiler olması gerekir. Girişimciler işletmelerin risklerini üstlenerek işletmelerin içerisinde birçok işi aynı anda yapmakta ve her türlü detayı yönetmektedirler (Tekin, 2019: 46). Başarılı bir girişimci olabilmek adına hem şans hem de iyi iş fikirlerine ihtiyaç vardır. Ürünlerin sunulduğu pazar ekonomisi girişimci sınıf üzerinde odaklanmış ve girişimcileri üretim ve pazarlama kısmını devam ettiren kişiler olarak görmüştür. Ayrıca girişimci pazardaki arz talep dengesine göre firmanın sermaye ve iş gücünü koordine eden kişi olarak görülmektedir (Güney, 2015: 20).

Girişimcilik temelde bakıldığında bireyler tarafından gerçekleştirilen ve ekonomik getirisi olan işlemler olarak ele alındığından dolayı girişimciliğin temelleri ekonomik ve psikolojik ve ayrıca sonuçları itibariyle toplum içindeki değişimleri içermesi sebebiyle de sosyolojik olarak ele alınabilir (Ulucan, 2015: 30). Girişimcilik kavramı ele alındığı kategorilere göre şekillenmekte ve çıkış noktası sebebiyle öne çıkan ekonomik temelli yaklaşımlar incelenmiş olsa da; McCleland tarafından öne sürülen "*Girişimcilikte Başarı Yaklaşımı*", Gerber tarafından öne sürülen "*Girişimci Kişilik Yaklaşımı*" ile birlikte "*Kontrol Alanı Teorisi"* ve *"Temsilci Kişilik Yaklaşımları*" olan

davranış ve psikoloji temelli yaklaşımlarla ve son olarak "*Girişimcilikte Sosyal Çevre*", "*Girişimcilikte Ahlak ve Güven"* olarak ele alınan sosyolojik temelli yaklaşımlar da bulunmaktadır (Tekin, 2019: 54).

Kişilerin tutum ve davranışları, girişimcilik üzerinde etki göstermekte ve Schumpeter'e göre de girişimcilik kişilerin toplumda var olma ve kabul görme gibi ihtiyaçlarının sağlanmasına vesile olan bir kaynaktır. Sosyolojik açıdan da girişimcilik hem toplumsal yapıdan etkilenmekte hem de toplumları etkileyerek şekillendirmektedir. İçinde yaşanılan kültür, sosyal çevre ya da bireyin yaşadığı aile yapısı, yaşı, deneyimleri veya aldığı eğitimi gibi özellikler de girişimciliği şekillendiren etmenler arasında sayılabilir (Gümüşoğlu, 2014: 100). Girişimcilik kavramının tarihsel serüveni incelendiğinde; 1860'lardan 1950'lere kadar girişimcilik kavramı Schumpeter gibi ekonomistlerin katkılarıyla ekonomik çerçevede incelenmiştir. Özellikle 1900 'lerde ekonominin başlıca unsuru olarak değerlendirilmiştir. 1950'lerden 1970'lere kadar girişimcilerin davranışları üzerinde durularak bazı teoriler öne sürülmüş ve girişimcinin psikolojik özellikleri bazı çerçevelere oturtularak analiz edilmiştir. 1980'lerden bu yana ise girişimcilik teknolojik gelişmeler ve bireysel hayatın yaygınlaşması sonucu girişimciliğin günümüzdeki boyutları ele alınmış, girişimciliğin yeni istihdam alanları yaratmış ve ekonominin ilerleten gücü haline gelmiştir (Topkaya, 2013: 51).

3.1.3 Girişimciliğin önemi

Ülkelerin istihdam yaratmaları veya ekonomik platformda rekabet üstünlüğü elde ederek refah seviyesini yükseltmeleri için girişimcilik bir gereksinimdir. Gelişmiş ülkelerde girişimci bireylerin çokluğu ve girişimcilik ruhunun erken yaşlardan itibaren eğitimler ve devlet politikaları ile yoğun bir şekilde bireylere kazandırıldığını görmekteyiz. Girişimci ruhu ile birlikte yeni buluşların ortaya çıkması ve iş olanaklarının artması sağlanacak ve ülke ekonomisinin büyümesine vesile olunacaktır (Ulucan, 2015: 3). Çeşitli ülkelere bakıldığında bazı düzenlemeler ve ülkelerin ekonomik alandaki rekabet üstünlüğü yasal bazı mevzuatlar ile desteklenmekte olduğu ayrıca bu alanın gelişimi açısından kişilerin girişimcilikleriinn desteklendiği bilinmektedir. Bu girişimcilik alanındaki ilerleme de kuşkusuz ki ülkelere ekonomik büyüme ve refah düzeyinin yükselmesi olarak yansımaktadır. Bireylerdeki yenilikçi, yaratıcı ve inovatif düşünce tarzlarının gelişmesi ve desteklenmesi ülkelerin ekonomik alanda da ilerlemelerine olanak sağlamaktadır.

Girişimcilik her şeyden önce ve en önemlisi bir zihniyettir. Bir kişinin, bağımsız olarak ya da bir organizasyon içinde bir fırsatı saptama ve yeni bir değer yaratmak ya da ekonomik başarı elde etmek için bu fırsatın üzerine gitme motivasyonunu ve kapasitesini tanımlar (NCOE, 2003: 5, url 11). Günümüzde etkisini devam ettiren teknolojik gelişmeler ve ülkelerin sahip olduğu fırsatlar bütünü sayesinde girişimcilerin bu fırsatları değerlendirerek girişimde bulunmalarına imkân sağlayacaktır (Çetindamar, 2002: 49, url 12). Sanayi devrimi ile birlikte, toplumların girişimciliğe karşı bakış açısı değişmiş ve ekonomik ve sosyal alanlarda refah seviyesinde yükselmenin girişimcilik ruhu ile olacağı görüşleri ön plana çıkmaktadır. Girişimcilik, istihdam yaratma ve yenilik için önemli bir kaynak sağlamakta, aynı zamanda, kendi işinde çalışan veya işveren olarak çalışanlar olarak ifade edilen serbest mesleğin iş ile ev dengelerini yönetmek için bir fırsat ve özellikle ciddi farklılıkların olduğu cinsiyetler arasındaki eşitsizlikleri ele almak için de bir araç olarak görülmektedir (OECD, 2017: 110, url 13). Girişimcilik özellikleri bakımından kadın ve erkeklerin girişim türü, motivasyon, fon kaynakları, mesleki gelişim veya destek grupları gibi bazı kategorilerde farklılaştığı bilinmektedir. Bu konuda Hisrich kadın ve erkek girişimci özelliklerini çizelge 3.7'de aktarmıştır.

Çizelge 3.2: Kadın ve erkek girişimcilik özellikleri.

Özellikler	Erkek Girişimciler	Kadın Girişimciler
Motivasyon (Güdüleyici Faktör)	Kendini gerçekleştirme-bir şey ortaya koyabilmek için çaba.	Bir amaca yönelmek, bu uğurda çaba, özgür olma ve tek başına başarma.
Girişimde bulunma nedeni	Mevcut işten hoşnutsuzluk, işten çıkarılma, varlık sahibi olma (miras, bağış vb.)	İşten soğuma, belli bir alana ilgi veya o alanda fırsat yakalama. Kişisel koşullarda değişiklik.
Fon kaynakları	Kişisel varlık/birikim, banka kredileri, yatırımcıların desteği	Kişisel varlık/birikim, kişilerden sağlanan borçlar
Mesleki geçmişi	Çalıştığı iş nedeniyle edindiği deneyim, konunun gerçek anlamda uzmanı olmak veya o alanda yüksek düzeyde başarı elde etmiş olma, belli işletmecilik alanlarında uzmanlık.	Faaliyet alanındaki deneyim, alanında orta düzey yönetici veya idari kademelerde deneyim sahibi olma, hizmette mesleki deneyim

Kişisel özellikler	Kararlılık ve inatçılık, hedefe yönelme, yenilikçilik ve idealistlik, kendine aşırı güven, Hevesli ve enerjik olmak, Kendi kendinin patronu olma	Esnek ve toleranslı olma, hedefe yönelme, yaratıcılık ve gerçekçilik, Orta düzey kendine güven, Hevesli ve enerjik olma, Sosyal ve ekonomik çevre ile baş edebilme yetisi.
Geçmiş yaşamı ile ilgili konular	Girişim yaşı: 25-35 Baba serbest meslek sahibi, Üniversite eğitimi almış, Konusu işletmecilik, Mühendislik alanında Teknik derecesi mevcut, İlk çocuk	Girişim yaşı: 35-45 Baba serbest meslek sahibi, Üniversite eğitimi almış, Konusu liberal sanatlar, İlk çocuk
Destek olan gruplar	Arkadaşlar, profesyonel kişiler (Avukatlar, Muhasebeciler) İş ortakları/o alandaki kişiler, Eş	Yakın arkadaşlar, Eş, Aile mensupları, Kadın cemiyetleri, Meslek kuruluşları
Girişimin türü	İmalatçılık veya yapımcılık (inşaatçılık)	Hizmet alanındaki işler, Eğitim hizmetleri

Kaynak: Hisrich'ten akt. Gürol, 2000: 231.

Gelişmiş ülkelere bakıldığında girişimcilik örneklerinin sayısı geri kalmış ülkelere göre hayli fazladır. Ülkelerin kalkınmalarını değişen koşullara uyum sağlayarak var olmayı sürdürmelerinin aynı zamanda da ekonomik alanda büyümeye devam etmelerinin sağlanması için girişimcilik çalışmalarına ağırlık vermeleri gerekmektedir (Durukan, 2006: 29). Bilgi toplumuna geçişle birlikte yeniden önem kazanan girişimcilik konusunda Türkiye'de genç nüfusun çokluğu sebebiyle potansiyel bir girişimcilik kaynağı olarak görülmektedir. Çağımız ekonomik düzeni içerisinde var olabilmek ve gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmek adına bu potansiyel kullanılmalı ve 21. yüzyıldaki gelişmelere yakından katılabilmelidir.

3.2 Girişimcilerin Sahip Olması Gereken Özellikler

Girişimciliği anlamanın yolu, potansiyel bir fırsatı çevreleyen algılanan belirsizlik miktarını ve bireyin bu belirsizliğe katlanma isteğini değerlendirebilmektir. Bireyin konu hakkında sahip olduğu ön bilgisi belirsizliğini azaltabilir ve motivasyon düzeyi ise belirsizliğe katlanma isteğini temsil etmektedir. Bunların sonucunda girişimci düşünce ön plana çıkar ve kişi girişimde bulunur (Hisrich ve diğerleri, 2017: 6).

Girişimcilik faaliyetlerinin etkisiyle firmalarda ortaya çıkan rekabetle birlikte girişimciler tarafından yeni ürünlerin ve hizmetlerin oluşumu sağlanacak ve yeni ürünler yeni pazarlar bularak teknolojik gelişmelerin de etkisiyle yeni iş fikirlerine ihtiyaç duyulacağı için tekrardan yaratıcı fikirler ile girişimcilik faaliyetleri ilerleyecektir (Ulucan, 2015: 14). Girişimciler yalnızca fikirleri ile değil bu fikirlerine uygun ekonomik ortamlar buldukları ölçüde girişimde bulunma olanağına sahip olacaklardır. Bir kişinin girişimci olabilmesi için temelde;

i. Risk ve sorumluluk üstelenebilme,
ii. Dinamik bir kişilik,
iii. Yeniliklere açık olma
iv. Büyüme tutkusu

gibi belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir (Küçük, 2017: 50).

Doğaner (2014)'e göre; girişimci tutum ve davranışlara bakıldığında üç temel özelliği içinde barındırmaktadır. Bunlar; sorunlara karşı alışılmamış ve sıra dışı çözümler sunabilme olarak ele alınan *yenilikçilik*, kestirilemeyen durumlar karşısında hesaplanamayan olasılıklara karşı inisiyatif alma olarak ele alınan *risk alma* ve bireyin değişim için bir hareketi başlatması veya devam ettirmesi olarak ele alınan *proaktiflik* olarak ele alınmaktadır.

Odabaşı (2005) girişimcileri, "*olasılıkları gören ve bu olasılıkları gerçeğe dönüştüren değişim ajanları*" olarak tanımlamış ve girişimcinin özelliklerini şöyle sıralamıştır;

i. Organizasyon becerisine sahip olması
ii. Atıl ve kapasitenin altında kullanılan kaynakları değerlendirmesi
iii. Risk alması
iv. Fırsatları görebilmesi
v. İhtiyatlı araştırmalar yapmaktan ziyade tetikte olması
vi. Fırsatları değerlendirmesi
vii. Değer yaratması
viii. Oyunun kuralını baştan yazması

Girişimcinin özellikleri konusunda yapılan bu tanımlamalar sonucu dört temel unsur dikkat çekmektedir. Bunlar; yaratılacak yeni iş veya hizmetin geliştirilen toplum için bir anlam ifade etmesi olarak ele alınan *yaratım süreci*, yeni ürün ve hizmet için ortaya konulan uğraş olarak ele alınan *çaba harcanması*, ortaya çıkabilecek tahmin

edilemeyen sonuçlar olarak ele alınan *risk* ve yapılan girişim sonucu elde edilen ödül olarak ele alınan *getiri* olarak açıklanabilir. Drucker (1985); girişimciliği hiçbir şekilde yalnızca ekonomik kurumlarla sınırlı olmadığını dile getirmiş buradan da anlaşılan girişim sonucu elde edilen getirinin sadece ekonomik olmadığı söylenebilir.

3.3 Girişimci Kişiliği Etkileyen Faktörler

Girişimcilik becerilerinin doğuştan veya sonradan kazanıldığına dair faklı görüşler ileri sürülmüştür. Genel olarak girişimciliğin tamamen doğuştan olmadığı, içinde taşıdığı potansiyel ile birlikte sonradan kazanılan becerilerin bütünü olduğu konusunda birleşilmiştir. Bireyin yaşadığı çevre ve içinde bulunduğu ailesi, kültürel özellikleri veya aldığı eğitim girişimcilik becerilerinin oluşmasında önemli etkilere sahiptir (Çetinkaya Bozkurt, Kalkan, Koyuncu ve Alparslan, 2012: 231). Bireylerin psikolojik ihtiyaçları içerisinde ele alınan; ilişkiler kurma, güç elde etme veya başarma ihtiyacı gibi ihtiyaçların girişimci kişilerde daha belirgin olarak ortaya çıktığı ve girişimci kişilik özelliklerinde de sayılan nitelikler olduğu aktarılmıştır (Börü, 2006: 23). Genel olarak bakıldığında kişisel veya çevresel faktörlerin girişimcilik üzerine tek başına bir etkisinden ziyade içine doğulan aile, yetişilen kültür, psikolojik altyapı gibi unsurların girişimcilik üzerine etkileri olduğundan söz etmek en doğrusu olacaktır. Sonuç olarak girişimcilik yalnızca kişisel olarak sahip olunan özellikler değil çevresel etkenlerden de etkilenen bir kavram olmuştur (Kaygın ve Güven, 2015: 45). Girişimcilerin ihtiyaçları içerisinde kâr elde etmek veya bir statüye sahip olmaktan ziyade, bireyin yaşadığı kültürü, kişiliği veya yaşam deneyimlerinin de önemli rol üstlenmektedir. Girişimci; çoğunlukla ters düştüğünü hissetmekte ve çevresindeki pek az kişiden kendi fikrine destek bulabilmektedir. Bu da aslında girişimcideki yaratıcılık ve yeniliğe işaret sayılabilir (Casson, t.y., url 10). Alanyazın incelendiğinde girişimcilik eğiliminin eğitim, kişilik özellikleri ve toplumsal özelliklere ek olarak aile yapısından da etkilendiği görülmektedir (Yılmaz ve Sözcan, 2019: 102).

3.3.1 İçsel/Kişisel faktörler

Girişimcilerin kariyer yolculuğuna etki eden faktörler içinde bulunduğu ailesinin, akrabalarının veya rol modellerinin kişiye olan etkileri de kişinin girişimciliğine etki etmektedir. Başarı sağlamış girişimci kendini model alan başka bir potansiyel girişimcinin harekete geçmesi için ona destek sağlamış olur. Yani girişimciler hizmet

veya fikir üreterek girişimde bulunacakları sırada kendilerine destek sağlayacak rol modellere ihtiyaç duymaktadırlar (Hisrich ve diğerleri, 2017: 18). Bireylerin içine doğdukları aile yapılarına bakıldığında girişimciliğin doğuştan getirilen yetenekler çerçevesinde ele alındığı ve ailenin etkilerinin de devam ettiği söylenebilir. Girişimcilik becerileri içerisinde ailenin etkisi şüphesiz ki çok fazladır. İnsanların gelişim dönemleri ile ilgili teoriler öne süren ve gelişimin yaşam boyu ilkesini ortaya atan ilk gelişim psikologlarından olan Erik Erikson'un gelişim evrelerinden birisi de "*Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş)*"'dur. Bu basamakta bireyler 3-6 yaşlarında davranışlarından ötürü desteklenmek yerine cezalandırılırsa suçluluk duyarlar ve yaşam boyunca ele alınan tüm basamaklarda girişim ve özerklik ön plana atılmakta her bir basamak başarıyla tamamlandığındaysa büyük ölçüde kişi güçlenerek hayatına devam etmiş olmaktadır (Ulusoy, 2015: 97). Gelişim dönemlerine bakıldığında bireylerin içinde yaşadıkları ailenin tutumları bireylerin girişimcilik becerilerini de dolaylı olarak etkilemektedir.

Yaşın girişimcilik sürecine olan etkisi araştırılmış ve çok girişimcinin kariyerine 22-45 yaşlar arasında başladığı görülmüştür. Girişimde bulunmak için gerekli deneyimin elde edilmesi, finansal desteğin sağlanması, yeni fikirlerin harekete geçirilmesi için ihtiyaç duyulan enerjinin yüksek olması gibi şartlar yaş faktörünün oluşmasında etkili olmuştur. Ayrıca bir bireyin her beş yılda bir (25, 30, 35, 40 ve 45) girişimcilik yapma adına daha meyilli olduğu dönüm noktaları olarak görülmektedir (Hisrich ve diğerleri, 2017: 17). Günümüzde kuşkusuz çok erken yaşlarda girişimde bulunup da çok iyi konuma gelen örnekler de, bunun tam aksine ileri yaşlarda olmasına rağmen tecrübeli olsa dahi bir takım sebeplerle ilerleyemeyen girişimciler de bulunmaktadır. Yaş faktörünün tek başına etkisinden ziyade diğer faktörler ile birlikte değerlendirilmesi daha uygun olacaktır.

3.3.2 Dışsal/Çevresel faktörler

Bireylerin içinde yaşadığı toplum yapıları kişilerin hayat tarzlarını etkilemekte ve yaşadıkları kültür içerisinde insanlar çeşitli geleneklere bağlı kalmaktadırlar. Kültür yapıları köklü bir geleneğe dayandığı için, ekonomik ve teknolojik gelişmeler gibi hızlı bir değişime gitmemektedir. Bazı kültürlerde girişimcilik desteklenirken bazılarında ise yaşadıkları toplumun değer yargıları sebebiyle girişimde bulunma noktasında kişilere bazı engeller çıkabilmektedir. Türk toplumu bireysel yaşayan toplumlara göre

daha fazla kültürel yapılarına sahip çıkmakta ve değişime karşı daha dirençli olduğundan dolayı girişimcilik konusunda dezavantajlı konumda gösterilebilir (Tekin, 2019: 59). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 20 Nisan 1990 tarihinde 3624 sayılı Kanun'la kurulmuştur (KOSGEB, 2015a: 1, url 14). KOSGEB) koordinatörlüğündeki Girişimcilik Konseyi çalışmalarına göre 2015-2018 yıllarını kapsayan "Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı (GİSEP)" hazırlanmış ve bu plana göre bazı stratejiler belirlenmiştir. Stratejik hedef 4: "Girişimcilik kültürünün geliştirilmesi" şeklinde olup alt maddeler şöyledir;

i. İller ve bölgeler düzeyinde girişimcilik endeksi belirlenecektir.
ii. Girişimcilik konusunda kamu spotları hazırlanacaktır.
iii. Girişimcilik konusundaki farkındalık arttırılacaktır.
iv. Girişimcilik kültürünü arttırıcı yayınlar yapılacaktır.
v. Avrupa düzeyinde girişimcilik farkındalığının arttırılması çalışmalarına katılım sağlanacaktır.
vi. Gençlere yönelik girişimcilik eğitimleri yaygınlaştırılacaktır.
vii. Çocuklarda girişimcilik algısı geliştirilecektir.
viii. Başarılı iş planları ödüllendirilecektir.
ix. Başarılı girişimci yarışmaları düzenlenecektir.
x. Üniversite girişimcilik kulüpleri geliştirilecektir (KOSGEB, 2015b: 12, url 15).

Türkiye'de girişimcilik çalışmaları ekonomi ve eğitim politikaları aracılığıyla desteklenmeye devam etmekte ve toplumda girişimcilik bilinci oluşturulması, gerek eğitim kurumları aracılığıyla çeşitli eğitimlerin verilmesi gerekse de gençlerin çeşitli projelerle desteklenerek geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Eğitim de çevresel faktörler içerisinde ele alınabilir bir kavram olup girişimcilerin yetişmesinde eğitim kayda değer ölçüde önem arz etmektedir. Bu önem eğitim düzeyinin yüksek veya düşük olmasının yanı sıra girişimcinin karşılaştığı sorunları çözmesine yardımcı olacak bir takım profesyonel yöntemlerin kullanılması noktasında kayda değer bir etkiye sahiptir. Girişimde bulunmak veya yeni bir ürün ya da hizmet geliştirmek adına herhangi bir eğitim şartı aranmasa da; planlama, strateji, finans, pazarlama ve yönetim gibi alanlarda alınan iyi bir eğitim kişilere güç vermiştir. Ayrıca iletişim becerileri ikna ve etkileyicilik gibi uzmanlık gerektiren çeşitli yeterliliklerin girişimcilik faaliyetlerine katkısı oldukça fazladır. Buna bağlı olarak kişiler edindikleri

eğitimin onların girişimci eylemlerine fayda sağlayacağına inandıkları için girişimde bulunmaları ihtimali de artmış olacaktır (Hisrich ve diğerleri, 2017: 17). Girişimciliğin tarihsel serüveni kısmında ele alınan 1980'lerde farklı ülkelerde üniversitelerde girişimcilik dersleri verilmeye başlanmasının ülklerin ekonomik gelişmelerinin seyrini değiştiren girişimcilerin ortaya çıkmasına vesile olduğu aktarılmıştı. Ayrıca alınan eğitimler veya ailenin etkisiyle sağlanan profesyonel destek ağları ile yetiştirilen bazı kişilerin de girişim yapma konusunda üst düzey yeterliliğe sahip olduğu görülmekte fakat yine eğitim faktörünün de tek başına değerlendirilmemesi gerektiği düşünülmektedir. Türkiye'de de girişimciliğin gelişmesi adına ailelerin bilinçlendirilmesi ve gençlere girişimde bulunma konusunda eğitimler verilerek desteklenmesi önem arz etmektedir (Altuntaş, 2016: 21).

3.4 Girişimcilik Türleri

Girişimcilik kavramı geçmişten günümüze kadar birçok defa ele alınmış ve ekonomi, eğitim veya teknoloji gibi alanlarda çeşitli kategorilerde tanımlamaları yapılmıştır. Değişen toplumsal olaylar veya teknolojik gelişmeler ışığında girişimciliğin farklı türleri ortaya çıkmıştır. Girişimcilik türlerini; iç girişimcilik, sosyal girişimcilik, kamu girişimciliği, çevreci girişimcilik, kadın girişimciliği, sanal girişimcilik, fırsat girişimciliği olarak incelenmiştir.

3.4.1 İç girişimcilik

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle hızlı bir değişim içerisinde olan her şeyde olduğu gibi işletmelerde de zamanla değişimler veya yenilikçi fikirler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda işletme sahipleri çalışanlarına yenilikçi fikirler geliştirmeleri konusunda destek sunmalı ve teşvik etmelidir. Söz konusu işletme içerisinden çıkacak bir girişim fikri o işletmenin kaderini belirleyebilmektedir. Var olan organizasyon içindeki girişimcilik anlamına gelen iç girişimcilik, günümüzde girişimciliğin popülerliğini yükselten faktörlerden birisi olmuştur. İç girişimcilik kavramı, 1985'de Pinchot tarafından ortaya atılmıştır (Güven ve Kaygın, 2015: 88). İç girişimciler genel olarak yeniliğe ve değişime değer veren işletmelerde ortaya çıkmakta ve bu sayede işletmeler değişen sistemlere ayak uydurarak ilerlemelerine devam etmektedir (Ulucan, 2015: 25).

Çeşitli firmalarda çalışan bireyler için yeni bir ürün veya hizmeti yaratma girişimi sürecinde birey ya kendi girişimde bulunarak firmadan ayrılmayı seçmekte ya da güvendiği firma içerisinde bu fikri uygulamaya koymaktadır. Eğer firma sahipleri yeni fikirleri destekler ve çalışanlarını bu konuda memnun ederse bu yeni fikirler firmanın büyümesi adına iç girişimciliğe dönüşmekte ya da firma sahipleri yeniliğe ve değişime açık değillerse firma içerisindeki fikirlerin uygulanmaya koyulmaması ve firmaların da bundan zarar görmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Aslında firmalar üretimlerini arttırmak veya değişen toplum ihtiyaçlarını karşılamak adına çalışanları içerisinde iç girişimciliği desteklemek zorundadırlar (Güney, 2015: 197).

Büyüme konusunda diğer işletmelerle rekabet içerisinde olan büyük işletmeler, iç girişimciliğe önem vererek yenilik peşinde koşmaktadırlar (İlter, 2008: 55). İç girişimciler içinde bulundukları işletmenin ürünlerini yenilikçi fikirler ile yeniden yapılandıran veya güncel ekonomik ihtiyaçlara göre yeniden şekillendiren kişiler olarak görülmektedir. İç girişimciler, içinde bulundukları örgüt içerisinde desteklendiği takdirde yenilikçi fikirlerini örgüt yararına ortaya atan kişilerdir. Eğer işletme sahipleri bu yaratıcı kişileri destekler ve örgüt yararına kullanırlarsa işletmelerin güçlenmesini sağlamış olacaklardır.

3.4.2 Sosyal girişimcilik

Toplumda görülen işsizlik, yoksulluk ve dezavantajlı grupların yaşadıkları zorluklar gibi toplumun her kesiminde görülen ve toplumsal düzenleri etkileyen sorunlar mevcuttur. Sosyal girişimcilik kavramından 1960'larda bahsedilmeye başlanmış ve toplumlarda yaşanan sorunlara karşı destek oluşturacak girişimcilik faaliyetleri gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Sosyal girişimciler toplumdaki sosyal problemleri çözmek amaçlı olarak o yöredeki imkânlar çerçevesinde ekonomik bir gelir sağlayan faaliyetin gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesini kapsamaktadır. Diğer girişimcilik çeşitlerinin aksine odak noktası kâr elde etmekten ziyade sosyal sorunların çözülmesi olmuş ve etik ilkeler çerçevesinde şekillenmiştir (Güven ve Kaygın, 2015: 111-114). En basit şekilde tanımlanacak olursa; sosyal girişimci, mevcut kaynaklarla sınırlanmaksızın, sosyal değer yaratarak bu değeri sürdürülebilir kılmak adına değişim yaratan ve harekete geçen kişidir (Doğan ve Aktan, 2018: 1).

Sosyal girişim kavramı kâr amacı gütmeyen örgütler ve özel sektörü temsil eden ticari girişimler (kâr amacı güden) arasında faaliyet gösteren girişimler olup sınırları esnek olması sebebiyle kâr amaçlı ve kâr amaçlı olmayan faaliyetleri bir şekilde

gerçekleştirirler (Çetindamar, Tutal, Titiz ve Taluk, 2010: 1). Bir başka ifadeye göre sosyal girişimcilik, kâr amacı gütmeyen kuruluş, işletme veya devlet sektörleri içinde veya dışında gerçekleşebilecek yenilikçi, sosyal değer yaratan faaliyetler olarak tanımlanabilir (Austin, Stevenson ve Wei-Skillern, 2006: 2).

Sosyal girişimciler, yaşadıkları toplumu şekillendirme noktasında çok isteklidirler ve amaçları dezavantajlı konumdaki kişilere yardım etmek olup sadece kâr elde etmekten ziyade hedef kitlesine sürdürülebilir bir ekonomik destek sağlamayı amaçlamakta bunu yaparken de sosyal yarar gözeterek toplum içinde var olan sorunlara çözüm getirmeyi amaçlamaktadırlar (Güney, 2015: 373). Sosyal girişimcilik gönüllülük çalışmaları ışığında toplumsal sorunlara çözüm önerileri üretmek olarak ortaya çıkmış, ekonomik olarak kâr elde etmekten ziyade toplumsal yararın gözetilmesi temel alınmış ve bu amaçla yapılan girişimcilik hareketlerini oluşturmaktadır.

Dünyadan ve Türkiye'de pek çok sosyal girişimcilik örnekleri mevcuttur. Bunlardan iki tanesi üzerinde durmak gerekirse; Grameen Bankası, Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından 1976 yılında yoksul kesimde köylü insanların yapabildikleri işleri değerlendirmek amacıyla Bangladeş'te kurulmuştur. Bu sayede yoksullar az miktarlarda borç alarak işlerini devam ettirmiş ve böylece geçimlerini sağlamışlar aynı zamanda mutlu olarak kendilerine güvenmeye başladıkları gözlenmiştir. Günümüzde bu model esasında, 81 ülkede faaliyet göstermektedir. Bangladeş Merkez Bankası ve diğer bankaların da desteği ile yoksullara kredi verilmesi sağlanarak sosyal girişimcilik örneği sergilenmiştir. Bangladeş'te Grameen Bankası'ndan 6.2 milyon kişi bu krediyi kullanarak kendiişlerini yapmaktadırlar (Akbulaev, 2017: 59).

Türkiye'de 1997 yılında Nebahat Akkoç tarafından; cinsiyetçi değerlerin biçimlendirdiği kültür ve geleneklerin kadın ve çocuklara zarar veren uygulamalarını tespit etmek, alternatiflerini geliştirmek ve uygulanabilir olmalarını sağlamak amacıyla kurulan Kadın Merkezi (KA-MER); halen etkinliğini devam ettirmekte ve "Kadının İnsan Hakları için Farkındalık Çalışmaları", "Acil Destek Programı", "Kadın Girişimciliği Çalışmaları", "Erken Çocukluk Dönemi Eğitimi Çalışmaları", "Sığınmacı Kadın ve Çocuklara Destek Çalışmaları" başlıklarında hizmet vermeye devam etmekte ve Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerindeki 23 il ve ilçelerinde kadına yönelik şiddetle mücadele alanındaki çalışmalar sürdürülmektedir (KA-MER, 2005, url 16).

3.4.3 Kamu girişimciliği

Kamu girişimcileri kısıtlı bütçeyle ve siyasi otoritenin yönlendirmelerine bağlı olarak çalışırlar. Ülkelerin ekonomik olarak yaşadıkları zorlu süreçlerde dışarıdan gelen baskılar sonucu karar veren özgür iradesiyle yarattığı kaynaklardan ziyade yönetimsel güçlerce sunulan kaynakların kullanılmasıyla ortaya çıkan girişimcilik türüdür. Bu girişimcilik türünün amacı ise kamu kurumlarının hizmetleri sunarken aynı zamanda toplumda sosyalleşmeyi destekleyen, yenilikçi ve rekabetçi, müşteri odaklı yatırımların desteklenerek kurumun kârlılığını arttırmaktır (Tekin, 2015: 77). Örnek olarak da Türkiye'de gelişen Atatürk Orman Çiftliği veya Türkiye Atom Enerjisi Kurumu gösterilebilir.

3.4.4 Çevreci/Eko girişimcilik

Alan yazında çevreci girişimcilik, ekolojik girişimcilik ya da yeşil girişimcilik gibi isimlerle anılmakta olan eko girişimcilik teknolojinin çevreye zarar vermemesi, topluma faydayı ön planda tutması ve kendi müşteri profilini çevre ve toplumu dikkate alarak belirlemeyi amaç edinmektedir (Tekin, 2015: 78). Günümüzde toplumsal olarak küresel ısınma, kuraklık veya kirlilik gibi küresel birçok sorun karşısında tüm dünyayı etkileyen bazı çevresel tehditlerle karşılaşmaktayız. Bu tehditlere karşı gerek yeni nesiller gerekse çevreci bazı kuruluşlar sayesinde yaratıcı ve kitlelere ulaşan çözüm önerileri sunulmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla çevreci sivil toplum kuruluşları birçok proje veya çalışma yürütmektedir. Bu kapsamda ele alındığında çevreci girişimcilik örneklerinin en çarpıcısı Hollandalı 17 yaşındaki bir genç tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu projeye göre plastik çöpleri okyanustan nasıl temizleyeceğinin formülünü ortaya koyan genç girişimci bir yıl içerisinde 160 ülkenin desteğiyle 2 milyon avro toplayarak 2013 senesinde projesini uygulamaya geçirmiş ve okyanustaki akıntıları kullanarak "v" şeklindeki bariyerin altında toplamayı başarmış ve atıkların geri dönüşümünü sağlamış 2020 senesinde dahi bu girişim faaliyeti içerisinde yüz kişi çalışarak eko girişimcilik devam etmektedir. Günümüzde halen daha en az maliyetli ve çabuk sonuç veren bir girişimcilik örneğidir (Tekin, 2015: 79).

3.4.5 Kadın girişimciliği

Kadınların rolünün toplumsal düzen içerisinde rekabetçi olmadığı ve başarı eksikliğinin kariyer rolü ile annenin rolü arasındaki çatışmadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Cinsiyet faktörü de girişimciliği etkileyen etmenler arasında

görülebilmekte fakat kadın çalışmaları ve günümüzde büyük öneme sahip olan kadın haklarının ve ayrıca kadınların eğitim hayatında var olmaları ve kadınların iş hayatına geçişi ile birlikte kadınların girişimciliği olumlu yönde etkilenmiştir. Kadın girişimciliği, "*Türkiye'de Kadın Girişimciliği*" kısmında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.4.6 Dijital/Sanal girişimcilik

Bilgi çağındaki geliştirileni teknolojiler, sanayi döneminin yerini alarak toplumsal ve ekonomik yaşamı ve girişimcilik biçimlerini değiştirmiştir (Çöğürcü, 2016: 77). Buna bağlı olarak girişimcilerin toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi adına dönüşüm içerisine girdiği ve günümüzdeki dijital girişimcilik kavramı ortaya çıkmıştır. Dünyada internet temelli işletme ve hizmetler arttıkça insanlar için bir girişimcilik alanı daha açılmış oldu ve bu sayede internet üzerinden ticaret yapan girişimcilik kavramı oluştu (Ulucan, 2015: 27). Günümüzde ticaret yapan hemen hemen tüm kurumların internet ile bağları kurularak siteler ve sosyal medya kanallarıyla ürün veya hizmetler kişilere ulaştırılmaya başlanmıştır. Dijital düzen içerisinde artık insanlar tüm ihtiyaçlarını elektronik olarak sunulan hizmetler ile giderdiğinden dolayı girişimcilik faaliyetlerine de dijital olarak devam etmektedirler. Örneğin; bir ürünün satılması aşamasında sosyal medya veya internet siteleri aracılığıyla sağlanan hizmetler ve bu alanda rekabetin de artmasıyla ürünlerin veya hizmetlerin daha cazip olmasına vesile olmuştur. Sanal girişimciliğin avantaj ve dezavantajlar çizelge 3.2'de listelenmiştir.

Çizelge 3.3: Sanal girişimciliğin avantaj ve dezavantajları.

Sanal Girişimciliğin Avantajları	*Sanal Girişimciliğin Dezavantajları*
✓ İş kurma maliyeti oldukça düşüktür. ✓ Evden iş yapabilme imkânı ve çevrimiçi yapılan faaliyetler sonucu kira vs. giderlerinin yoktur. ✓ Maliyetler düşük olduğundan rekabet için düşük fiyat stratejilerinin kullanılabilmesi. ✓ Reklam ve tanıtım gibi unsurlara para vermeden gerçekleştirilebilmesi. ✓ İnternet üzerinden satışın sınırsız olması sonucu pazarın geniş olması. ✓ Online (çevrim içi) platformların her yerden ve her zaman iş yapabilme imkânının olması.	✓ Rekabetin fazla olmasının aynı işi yapan yüzlerce girişimci ile yarış halinde olmayı gerektirmesi. ✓ Müşteriyi çekmek ya da müşteriyi kazanmak için zaman harcamayı gerektirmesi. ✓ Online olduğundan dolayı müşterilerin güven sorunu yaşaması.

Kaynak: Tekin, 2015: 74-75.

3.4.7 Fırsat girişimciliği

Fırsatçı girişimci gelecekte gerçekleşebilecek durumlara karşı öngörüde bulunarak bir alana yatırım yapmayı hedefleyen ve fırsat kollayarak kâr elde etmek amacıyla ele aldığı alanlara yatırım yapan kişidir. Fırsat girişimciliği temelde, "*pazardaki mevcut fırsatları görerek ya da potansiyel fırsatları sezinleyerek, mevcut olan bir mal veya hizmeti pazara sunmak*" olarak tanımlanmıştır (Küçük, 2017: 53).

3.4.8 Yenilikçi girişimcilik

Günümüz çağında yenilikçi girişimcilik bazı fikirlere göre asıl girişimcilik olduğu bazılarına göreyse girişimcilikten ayrılan bir kavram olarak ele alındığı ama genel kanıya göre gelecekteki girişimcilik ifadesinin açılımı olacak olan kavram , "*yenilikçi girişimcilik; yeni bir fikir veya buluşu ya da mevcut olan bir mal veya hizmetin dizayn, fiyat kalite gibi yönlerden iyileştirilerek pazara sunulması"* olarak tanımlanmıştır (Küçük, 2017: 54).

3.5 Türkiye'de Girişimcilik

Geçmişten günümüze girişimcilik kavramı incelendiğinde tarih serüveni ile birlikte girişimciliğin de tarım toplumlarından bilgi toplumuna kadar her dönemde bazı gelişmelerden etkilendiği görülmüş teknolojik gelişmelere hız veren elektriğin bulunması ve devamında internetle beraber hayatımıza giren bilgisayarlar sonucu 21. yüzyılda akıllı teknoloji ve akıllı sistemler ile birlikte girişimciliğin önemi daha da artmıştır (Gümüşoğlu, 2014: 101). Tüm Dünya'da yaşanan gelişmeler kuşkusuz Türkiye'yi de çeşitli şekillerde etkilemekte, değişimin ve gelişimin izleri her yerde olduğu gibi Türkiye'de de hissedilmektedir. Türkiye'de girişimciliğin tarihi incelenirken genel olarak iki döneme ayırmak gerekirse "*Osmanlı Döneminde Girişimcilik*" ve "*Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası Girişimcilik*" şeklinde incelenebilir.

3.5.1 Osmanlı döneminde girişimcilik

Türklerin Orta Asya'dan gelip Anadolu'ya yerleşmelerinden beri ve özellikle Osmanlı'nın ilk yıllarında da devam eden hayvancılık, rençberlik, askerlik, göçebe yaşam ile birlikte girişimcilik faaliyetleri de devam ederek özellikle zanaatkârlık üzerine olunduğu için Selçuklularda ve Osmanlı'nın ilk zamanlarında da aktif şekilde varlığına devam eden ahilik teşkilatının etkin olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti elinde bulundurduğu toprakları sebebiyle İpek ve Baharat yollarının, doğu-batı arası

ticaret yollarının geçtiği konum üzerinde olduğundan dolayı ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Akkuş ve Menteş (2018)'e göre zanaatkârlık ve ahilik geleneğinin Osmanlı'da küçük ölçekli işletmelerde yapılan sermaye ile kendi emeğini birleştirip bundan kâr elde eden insanlar olduğu ve günümüzdeki girişimcilik kavramını karşıladığı düşünülmektedir. Tarhan (2020)'ye göre ise Ahilik Teşkilatı yolculara kimsesizlere, yabancılara ücretsiz barınma ve yeme içme imkânı sağlayan ekonomi, sosyoloji ve eğitim gibi alanların Osmanlının kültürünün oluşmasına vesile olarak günümüzdeki girişimcilik ve sosyal girişimcilik kavramlarının geçmişteki temsilleri olarak görülebilir.

Coğrafi keşifler Osmanlı'daki ticaret yollarının önemini kaybettirmiş, yeni ticaret yollarının ortaya çıkması sonucu Osmanlı ticareti büyük ölçüde etkilemiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde, 18. yy'da İngiltere'de baş gösteren Sanayi Devrimi'yle beraber batıyla yakın ilişkilerde bulunan Yahudi, Rum veya İtalyan asıllı Türk vatandaşları ekonomik anlamda girişimci olmuşlardır (Gümüşoğlu, 2014: 103). Osmanlı'daki Türkler genelde yöneticilik, askerlik ve tarım ile uğraşırken, ticaretle uğraşan kesimin özellikle batıyla ilişkileri iyi olan Rumlar veya Ermeniler gibi yabancı asıllılar tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Savaş sonrası dönemde de ticari faaliyetlerde bulunma noktasında uyum sorunu yaşanmıştır. Bu sebeple girişimcilik faaliyetleri konusunda aktif bir gelişme gösterilememiştir (Küçük, 2017: 39). Osmanlı'nın son dönemlerine doğru Sultan Abdülmecid zamanında ilk dış borçlanma ile birlikte girişimcilik faaliyetlerine başlanmış ve Şirket-i Hayriye isminde hizmet şirketi kurulmuştur. Aynı dönemde bankacılık sektöründe de gelişme sağlanmış ve Osmanlı Bankası kurulmuştur. Osmanlı Bankası, günümüz Merkez Bankasının o dönemde temsilidir (Aşkın ve diğerleri, 2011: 62).

3.5.2 Cumhuriyet dönemi ve sonrası girişimcilik

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber ilk yıllarda Türkiye savaştan çıktığı, için savaş sonrası yaralarını sardığı için ekonomik olarak güçlü adımlar atamamaktaydı. Fakat ekonomik bağımsızlık ile birlikte özel sektör güçlendirilmiş ve girişimcilik özendirilmeye çalışılmıştır (Küçük, 2017: 41). Cumhuriyetin ilanıyla devralınan ekonominin millileştirilmesi adına çalışmalar başlatılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, ekonomik yönden dışa bağımlı olan ülkenin ekonomik anlamda bağımsızlık kazanması için çabalamış ve ekonomik alanda yapılan çalışmalarla yakından ilgilenmiştir. Ekonomik gelişmeleri hızlandırmak adına ilk güçlü adım Mustafa Kemal

Paşa başkanlığında toplanan 1923'te İzmir İktisat Kongresinde atılmış ve milli bir iktisat raporu olan Misak-ı İktisadi çıkarılmıştır. Bu raporla kendi ayakları üzerinde duran bir ekonomi hedeflenmiştir. 1924'de Haydarpaşa Limanı'nın devletleştirilmesi, 1926'da çıkarılan Kabotaj Kanun'u ile gemi ve denizcilik faaliyetlerinin yabancıların tekelinden kurtarılması, 1925'te Ticaret ve Sanayi Odaları'nın kurulması, iktisat politikaları bilgi ihtiyacının karşılanması için İstatistik Umum Müdürlüğü'nün kurulması gibi pek çok gelişme yaşanmıştır (İlgazi, 2016: 239).

1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile girişimcilerin desteklenmesi amaçlanmaktaydı. 1923'te Lozan Antlaşması sonrası demiryolu, köprü, karayolu inşasına önem verilmiştir. (Güney, 2015: 33). 1929'da Amerika ve Avrupa'da görülen ekonomik buhran ile birlikte Türkiye karma ekonomiyi benimsemiştir (Gümüşoğlu, 2014: 104). Dünya Ekonomik Krizi ile birlikte diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de ekonomide istikrar ve devlet müdahaleciliği ön plana çıkmıştır. Bu anlamda kurulan Sümerbank, Etibank ve Merinos gibi kuruluşlar da bu çerçevede ele alınabilir (Küçük, 2017: 42).

1931-1932 yıllarında hazırlanan ve 1934'de uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile yerli hammaddeye dayanan sanayinin gelişmesi amaçlanmış böylece sanayiye öncelik verilmiş devletin ekonomide öncülük etmesi sağlanarak planlı ekonomi dönemi başlamıştır (İlgazi, 2016: 241).

1950'lere gelindiğinde devlet destekli politikalardan ziyade sanayinin özel sektörde ilerlemesi benimsenmişti. Bugünkü çoğu işletme ve büyük sanayi kollarının temeli bu dönemde atılmış böylece girişimcilik faaliyetleri özel sektör üzerinden ilerlemiş ve özel sektör girişimciliği 1970'lere kadar devam etmiştir. 1980'lerde ise girişimciliği özendirici çalışmalar yapılmış devlet denetimi tamamen ortadan kaldırılmamış fakat piyasadaki güçlere karşı daha duyarlı kararlar alınmış ve Türk halkı rekabeti ve piyasayı öğrenmeye başlamıştır (Aşkın ve diğerleri, 2011: 69). Kırım, Makedonya, Arap ülkeleri ve Kafkasya'dan gelen göçmen Türkler sayesinde geldikleri bölgelerde edinilen bilgileri Türkiye'ye taşıyan göçmenler etkilidir. Mesela şimdiki tarım makinelerinin üretiminde göçle gelen Türklerin Kırım'dan getirdiği makinelerin payı fazladır. Duvarcı ustalarıysa Macaristan ve Romanya göçmenlerinden oluşmaktaydı.

Türkiye'de 1980'de uygulamaya konulan kararla ithale dayalı kalkınma stratejisinden vazgeçilerek serbest piyasa ekonomisi benimsenmeye başlanmış ve böylece ihracata olan destekle birlikte girişimcilik çalışmaları da desteklenmeye devam edilmiştir (Güney, 2015: 34). 1990'larda girişimcilik konusunda önemli ilerlemeler kat edilmiş ve dışa açık ekonomi programı ile girişimciliğin desteklenmesi, KOBİ (Küçük Orta ve Büyük İşletmeler)'lerin desteklenmesine yönelik politikalar ile ekonomiye katkı sunulmaya başlanmıştır (Küçük, 2017: 42). Ekonomik olarak sanayide yapılan özelleştirme konusu tartışmalara vesile olsa da kısmen uygulanmaya başlanmış ve bu sayede sanayi sektörü gelişme göstermiştir. Bu dönemlerde en önemli gelişme de hizmet sektöründeki girişimciliğin artmasıyla ortaya çıkmıştır (Perktaş, 2020: 142).

2000'lerden günümüze kadar ise bilim ve teknolojideki gelişmeler ışığında yenilikçilik ve bireysel yeteneğe dayalı girişimcilik ön plana çıkarak teknolojilerin endüstrilerde kullanımının üst seviyelere çıktığı gözlenmiş böylece verimlilik arttırılarak girişimciliğin ekonomik gelişmedeki rolü de kayda değer derecede artış göstermiştir (Aşkın ve diğerleri, 2011: 70). Geçmişten günümüze Türkiye'de başlıca girişimcilik faaliyetleri çizelge 3.3'te sıralanmıştır.

Çizelge 3.4: Geçmişten günümüze Türkiye'de başlıca girişimcilik faaliyetleri.

Girişimci	*Yaptığı Çalışmalar*
Saffet Ulusoy	Uluslararası TIR taşımacılığı ve modern otobüs işletmeciliğini o başlattı. Sektörün gelişmesine girişimleriyle katkıda bulundu.
Erol Simavi	Hürriyet gazetesi ile birlikte Türkiye'de gazete yayıncılığın gelişiminde ilk adımları o attı.
Vitalli Hakko	Hazır giyimde mağazacılığı o başlattı. Moda ve hazır giyimin öncülerinden biri oldu.
Nejat Eczacıbaşı	Türkiye'ye ilaç endüstrisini o getirdi. İlk modern ilaç fabrikasını da o kurdu.
Jak Kamhi	Türkiye'de ilk profil üretimi gerçekleştiren isimdir. İlerleyen yıllarda elektronik sektörünün modern teknolojiye geçmesinde rol oynamıştır.
Haydar Ali Öztaş	Yurt dışına çorap ihraç eden girişimci oldu ve sektörün kabuk değiştirmesine öncü oldu.
Sabri Ülker	Bisküvi ve çikolata üretiminde modem teknolojiyi getirdi. Türkiye'nin her yanına dağıtım yaparak sektörün yaygınlık kazanmasını sağladı
Asım Kocabıyık	Türkiye'nin ilk boru üretimini gerçekleştirdi. Bu alandaki yatırımın öncüsü oldu.
Eli Acıman	Türkiye'nin modem anlamda ilk reklam ajansını kurdu.

İbrahim Bodur	Seramik yatırımlarını Anadolu'ya taşıdı. Sektörde ilkeri gerçekleştirdi.
Niyazi Önen	Türkiye'ye ton balığı ve dondurulmuş balığı getiren isimdir. Türk insanının damak tadına yeni bir lezzet kattı.
Selçuk Yaşar	Türkiye'de süt ve süt endüstrisini kurarak sektörün gelişmesine katkıda bulundu.
Yakup Tahincioğlu	Türk tüketicisi şekerlemeyi onun kurduğu Kent ile birlikte tanıdı. Sektörün gelişmesi Kent'le birlikte oldu.
Haydar Akın	Tekstil sektöründe ilk endüstriyel yatırımları o yaptı ve sektörün bir sanayi haline dönüşmesinde rol oynadı.
Mehmet Kemal Dedeman	Turizm yatırımlarına yönelen ilk Türk girişimcilerinden olup sektörün gelişmesine büyük katkılar yapmıştır.
Ahmet Nazif Zorlu	Vestel'de hayata geçirdiği teknolojik yatırımlarla yakaladığı başarı sektörün gelişmesine katkıda bulundu.
Cem Boyner	Türkiye'de ilk defa arkasında finansal bir kuruluş olmadan finansal bir hizmet verdi. Taksitli alışveriş imkânı sunan Advantage kartla pek çok kuruluşun yakalayamadığı başarıyı yakaladı.
Hüseyin Bayraktar	Türkiye'nin ilk büyük alış veriş merkezi Galleria'yı kurdu. Alışveriş merkezi anlayışının gelişmesine katkıda bulundu.
Özdemir Sabancı	Toyota ortaklığı ile yerli otomobilin güvenli ve konfor sağlayabilir hale gelmesini sağlayan rekabeti başlattı.
Sait Akarlılar	Mavi Jeans'i kurarak Türkiye'nin yurt dışına açılan ilk blue jean markası oldu. Mavi Jeans bugün Türkiye'de ve ABD'de başta olmak üzere yurt dışında en çok tercih edilen blue jean markalarından biri oldu.
İbrahim Özer	Türkiye'nin ilk yerli bilgisayar üretimini yaptı ve bunu kurumsallaştırdı. Bilgisayar kavramının evlere ve küçük işletmelere girmesinde öncü oldu.
Şarık Tara	ENKA'nın uluslararası sıralamalara giren ilk Türk inşaat firması olmasında büyük rol oynadı.
Tuğrul Tekbulut	Türkiye'de yerli yazılım öncüsü oldu. Standart yazılımlar üreterek sektörün oluşmasında büyük rol oynadı.
Tuncay Özilhan	Efes'i bir dünya markası yaptı.
Vural Öger	Turizmi bilinen kalıpların dışına çıkardı. Özelikle yurt dışı turizmine önemli yenilikler getirdi.
Vehbi Koç	Otomotiv, beyaz eşya, radyatör ve kibrit gibi birçok malın ilk yerli üretimini gerçekleştirdi.

Kaynak: Çakırer, 2013: 142.

Günümüzde Avrupa Birliği destek projeleri, Kalkınma Ajanslarının kurulması veya KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) gibi destekleyici kuruluşların sunacağı finansal destekler, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) gibi proje destekleri sunan kuruluşlar sayesinde genç bireylerin de girişimcilik konusunda aldıkları eğitimlerle birleştirilerek girişimcilik faaliyetlerinin hız kazanacağı düşünülmektedir.

3.6 Türkiye'de Kadın Girişimciliği

Tarihte kadının toplum içerisindeki yerine bakıldığında kadının ekonomik faaliyetlerdeki yerine vurgu yapıldığında aslında kadının sosyal, tarihi, siyasi, hukuki birçok alandaki varlığı ve etkililiği söz konusu olmaktadır. Kadın çalışmalarının yapılmasındaki amaç da zaten kadınların aslında var oldukları sosyal, siyasal ve ekonomik hayattaki varlıklarının bir yansıması ve görünürlüklerinin arttırılması olarak ele alınabilir. Türkiye'de de tüm dünyada olduğu gibi kadın üzerine çalışmalar artmış ve kadınların gerek iş hayatında gerekse de sosyal ve ekonomik hayatta desteklenmesi üzerine politikalar yürütülmektedir. Kadın girişimciliği, kadınlar tarafından gerçekleştirilen girişimcilik faaliyetlerini içermektedir.

Türkiye'de de diğer ülkelerde olduğu gibi erkeklere göre kadınlar girişimcilik yapma konusunda dezavantajlı durumdadırlar. Türkiye'de kadın girişimciliği konusu kapsamlı olarak ilk kez 1992 yılında İstanbul'da yapılan bir sempozyumda toplumun ve özellikle de kadınların gündemine girip dikkat çekmeyi başarmıştır (Özyılmaz, 2016: 47). Ayrıca buna ek olarak Türkiye'de kadın girişimciliği ile ilgili çalışmalar 1990'lı yıllarının sonlarında etkisini göstermeye başlamıştır. Fakat ülkemizde halen kadın girişimciliği ile ilgili yapılmış veriler bulunmamaktadır. Buna ek olarak kadın girişimciliğiyle ilgili teorik çalışmaların da az olması konunun yavaş gelişmesine sebebiyet vermiştir (Uygun ve Günaydın, 2019: 51).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri ışığında 2019 nüfus sayımına göre Türkiye'de nüfusun % 50,2'ini erkekler, % 49,8'ini kadınlar oluşturmaktadır. 25 yaş ve üzeri okur-yazar olmayan erkek oranı % 1,3 iken kadın oranı % 7,6. Aynı grup için yüksekokul veya fakülte mezunu erkekler % 22,4 iken kadınlarda % 17,5 olarak hesaplanmıştır. Çalışma hayatında bazı verilere bakıldığında TÜİK verilerine göre; 15 yaş ve üzeri için istihdam oranı erkeklerde % 66,7 iken kadınlarda % 29,4 olmuş, aynı grup için işsizlik oranı erkeklerde % 9,5 iken kadınlarda % 13,9 olarak hesaplanmış

ve büyüklüğüne, ücretli çalışan sayısına göre sahibi kadın olan ferdi mülkiyet işveren girişimlerin oranı, 2007-2018 yılları arasında % 15,6'dan % 19,3'e yükselmiştir. Kadınların çalışma hayatında kalma süresi ise 2013-2018 yılları arasında 6 yılda 2,3 yıl artarak 16,7'den 19 yıla yükselmiş bu oran erkeklerde ise 39,3 yıl olarak hesaplanmıştır. Çalışma hayatında ise cinsiyete dayalı olarak yıllık ortalama düzenli brüt ücretin erkeklere göre kadınlarda % 7,7 oranında daha az olduğu hesaplanmıştır (TÜİK, 2020, url 17). Tüm bu istatistikler ışığında kadının sosyal hayatta yaşadığı zorluklar karşısında pozitif ayrımcılık çalışmaları yapılarak kadınların desteklenmeleri gerekmektedir.

Bu bilgiler ışığında kadınların genel nüfusun hemen hemen yarısını oluşturdukları, fakat eğitim imkânlarından erkekler kadar yararlanamayarak okur-yazarlık noktasında erkeklerin çok gerisinde kaldığı, yükseköğretim mezunu erkek sayısının da kadınlardan % 4,9 daha fazla olduğu görülmektedir. Yine 15 yaş ve üzerinde işsizlik oranına bakıldığında kadınların erkeklerden daha fazla olduğu görülmüştür. Kadınların dezavantajlarına rağmen; büyüklüğüne göre sahibi kadın olan ferdi mülkiyet işveren girişimlerin oranı ise 2007-2018 yılları arasında % 3,7 artış sağlayarak % 19,3'e yükselmiştir. Bu da kadınların girişimde bulunma konusunda gün geçtikçe daha da iyiye gittiğinin bir göstergesidir. Kadın girişimci olarak Türkiye'de Kimya mühendisi olan Hatice Gülgün Akça gösterilebilir. Hatice Gülgün Akça akvaryumlardaki renkli taşları üreterek birçok ülkeye de ihraç yapan ilk ve tek marka olmuştur (Tekin, 2019: 71).

Türklerin Anadolu'ya gelişleri ile birlikte getirdikleri Ahilik teşkilatının hayatın hemen her kademesinde etkin rol aldığını ve toplumsal hayatı yönettiği görülmüştür. Ahilik teşkilatının kadın tecrübesi olarak görülen Bacıyân-ı Rum; Anadolu Bacıları veya Anadolu Kadınlar Birliği'nin etkisinden söz etmeden olmaz. Çeşitli savaşlar sonucu Anadolu topraklarına göç sonucunda sosyo-ekonomik örgütlenme olarak görülen "Anadolu Ahiliği" zamanla çeşitli kollara ayrılmıştır. Bu örgütün kadın kolu ise Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı'nın liderliğini yaptığı Bacıyân-ı Rum olarak şekillenmiş ve o zamanda toplumdaki askeri, ekonomik ve ticari alanda etkin rol alan bir kolu olmuştur. Selçuklunun devamı olarak Osmanlı'da da kadınlar hayatın her alanında etkilerini göstermekte ve ticaretle uğraşmaktaydılar. Ticarette koşul olan sermaye birikimi olmayan kadınlar da çeşitli el sanatları veya dokumacılıkla uğraşır ve bu ürünleri pazarda satarlardı. Batılılaşmanın etkisiyle II. Meşrutiyet'in ilanı ile hız kazanan

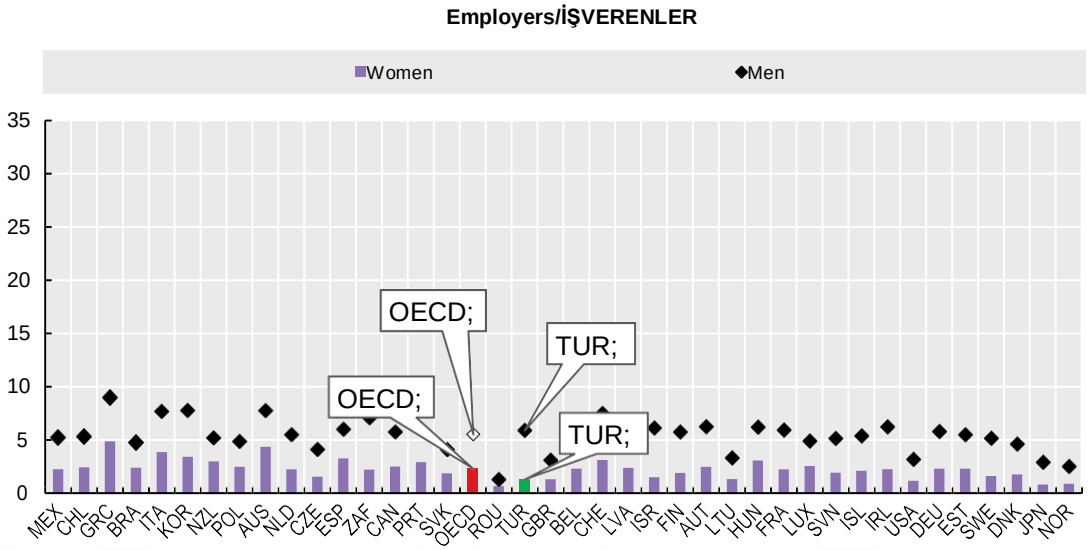
toplumsal dönüşüm ve değişimlerle birlikte kadınların oynadığı rol de değişim ve dönüşüme uğrayarak kadınların etkinliğini arttıracak toplumsal ve ekonomik gelişmeler veya siyasi düzenlemelerle ciddi adımlar atılmaya başlanmıştır (Güven ve Kaygın, 2015: 162).

Toplumsal cinsiyet bağlamında yaşamın birçok alanında kadınların genelde erkeklere göre ikinci planda kaldığı görülmektedir. Anayasada toplumsal cinsiyet eşitliği güvence altına alınmıştır. Kadınlara Mustafa Kemal Atatürk zamanında yapılan inkılâplarla 1926'da kanunla kadın-erkek eşitliği temel ilke olarak kabul edilmiş ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir (İlgazi, 2016: 247).

Sanayi Devrimi'nden önce aileler genellikle aynı yerde yaşıyor ve çalışıyorlardı. Birlikte yaşam da hem erkekler hem de kadınlar için iş ortamları oluyor ve herkes ailede bir rol alarak çeşitli birimlerde işleri yürütüyorlardı. Aileler fiziksel olarak yakındı ve bu nedenle hasta çocuklar, yaşlanan bir ebeveyn veya aile krizleri durumunda bir destek mekanizmasına sahiptiler. Günümüzün modern toplumunda, aile ve aileye bakmak, aile geçimini sağlayan kişilerin rolünden ayrılmıştır. Geçim kaynakları için bireyler genellikle evden uzak ortamlarda uzun saatler çalışmak durumundaydılar (Coughlin, 2002: 81, url 18). Şehirlere göçlerin yaşanması ve aile yapılarında değişimlerin ortaya çıkması, eğitim seviyelerinin yükselmesi ile birlikte kadın da iş yaşamına girerek farklı rollere bürünmüştür. Kadınlar genel olarak sermaye, satın alma fırsatları, eğitim ya da saygı duyulma gibi birçok konudan mahrum olmalarına rağmen irade konusunda kendilerinde güç bulmuşlardır. Fakat kadınların sosyal hayatta karşılaştıkları ev ihtiyaçları ve çocuk bakımı gibi aile beklentileri gibi etmenlere rağmen tüm dünyada kadınlar binlerce iş kuruyor ve aile ekonomisinden toplum ekonomisine kadar birçok alanda destekte oluyorlar (Coughlin, 2002: 71, url 18).

OECD (2017) raporuna göre; çizelge 3.4'te ülkelerin işveren women/kadın yüzdeleri mor sütunlar olarak işaretlenmiş erkeklerin ise siyah nokta ile gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkeleri ortalaması kırmızı sütunla, Türkiye yüzdesi ise yeşil sütunla gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinde işveren kadınların ortalaması % 2 iken işveren erkeklerin ortalaması % 6 ile kadınların üç katıdır.

Çizelge 3.5: OECD ülkelerinde kadın ve erkek işveren yüzdeleri.

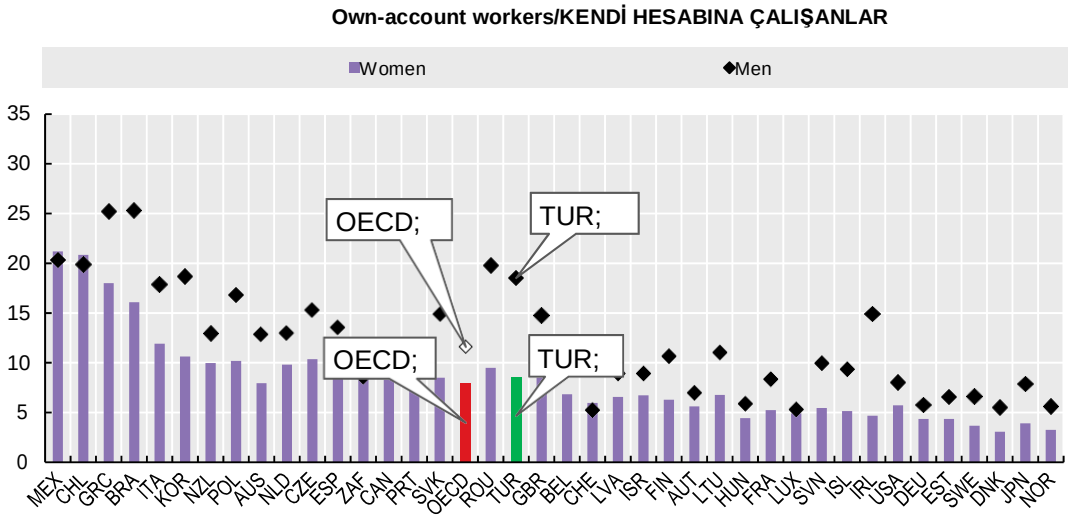

Kaynak: OECD, 2017, url 13.

Yine aynı rapora göre Türkiye'de işveren kadınların ortalaması % 1 iken işveren erkeklerin ortalaması % 6 ile kadınların altı katıdır. Türkiye'de erkek işverenlerin kadınlara oranla OECD ülkelerine kıyasla çok fazla olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.5'te OECD ükelerinde kendi hesabına çalışan kadın yüzdeleri mor sütunlar olarak işaretlenmiş erkeklerin ise siyah nokta ile gösterilmiştir. OECD ülkeleri ortalaması kırmızı sütunla, Türkiye yüzdesi ise yeşil sütunla gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinde kendi hesabına çalışan kadınların ortalaması % 8 iken kendi hesabına çalışan erkeklerin ortalaması % 12 ile kadınların $^{3}/_{2}$ katıdır.

Çizelge 3.6: OECD ülkelerinde kendi hesabına çalışan kadın ve erkek yüzdeleri.

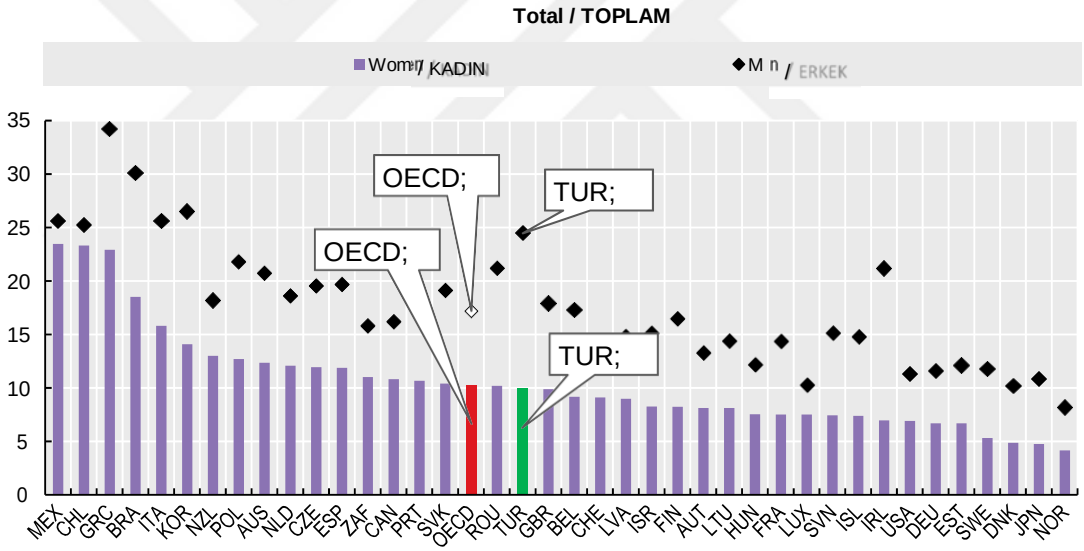

Kaynak: OECD, 2017, url 13.

Yine aynı rapora göre Türkiye'de kendi hesabına çalışan kadınların ortalaması % 9 iken kendi hesabına çalışan erkeklerin ortalaması % 19 ile kadınların iki katından fazladır. Türkiye'de kendi hesabına çalışan erkeklerin ortalaması OECD ülkelerinin ortalamasından % 7 daha fazla olduğu görülmektedir.

OECD (2017)' nin tanımına göre serbest çalışan ifadesi kendi adına çalışan ve işveren çalışanların toplamı olarak görülmektedir. Bu bilgilere göre çizelge 3.6'da OECD ülkelerinde kendi hesabına çalışan ve işveren çalışanların toplamı gösterilmiştir. Grafiğe göre kadın yüzdeleri mor sütunlar olarak işaretlenmiş erkeklerin ise siyah nokta ile gösterilmiştir Buna göre OECD ülkeleri ortalaması kırmızı sütunla, Türkiye yüzdesi ise yeşil sütunla gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinde serbest çalışan kadınların ortalaması % 10 iken kendi hesabına çalışan erkeklerin ortalaması % 17'dir.

Çizelge 3.7: OECD ülkelerinde kendi hesabına çalışan ve işveren çalışanların toplamında kadın ve erkek yüzdeleri.

Kaynak: OECD, 2017, url 13.

Yine aynı rapora göre Türkiye'de kendi hesabına çalışan ve işveren çalışan toplamı olan kadınların ortalaması % 10 iken erkeklerin ortalaması % 24 ile kadınların iki katından fazladır. Türkiye'de kendi hesabına çalışan erkeklerin ortalaması OECD ülkelerinin ortalamasından % 7 daha fazla olduğu görülmektedir (OECD, 2017: 111, url 13).

İmalat ve inşaat sektöründe faaliyet gösteren serbest meslek sahipleri ortalamasında; OECD ülkelerinde erkeklerin ortalaması (% 26), kadınların ortalamasına (% 7) göre epeyce yüksekken Türkiye'de ise kadınların ortalamasının (% 23), erkeklerin

ortalamasından (% 16) daha yüksek olduğu görülmüştür. Hizmet sektöründe faaliyet gösteren serbest meslek sahipleri ortalamasında; OECD ülkelerinde kadınların ortalamasının (% 77), erkeklerin ortalamasına (% 56) göre daha yüksekken Türkiye'de ise kadınların ortalamasının (% 49) erkeklerin ortalamasıyla (% 46) yakın olduğu görülmüş ve bununla birlikte, son on yılda erkek ve kadın serbest meslek (serbest meslek sahibi kategorisi, işverenlerin ve kendi hesabına çalışanların toplamıdır) oranları arasındaki uçurum hemen hemen her ülkede kapandığı sonucuna varılabilir (OECD, 2017: 114, url 13).

Kadınların *meslek geçmişleri* alanında orta düzey yönetici, *geçmiş yaşamı ile ilgili* ise yaş aralığı 35-40, baba serbest meslek sahibi, üniversite mezunu, liberal sanatlarla ilgili ve ilk çocuk oldukları görülürken; erkeklerin *meslek geçmişleri* alanında uzman ya da yüksek düzeyde başarılı, geçmiş yaşamı ile ilgili ise yaş aralığı 25-35, baba serbest meslek sahibi, üniversite mezunu, mühendislik-teknik becerileri mevcut ve ilk çocuk oldukları görülmektedir

Kadınların *motivasyon kaynağı* olarak bir amaca yönelme ve özgür olma istekleri ile *girişimde bulunma sebebi* bir işten soğuyarak başka bir alana ilgi duyup fırsat yakalayarak girişimde bulundukları görülürken; erkeklerde *motivasyon kaynağının* kendini gerçekleştirme isteği ve *girişimde bulunma sebebi* ise mevcut işten çıkarılıp para kazanma isteklerinin olduğu görülmektedir.

Kadınların *fon kaynakları* kişisel varlık ve borçlar, *destek grupları* ise yakın arkadaşları, aile ve kadın meclislerinden oluşurken; erkeklerin *fon kaynakları* kişisel varlık ve yatırımcıların desteği, *destek grupları* ise arkadaşları, avukat ve muhasebeci gibi profesyonel kişiler ve ortaklarından oluşmaktadır.

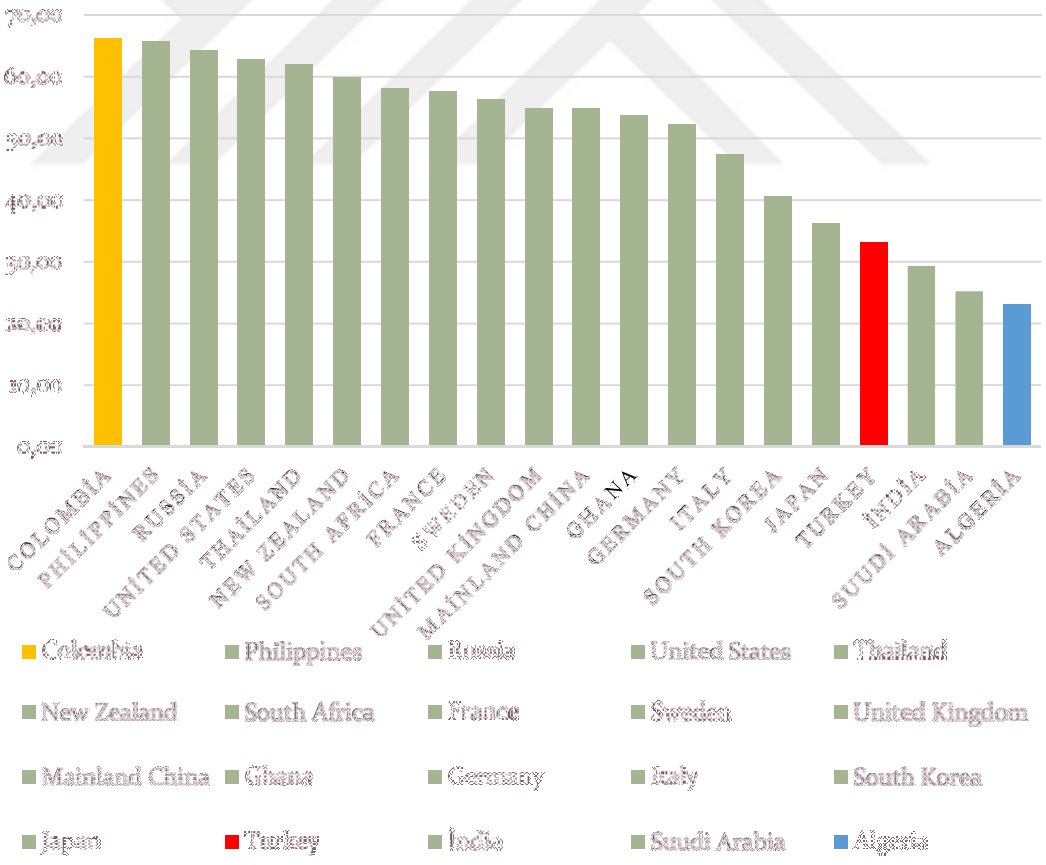
Kadınların *kişisel özellikleri* esnek, toleranslı, hedefe yönelen, yaratıcı hevesli, enerjik sosyal ve orta düzey özgüvenli oldukları görülüp *girişim türleri* daha çok hizmet sektöründeyken; erkeklerin *kişisel özellikleri* kararlı, inatçı, yenilikçi, idealist, enerjik, kendinin patronu ve kendilerine aşırı güvenli oldukları görülüp *girişim türleri* olarak daha çok imalat ve inşaat sektöründe oldukları görülmektedir.

Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) (2019) Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi-2019 raporuna göre; kadınların iş kurma motivasyonları noktasında gönüllü 438 girişimci kadın üzerinde yapılan araştırmaya göre kadın girişimci olmak; cesaret, güç ve özgürlük olarak algılanırken bu mücadelenin zorlu yanları kabul edilse de genel olarak girişimciliğe karşı paylaşımlarda kuvvetli pozitif duygular ön plana

çıkmaktadır. Araştırmaya göre kadın girişimciler kendileri ile gurur duyuyor ve büyük ölçüde en doğru kararı verdiklerini düşünüyor. Girişimci olma hikâyelerinin temelindeyse para kazanma zorunluluğundan ziyade bir fırsat yakalama ve fırsatı değerlendirmenin yattığı sonucuna ulaşılmıştır. Mastercard (2020) tarafından hazırlanan kadın girişimciler endeksi raporuna göre 2020 yılı verileri incelenmiştir. Mastercard Kadın Girişimciler Endeksi; kadınların ilerlemesinin, iş liderleri, profesyoneller, girişimciler ve işgücüne katılan kadınların ekonomik ve profesyonel olarak ilerleme derecesinin bir göstergesidir. Kadınların ilerleme sonucu bileşeni; *Kadın İş Liderleri*, *Kadın Profesyoneller ve Teknik İşçiler*, *Kadın Girişimcilik Faaliyet Oranı* ve *Kadınların İşgücüne Katılımı* olarak dört göstergeden oluşmaktadır.

"*Mastercard Kadın Girişimciler Endeksi Raporu*"'na göre 58 ülke ekonomisi incelenerek kadınların girişimcilik endeksleri yüzdelenmiş ve örnek olarak Türkiye'nin de yer aldığı 20 ülke çizelge 3.8'de olduğu gibi gösterilmiştir.

Çizelge 3.8: Mastercard 2020 kadın girişimciler endeksi.

Kaynak: The Mastercard Index of Women Entrepreneurs 2020 Report

Çizelgeye göre 58 ülke arasında en yüksek kadın girişimciler endeksi 66,2 ile sarıyla gösterilen Kolombiya olurken, en düşük kadın girişimcilik endeksi 23,1 ile maviyle gösterilen Cezayir olmuş, Türkiye'nin ise kadın girişimciler endeksi kırmızı ile gösterilen 33,2 olarak hesaplanmıştır. Aynı rapora göre 2019 verilerinde de yine Türkiye kadın girişimciler endeksi sabit kalarak 33,2 olarak hesaplanmıştır.

Mastercard kadın girişimciler endeksi raporuna göre 58 ülke arasında sıralama yapılmış ve toplam işletme sahipleri içerisinde kadın işletme sahipleri oranı yüzde olarak verilmiştir. Örnek olarak çizelge 3.9'da Türkiye'nin de yer aldığı 20 ülke yüzdeleri 2018-2020 yılları karşılaştırması yapılmıştır.

Çizelge 3.9: Mastercard kadın işletme sahipleri oranı 2018-2020 yılları karşılaştırması.

ÜLKELER	*2018*	*2020*
Ghana	46.4	36.5
Russia	34.6	31.9
New Zealand	33.0	31.9
Italy	25.7	24.5
United States	25.5	34.1
Germany	25.3	25.1
Thailand	25.2	23.7
United Kingdom	25.0	29.4
France	24.6	24.6
South Korea	24.1	25.7
Philippines	23.9	27.1
Colombia	23.7	25.9
Mainland China	23.1	23.9
Sweden	21.8	20.1
South Africa	18.8	19.4
Japan	16.8	17.3
İndia	11.0	5.2
Turkey	8.5	9.0
Algeria	7.9	7.0
Suudi Arabia	1.4	1.5

Kaynak: The Mastercard Index of Women Entrepreneurs 2020 Report

58 ülke arasında en yüksek kadın işletme sahibi oranı çizelge 3.8'e göre; 2018 yılında 46.4 olan Gana 2020 yılında 36,5'e düşmüştür. En düşük kadın işletme sahibi oranı 2018 yılında 1.4 olan Sudi Arabistan 2020 yılında 1,5'e yükselmiştir. Türkiye'nin ise kadın işletme sahibi oranı 2018 yılında 8.5 iken 2020 yılında 9.0'a yükseldiği görülmektedir.

Mastercard (2020)'a göre; endeks puanları yüksek olan ülkelerde genellikle kadınların girişimde bulunması adına çalışmalar yapıldığı aynı zamanda iş girişimlerini büyütme konusunda destekleyici hükümet programları, gelişmiş fiziksel altyapı koşullarının sunulduğu, kaynaklara daha fazla erişim sağlandığı, kadınların girişimciliğine karşı olumlu sosyokültürel saygı ile son derece destekleyici bir girişimcilik ekosistemi zemininde olması sosyal ve ekonomik alanlarda daha fazla etkin olma adına girişimci olarak rollerinde daha fazla güven, tanınma, kabul ve teşvik aldıkları söylenebilir. Kadın girişimciliği endeksi ve kadın işletme sahibi oranlarına bakıldığında bazı ülkelerde 2018-2020 yılları arasında düşüşler yaşandığı, sabit kaldığı veya ufak artışlar olduğu görülmektedir.

Mastercard (2018)'a göre genel olarak kadın girişimcilik endeksi yüksek pazarlar daha yüksek kadın işletme sahibi oranına sahipken, düşük kadın girişimcilik endeksli ülkelerin pazarları da kadın işletme sahibi oranında düşük olduğu ve aralarında doğru orantılı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Türkiye'de de diğer ülkelerde de yapılan çalışmalara göre gerek geleneksel değer ve tutumlar, gerekse sosyo-ekonomik yapıdan kaynaklanan nedenlerle kadınlar dezavantajlı duruma düşmekteler fakat sanayi devriminin etkileriyle toplumsal yapılardaki hızlı değişme, yaşamın her alanını olduğu kadar çalışma yaşamını da etkilemiştir. Çalışma hayatında üstünlük kuran erkeklerken durum giderek değişmiş ve kadın girişimcilerde bu alanda kendilerini gösterme imkânlarını bulmaya başlamışlardır (Bedük, 2005: 106). Kadınların ekonomik hayatta var olabilmeleri adına yapılan destekler sonucu kadınlar güçlenerek ailesinin ve çocuklarının da refahına destek olacaklardır (Kumkale, 2015: 18).

Son yıllarda kamu veya özel kurum ve kuruluşlarla birlikte birçok sivil toplum kuruluşlarının da etkisiyle kadın girişimciliğine olan duyarlılık artmıştır. TÜİK verileri ve çeşitli kuruluşların ülke çapında yaptıkları istatistiki veriler ışığında kadınlar üzerindeki engeller ve dezavantajlar gün yüzüne çıkmış böylece kadınlarla ilgili çalışmalar da artmıştır. Türkiye'de girişimciliğin geliştirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilmekte, bunlardan birisi de 2015-2018 yılları arasındaki planlamaları kapsayan "Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Plânı" (GİSEP) olmuştur. GİSEP'in genel amacı, "Ülkemizde girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak ve girişimciliği geliştirecek Girişimci Dostu Ekosistem oluşturmak"'tır. Plân doğrultusunda genel amaca hizmet etmek üzere belirlenen beş müdahale alanında

stratejik hedefler ve bu hedefler çerçevesinde bazı kuruluşlarca yürütülecek projeleri kapsamaktadır (KOSGEB, 2015a: 53, url 14). GİSEP'in stratejik hedeflerden birisi "Kadın Girişimciliği, Genç Girişimciliği, Eko Girişimcilik, Sosyal Girişimcilik ve Küresel Girişimcilik gibi öncelikli tematik alanlarda ve genel alanlarda sürdürülebilir bir destek sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması." olarak ele alınmış ve bu çerçevede çalışmaların yapılması planlanmıştır (KOSGEB, 2015b: 11, url 15).

KOSGEB (2015a)'in 2014 yılı Faaliyet Raporu'na göre; performans sonuçları değerlendirilmiş ve 2014 yılında ulaşılamayan faaliyetlere yönelik öneri ve tedbirler sıralanmış bu kapsamda da; "*Girişimcilik kültürünün gelişmesi ve yayılması, özellikle kadınların ve gençlerin kendiişlerini kurmalarına yönelik girişimcilik destekleri verilmesi*", "*Hizmet Merkezi Müdürlükleri tarafından düzenlenen kadın gruplarına özel eğitim programı sayısının arttırılması*" , "*Kadın girişimcilere yönelikuygulamalı girişimcilik eğitimleri düzenlenmesi*" önerileri sunulmuştur

Onuncu Kalkınma Planı (2014)'na göre; Girişimcilik Destek Programı kapsamında KOSGEB'in girişimciliğin geliştirilmesine yönelik uyguladığı programlar olan; (1) Girişimcilik Eğitimi; (2) Girişimci Destek Programı; (3) Geleneksel Girişimci Destek Programı; (3) İleri Girişimci Destek Programı; (4) İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği ve (5) İş Planı Ödülü Destek programlarıyla girişimcilik çalışmaları hız kazanmıştır. Onuncu kalkınma planında girişimcilik ve KOBİ desteklerinin sağlanmasında yenilik, verimlilik ve istihdam artışı, büyüme, ortak iş yapma gibi ölçütlerin yanı sıra kadın, genç girişimcilik ve sosyal girişimciliğe de öncelik verilip bu girişimcilik desteklerinin odak noktası kadın, genç veya göçmen gibi gruplar seçilmiştir. Uygulamada izleme ve değerlendirme süreçleri iyileştirilecek, etki analizlerinden yararlanılarak desteklerin ekonomiye katkısı ölçüleceği aktarılmıştır.

Kadınlar çeşitli şekillerde desteklendikçe toplumdaki finansal kaynaklar artacak, iş ağları genişleyecek böylece toplum ekonomik, sosyal ve kültürel olarak destekenerek yoksullukla mücadele konusunda önemli bir destek sağlanacaktır (Namal, 2018: 220).

3.6.1 Kadın girişimcilerin motivasyon kaynakları

İnsanlar geçmişten günümüze bakıldığında yaşadıkları sorunlar karşısında çözüm yolları bulma eğiliminde olmuştur. Bir zorluk ile karşılaşıldığında farklı fikirler de ortaya çıkmaktadır. Yeni bir girişimde bulunmak veya bir iş fikrini hayata geçirmek için de yaşanan bir sorun veya güçlük karşısında üretilen çözümler üzerinden gidilmiş ve bu şekilde birçok girişimcilik faaliyeti doğmuştur. Özellikle karşılaşılan ekonomik

sıkıntılar insanları üretmeye ve farklı alanlarda yenilikler yapmaya itmiştir. Bu konuda kişileri ayakta tutan güç olarak da çeşitli motivasyon kaynakları olduğu görülmektedir. Coughlin (2002)'e göre motivasyon çekişmeyle yakından bağlantılıdır. Girişimci ruh içinse önüne çıkan engelleri aşmak gerekir. Kadınların hayatlarındaki engelleri aşmak adına yaşadıkları derin hikâyeleri bulunmaktadır. Hayatları boyunca karşılaştıkları birçok zorluğa rağmen kadınların birçok girişimcilik faaliyetinde bulunarak iş kurduğu görülmektedir. Kadınları girişimde bulunma adına motive eden bazı etmenler olduğu görülmektedir. Bunlar; sırayla ekonomik motivasyon kaynakları, sosyal motivasyon kaynakları ve kişisel motivasyon kaynakları olarak sıralanabilir.

3.6.1.1 Ekonomik motivasyon kaynakları

Kadınların evrensel motivasyon kaynaklarından birisi gelir elde etme ihtiyacıdır. Kadınlar erkeklerle aynı işlerde çalışsa dahi aynı geliri elde edememelerine rağmen bu çabaları onları ayakta tutan bir motivasyon kaynağıdır. Sanayileşmiş ülkelerde dahi kadınlar erkeklere göre hala ekonomik olarak dezavantajlı konumdadır. Çünkü toplumlar kadını hâlâ ailedeki temel geçim kaynağı olarak görüyor. Boşanmanın ve tek ebeveynli çocukların olduğu ailelerin artmasıyla birlikte kadınlar birincil geçim kaynağı olmaktadır. Değişen ekonomik düzen içerisinde de kadınların ekonomik ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte kadınlar kendi girişimlerini kurarak ekonomik özgürlüklerini kendi ellerine alıyorlar. Girişimde bulunduklarında başlarda daha az kazanım elde etseler dahi uzun vadede kendiişlerinin sahibi olmalarından dolayı ekonomik olarak özgür ve güvende olduklarını bilmektedirler (Coughlin, 2002: 73, url 18).

3.6.1.2 Sosyal motivasyon kaynakları

Hem erkeklerde hem kadınlarda genel olarak bakıldığında hayatlarının iş ve ev yaşamı karışımından oluştuğu bilinmektedir. Kadınlar çalıştıklarında ailesinin ihtiyaçlarını karşılama noktasında imkânsızlıklar yaşıyorlar. Bu sebepler kadınlar kendiişlerini kurarak bu imkânsızlıklar konusunda kontrolü kendi ellerinde tutmayı amaçlamış oluyorlardı. Bu sayede çalışma potansiyelleri artsa bile kontrolü kendi ellerinde olduğundan dolayı işlerini ailelerinin ihtiyaçları doğrultusunda da yönetmiş olmaktaydılar. İşi ve evi arasında denge sağlamaya çalışan binlerce kadının hikâyesi genelde ortaktır. Fakat bu yaşanan güçlükler kadının girişimcilik rolüne bürünmesinde itici bir güç oluşturmuştur (Coughlin, 2002: 86, url 18).

Kadınların girişimde bulunma yaşının başlangıcı genel olarak 30'lu yaşların ortalarına denk gelirken erkeklerde ise durum 30'ların başına denk gelmektedir. Bunda kuşkusuz orta yaşlara doğru ilerlerken bireylerin çocuklarının evden ayrılmış olmaları veya ekonomik kaygıların azalmasının da etkileri olmakta ve bireylerin hayatlarının geri kalanında gerçekten ne yapmak istediklerini düşünmeye başladıklarında bir iş fikri konusunda girişimde bulundukları görülmüştür (Hisrich ve diğerleri, 2017: 18). Burada da yine kadının ev sorumluluklarının çoğunu ve çocukların bakımını üstlenmesi sebebiyle girişimde bulunması noktasında erkeğe göre daha dezavantajlı olduğu görülmektedir.

3.6.1.3 Kişisel motivasyon kaynakları

Kadınlar için en ilginç motivasyon kaynağı ise kendini gerçekleştirme ihtiyacı olan kişisel motivasyon kaynağıdır. Birincil olarak ekonomik kaygıların olduğu dünyada kadınlar için kendini gerçekleştirme motivasyonu çok güçlüdür. Ekonomik sistemle baş ederek ailelerini desteklemeye çalışan kadınlar kendilerini desteklemede yeni bir başarı duygusu keşfetmiştir. Hatta birçok kadın girişimcinin sosyal ve manevi ihtiyaçları sebebiyle bir işe koyulmaktadır. Kendini gerçekleştirme motivasyonu sayesinde, başka işlerden daha çok ekonomik getiri sağlasa dahi kadının kendi işini kurması ve buna tutunmasına vesile olacaktır. Bunda kuşkusuz toplumun kadına yönelik başarı ve yeteneklerine karşı daha az saygı duymalarının etkisi vardır. Fakat kadınlar tüm bunlara karşılık girişimcilik faaliyetlerinde bulunarak kendi özsaygılarını yaratma fırsatı bulmaktadırlar (Coughlin, 2002: 89, url 18). Kadınların işletme kurma konusunda kendilerini ifade etme, hak ettikleri saygıyı görme ihtiyaçları, tanınma, mücadeleleri sonucu elde edecekleri itibarı görmeleri gibi birçok sebeple girişimde bulunma noktasında motivasyona sahiptirler (İlter, 2008: 78). Girişimciliğin kişiye sunduğu ödüller konusunda, çoğu kadın işletme sahibi, girişimciliğin en büyük ödüllerinin kendi kaderinden sorumlu olmanın sağladığı güçlenmeyle yakından ilişkili olduğu konusunda aynı fikre sahipler ve girişimcilik konusunda kontrol ve bağımsızlık kazanmayla ilgili işletme sahipliğinin en büyük ödülleri şöyle özetlenmiştir;

• Kendi kaderi üzerinde kontrol sahibi olmak

• Bağımsızlık ve özgürlük kazanma

• Büyüme ve kişisel dengeye ulaşmak

• Gurur ve öz saygı hissetmek (Coughlin, 2002: 90, url 18).

Girişimde bulunma noktasında kadınların ekonomik motivasyon kaynaklarından ziyade sosyal ve kişisel motivasyon kaynaklarının daha baskın olduğu ve yapılan girişimlerde; başarı duygusunu tatma, kendini kanıtlama, saygı duyulma, bağımsızlık veya ekonomik özgürlük sağlama gibi kendi kaderi üzerinde söz sahibi olacakları motivasyon kaynakları kadınların girişimde bulunmaları noktasında onlara destekleyici bir güç sunmaktadır.

3.6.2 Kadın girişimcilerin karşılaştıkları zorluklar

Dünya genelinde kendi işini kuran insanların çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Erkekler bir sorun yaşadıklarında işleri iyi yönetebilecekleri ile ilgili bir motivasyona sahiptirler. Erkekler açısından eski işten yeni kuracağı bir işe geçiş mevcut işin büyümesi olduğunda kolaylıkla olabilmekteyken kadınlar açısından bu geçiş yüksek bir hevese dayanmakta ve bu da yeni bir iş kurmayı kadınlar açısından zorlaştırmaktadır. Erkekler kuracakları iş için finansman desteğini kendi finansman destekleri, yatırımcılar veya banka kredileri üzerinden sağlarken kadınlar yalnızca kişisel varlıklarına ve tasarrufla elde ettikleri birikimlerine güvenmektedirler (Coughlin, 2002: 105, url 18). Genel olarak hemen hemen her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de cinsiyetçi rolün etkisi sebebiyle kadınların iş dünyasında edindikleri yere bakıldığında özellikle bazı mesleklerde yoğunlaştırılmıştır. Kadınlar daha çok öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi mesleklerde yoğun olarak çalışırken; erkeklerinse mühendislik, tıp, avukatlık veya yöneticilik gibi mesleklerde daha çok kabul görmüşlerdir (Uygun ve Günaydın, 2019: 51).

Mesleklerin icra edilmesinde erkek ve kadın girişimciler arasında farklılıklar elbette ki vardır. Erkekler yapıları gereği daha çok kendi alanlarında uzman kişilerdir veya çeşitli işler konusunda yetkinlik kazanmışlardır. Deneyimlerine bakılırsa da genellikle imalat, finans veya teknik alanlardadır. Kadınların çoğu ise bunun aksine genellikle eğitim, sekreterlik işleri veya perakende satışlar gibi hizmetle ilgili alanlarda deneyime sahiptirler ve genelde de kadınların daha çok net kazançlı küçük işletmelerin sahibi olduğu görülmektedir (Coughlin, 2002: 105 url 18). Ülkelerin kültürel yapılarının kadın ve erkeğe biçilen görevler konusunda etkisi büyüktür. Türkiye'de de doğu batı, kuzey güney, hatta aynı yöredeki şehirlerarasında bile kadın erkek görevleri

konusunda farklılıklar bulunmakta ve orada yetişmiş kişiler de bu kısır döngü içinde etkilenmektedirler. Geleneksel yapıdan dolayı 21. yüzyılda hala kadın ve erkeğe atfedilen görev ve mesleklerde farklılıklar veya kadına ve erkeğe yakıştırılan bazı roller olsa bile teknolojik gelişmelerle birlikte bilgi toplumuna geçişin etkileriyle beraber bireyselleşmeyle birlikte gün geçtikçe kadın erkek ayrımı noktasında mesleklerde de keskin sınırların kalktığı görülmektedir.

İşletme sahipliğinde herhangi bir cinsiyet sınırı olmamasına rağmen, kadın girişimciler için bazı ortak zorluklar bulunmaktadır. Görünüşe göre birçok kadın girişimcinin karşılaştığı ciddiye alınan en önemli zorluklar aşağıdaki unsurları içeriyor;

- Yeteneklerini ve güvenilirliğini kanıtlamak
- Erkek egemen bir ortamda rekabet etmek ve başarılı olmak
- Cinsiyetçilik, ayrımcılık ve stereotiplerin üstesinden gelmek

Kadınların çoğu hayatlarında karşılaştıkları zorlukları aşmak adına sıkı ve yoğun çalışarak birçok fedakârlıklar yaptılar ve bunun sonucunda fırsatlar yaratarak başarıya ulaşıldı. Çünkü başarı nadiren kolay şekilde elde edilse de ona genelde fırsatlar bulunarak gidilir. Kadınların ise birçoğu işlerini karşılaştıkları zorluklarla birlikte, sorumluluk alarak ve bir şeyler başarmak için kurdular (Coughlin, 2002: 92 url 18). Kadınların girişimde bulunma konusunda yaşadıkları tüm zorluklara rağmen girişimcilik konusundaki hevesleri ve onları zorlayan yaşam olaylarının onları girişimciliğe iten bir güç olması açısından bakıldığında tüm engellere rağmen kadınlar giderek artan bir şekilde ekonomik hayat içerisinde güçlenerek yerlerini almaya devam etmektedirler.

3.6.3 Kadın girişimcilerin ekonomiye katkıları

Kadın girişimcilerin özelliklerine ilişkin kapsamlı araştırmalar birçok kadında başarı ihtiyacının doğuştan olduğunu ortaya koymuştur. Başarıya ihtiyaç duyanların, belirli hedef türlerine karşı genel bir yönelime sahip oldukları düşünülmektedir, girişimcilik faaliyeti de bunlardan biridir. Greensboro'daki North Carolina Üniversitesi'nde işletme profesörü olan Holly Buttner kendi işini kuran 129 kadın girişimci ile 4 yıl çalışmış ve ona göre; kişisel gelişim ve kendi kaderini yönetme konuları girişimde bulunarak kendiişlerini kuran kadınlar arasında motive edici faktörler arasında en üstlerde yer almaktadır.

Girişimcilik açısından kadınların başarı ölçütlerine bakıldığında ticari büyümeyi en

düşüklerden biri olarak sıralarken, kişisel gelişim en yüksek ölçüt olarak sıralandı. İş başarısı geleneksel olarak bakıldığında satış ve büyüme açısından ölçülebilmiş ancak çalışmadaki girişimciler bu hedefleri çok önemli görmemişlerdir (Coughlin, 2002: 95, url 18). Girişimciliği, girişimciliği etkileyen dışsal sebepler kısmında ele alarak içinde yaşanılan toplumun girişimciliğe etkisinden bahsetmiştik. Toplumlarda girişimcilik kültürünün arttırılmasıyla o toplumun kalkınmasının arttığı, sosyolojik ve ekonomik anlamda da o topluma yarar sağladığı bilinmektedir. Buna dayanarak girişimcilik ortamının sağlanarak girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi yalnızca o zaman için değil toplumsal anlamda da girişimciliğe verilen kıymetin artmasına ve girişimci nesillerin oluşmasına vesile olacaktır (Kumkale, 2015: 19).

Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planları (2014-2023)'na göre; temel olarak "*kadınlar, engelliler, gençler ve uzun süreli işsizler başta olmak üzere özel politika gerektiren grupların işgücüne ve istihdama katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması*" amaçlanmış ve özel politika gerektiren özel grupların istihdamının arttırılması kategorisinde kadınlar ile ilgili belirlenen hedefler şöyle sıralanmıştır;

- Kadınların iş gücüne katılma oranı 2023 yılına kadar % 41 düzeyine çıkarılacaktır.
- Kadınların 2015 yılı itibariye % 46 düzeyinde gerçekleşen kayıt dışı çalışma oranı 2023 yılında % 30'a düşürülecektir.
- 2015 yılı itibariyle % 18,5 olan genç işsizlik oranı, genel işsizlik düzeyine indirilecektir.
- Engelli işçi açık kontenjanlarının doldurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.
- Uzun süreli işsizlerin oranı, 2015 yılında gerçekleşen % 21 seviyesinden 2023 yılına kadar % 15'e indirilecektir.
- Çalışanların işgücü piyasalarına erişim ve istihdam koşulları bakımından maruz kaldıkları ayrımcı uygulamalarla mücadeleye kararlılıkla devam edilecektir.
- İşgücü piyasalarında özel politika gerektiren grupların istihdamının desteklenmesinde daha etkin politikaların belirlenebilmesi amacıyla işgücü piyasası veri tabanlarının geliştirilmesi sağlanacaktır (ÇSGB, 2017: 42).

Ulusal politikalara bakıldığında gençler ve kadınların gücünden yararlanma adına gençlerin ve kadınların istihdamı ile ilgili çalışmalar yapılmakta ve kadının çalışma hayatındaki yeri güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Girişimcilik faaliyetlerinin yaygınlaştırılması adına yapılacak siyasi, ekonomik veya toplumsal desteklerle kadınların yeterliliklerinin arttırılması ve destekleyici etkinliklerin hız kazanması giderek artmaktadır (Soysal, 2010: 88).

Bir ülkenin girişimcilik faaliyetlerinin gelişmesi açısından finansal desteklerin sağlanması, hükümet politikalarıyla girişimcilerin desteklenmesi, eğitim öğretim fırsatlarının güçlü olması, araştırma-geliştirme çalışmalarının yürütülmesi gibi girişimcilik ekosistemini belirleyici etmenlerin önemi fazladır. Türkiye'de de gerek finansal destek sağlanması gerekse yatırımların desteklenmesi veya yapılan ar-ge çalışmalarına verilen önemin artması konusunda son on yılda önemli bir yol kat etmiştir (Karadeniz, 2017: 6, url 23). Ekonomik olarak kalkınmaya katkı sağlayan kadınların fazla olması önemli bir destek kaynağıdır. Potansiyel girişimciler olarak gençler ve kadınların girişimcilik konusunda desteklenmesi ülkenin kalkınması açısından önem arz etmektedir.

Sonuç olarak kadınların girişimcilik faaliyetleri incelendiğinde; kadınlara uygulanan dezavantajlı uygulamalara son verilerek pozitif şekilde desteklenmeleri, sosyal hayatta karşılaştıkları sorunların çözümü noktasında sosyal destekte bulunulması, çeşitli eğitimler verilerek çalışma hayatına katılımlarının arttırılması sağlanmalıdır. Birçok soruna rağmen kadınların ekonomiye katkı sundukları girişim örneklerinin varlığı göz önüne alınarak günümüzde ve daima kız çocuklarının eğitimine verilen önem ve destekleme çalışmaları sayesinde ilerleyen zamanlarda kadınların çalışma hayatında sağlayacakları verim ve girişimci ruhun gelişmesi noktasında destek sağlayacaktır. Ayrıca kadınların girişimciliğinin desteklenmesi çalışmaları ile ilgili çeşitli kanunsal düzenleme ve gelişmelerin tüm ülkeler tarafından gösterilmesi kuşkusuz girişimci kadın sayılarının artmasını sağlayarak ülkenin kalkınmasında kadının desteğini arttıracak ve ekonomik kalkınmaya pozitif destek sunacaktır.

3.7 İnovasyon

İnovasyon, yenilikleri içermesi açısından değişen dünyada şirketler için en önemli kavramlardan biridir. Birçok şirket yeniliklere uyum sağlayamayıp yok olmaktayken, ayakta kalan şirketlerin hizmet veya ürünlerini kapsayıcı inovatif çalışmaları onların

ayakta kalmasına destek olmaktadır.

3.7.1 İnovasyonun tanımı

Drucker (1985) inovasyonu, girişimcilerin belirli bir aracı olarak görmüş ve inovasyonu "*değişik bir iş veya farklı bir hizmet için bir fırsat olarak değişimi istismar ettikleri bir araç*" olarak tanımlamıştır. İnovasyonun girişimciliği destekleyen bir disiplin olarak sunulabileceğini, öğrenilebileceğini, uygulama yapılabileceğini aktarmıştır.

OECD ve Avrupa Komisyonu (Eurostat)'nun ortak yönetimi altında 2005 yılında hazırlanan Oslo Kılavuzu TÜBİTAK tarafından uyarlama çalışmaları yapılarak Türkçe'ye çevrilmiştir. Oslo Kılavuzuna göre; "y*enilik (inovasyon), işletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet), veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesi"* olarak tanımlanmıştır (OECD ve Eurostat, 2005: 50, url: 24). Başarılı olmak için inovasyonun yıkıcı olması gerekir, çünkü inovasyon sadece yeniyi getirmekle kalmamalı, eskiyi de yok etmelidir (Veeraraghavan, 2009: 18).

3.7.2 İnovasyon ve yaratıcılık ilişkisi

Yaratıcılık ve yeniliğin aynı anlama geldiği düşünülmektedir, fakat iki kavram arasında birçok fark vardır. Yaratıcılığın doğası daha geniş, karmaşık ve çok yönlüdür. Yaratıcılık birçok şekilde olabilir. Genelde çeşitli kişisel özelliklere ve geçmişe sahip bireyler tarafından ortaya koyulmaktadır. Yaratıcılık; bilgi, yaratıcı düşünme ve motivasyonun birleşimi olarak görülmektedir. Yaratıcı bir fikrin ortaya çıkması bir yeniliktir. İnovasyonu yaratıcı enerjiyi kullanarak ortaya çıkan yeni fikirleri tanımlanmış bir süreçler dizisi aracılığıyla değerli bir sonuca taşımak olarak tanımlanabilir. Bir birey yaratıcı bir fikre sahip olabilir, fakat bu fikir eyleme geçirilene kadar bir inovasyona dönüşmez (Veeraraghavan, 2009: 18). Yani inovasyon yaratıcılıkla ortaya koyulmuş bir fikrin belirli bir dizi süreçler aracılığıyla uygulamaya koyulması olarak tanımlanabilir.

3.7.3 İnovasyon ve araştırma geliştirme (Ar-Ge) ilişkisi

Oslo Kılavuzuna göre; *"Araştırma ve deneysel geliştirme (Ar-Ge), insan, kültür ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının arttırılması ve bu dağarcığın yeni uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmalar"* olarak tanımlanmaktadır (OECD ve Eurostat, 2005: 96, url 24). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2016-2018 yılları arasını kapsayan "*Yenilik Araştırması Raporu*"'na göre; Türkiye'de gerçekleşen girişimcilik faaliyetleri içerisinde araştırma ve deneysel geliştirme çalışmalarını yürütenlerin oranı % 7 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2018, url 25).

Yeniliğin gerçekleşmesi sürecinde araştırma yapılmadan hareket etmek zor olacağı için ülkelerin araştırma ve geliştirme süreçlerine önem vermeleri, yenilik sürecinde hangi alanlarda yeniliğe ihtiyaç duyulduğu, toplumun beklentileri vs. gibi birçok etmen araştırılmadan hangi alanda ne tür bir yeniliğe ihtiyaç duyulduğu da hesaplanamayacağına göre ar-ge süreci ülke ekonomisi adına girişimcilikte çok önemli ve vazgeçilmez kavramlardan biri olarak görülebilir.

3.7.4 İnovasyon türleri

İnovasyon kavramı ilişkili olduğu kavramla kullanımına göre çeşitlenmekle birlikte girişimcilik sürecinde ürün ve hizmetler üzerinden gerçekleşen eylemlerle bağlantılı olacak şekilde inovasyon çeşiteri ele alınmıştır. Temel olarak ürün, süreç, pazarlama ve organizasyonel inovasyon olarak dört çeşit inovasyon üzerinde durulmuştur.

3.7.4.1 Ürün inovasyonu

Oslo Kılavuzuna göre; "*ürün yeniliği/inovasyonu, mevcut özellikleri veya öngörülen kullanımlarına göre yeni ya da önemli derecede iyileştirilmiş bir mal veya hizmetin ortaya konulması"* olarak tanımlanmıştır (OECD ve Eurostat, 2005: 52, url 24). Üretilen ürün veya hizmetlerde kullanılan malzeme, kullanışlılık veya işlevi açısında tasarım merkezli yapılan önemli iyileşmeleri kapsamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu "Yenilik Araştırması Raporu"'na göre; Türkiye'de ürün yenilikçisi girişimlerin oranı % 20.9 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2018, url 25).

3.7.4.2 Süreç inovasyonu

Oslo Kılavuzuna göre; *"süreç yeniliği/inovasyonu yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir üretim veya teslimat yönteminin gerçekleştirilmesi"* olarak

tanımlanmıştır (OECD ve Eurostat, 2005: 53, url 24). Süreç yenilikleri, ürünlerin üretimi sürecindeki kullanılan yöntemlerin, tekniklerin veya yazılımların kalitesinin arttırılarak iyileştirilmelere gidilmesini kapsamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu "Yenilik Araştırması Raporu"'na göre; Türkiye'de iş sürecindeki yenilikçi girişimlerin oranı % 29 olarak hesaplanmıştır. Girişimcilikte süreç yeniliklerinin % 29'u temel işletmecilik fonksiyonlarında, % 65'i bilgi işlem veya iletişim yöntemlerinde, % 65,4'ü muhasebe veya diğer idari işlemlerde, % 79,6'sı ise mal üretme veya hizmet sağlama yöntemlerinde yapılmıştır (TÜİK, 2018, url 25).

3.7.4.3 Pazarlama inovasyonu

Oslo Kılavuzuna göre; *"pazarlama yeniliği, ürün tasarımı veya ambalajlaması, ürün konumlandırması, ürün tanıtımı (promosyonu) veya fiyatlandırmasında önemli değişiklikleri kapsayan yeni bir pazarlama yöntemi"* olarak tanımlanmıştır (OECD ve Eurostat, 2005: 53, url 24). Ürünlerin pazarlanması sürecinde daha öce kullanılmayan yeni pazarlama stratejilerinin kullanılmasını içermektedir.

3.7.4.4 Organizasyonel inovasyon

Oslo Kılavuzuna göre; *"organizasyonel yenilik/inovasyon, firmanın ticari uygulamalarında, işyeri organizasyonunda veya diğer ilişkilerinde yeni bir organizasyonel yöntem uygulanması"* olarak tanımlanmıştır (OECD ve Eurostat, 2005: 55, url 24). Organizasyonel yenilikler, firmaların ticari uygulamalarının, işyerindeki organizasyonlarının ve firma dışındaki ilişkilerinin yeni yöntemlerle uygulanmasını kapsamaktadır.

3.7.5 İnovasyonun önemi ve gerekliliği

İnovasyon, işletmeler açısından risklerin azaltılması, büyümede süreklilik ve rekabet açısından avantaj sağlama açısından çok önemli bir kavramdır. İnovasyon üretim süreçlerinde olumlu etkiler ve ciddi ekonomik faydalar sağlamaktadır (Şahbaz, 2017: 34). Girişimcilik ve inovasyon birbirleriyle bağlantılı çok önemli kavramlardır. Schumpeter girişimciliği ele alırken "*yaratıcı yıkım*" diye adlandırmış ve eskiyi yok etmek olarak yeniliğe işaret etmiştir. Dolayısıyla girişimcilik sürecinde inovasyon/yenilik önemli bir noktada durmaktadır.

3.8 Girişimcilik ve İnovasyon İlişkisi

Bir girişimcinin icat ettiği ürün, mevcut olandan önemli ölçüde farklı olacaktır. İnovasyonun amacı pozitif değişimdir ve inovasyonun uygulanmasında direk sorumlu olanlar genelde kendi alanlarında öncüdürler. Yenilik ve girişimcilik yakından ilişkilidir. Yenilikçi yenilik yapar ve bir fikir verir, girişimci de bu fikri ticari olarak uygulamaya koyar. Girişimcilik, ekonomi için yeni fikirler üretmeye yardımcı olur. Girişimci sadece bir fikre sahip olmakla kalmaz, fikirlerini iş hayatında uygulamaya koyar ve bu durum inovasyona dönüşerek kişi kendi içinde girişimcilik niteliklerini tesis etmiş olur (Veeraraghavan, 2009: 19). Firmalar için girişimcilik süreçlerinin başlatılması ve bu süreçlerde inovasyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi çok önemli ve inovasyon sürecinde başarılı olmak da hem yetenekli olmayı hem de yetkin olmayı gerektirmektedir (Işık, Işık ve Kılınç, 2015: 66). Ekonomik büyümede girişimcilik ve inovasyonun öneminden dolayı ekonomik büyümeyi canlandırmayı amaçlayan politikalar içerisinde girişimcilik ve inovasyon temelli politikalara yer verilmesinin ekonomik büyüme adına faydalı olacağı düşünülmektedir (Özkul ve Örün, 2016: 46).

Drucker (1985) girişimciler için başarılı inovasyon fırsatlarını gösteren inovasyon kaynaklarını, değişiklikleri ve etkilerini araştırmaları gerektiğini ve etkili yenilik ilkelerini bilmeleri ve uygulamaları gerektiğini dile getirmiştir. Türkiye'de ekonomik anlamda istikrarlı bir büyüme sağlanması açısından inovatif faaliyetler içerisinde, diğer ülkelerle girilen rekabet adına ar-ge harcamalarına ayrılan payın arttırılması, ar-ge çalışmalarından elde edilen bilgilerin sermaye ve teknolojilerle birleştirilerek ekonomiye yön veren politikalar için kullanılması ülke ekonomisi adına yararlı olacaktır (Özden ve Doğan, 2017: 63).

Girişim sürecinde ortaya konulan yeniliklerin pazara ulaştırılması girişim için temel niteliğindedir ve girişim de inovasyonu pazara getiren faaliyetlerden oluşmaktadır (Keskin, 2018: 186). Yani inovasyon ve girişimcilik madalyonun iki yüzüdür. Girişimciler; inovasyonla birlikte, kolaylaştırılması ve teşvik edilmesi gereken yeniliklere ihtiyaç duyarlar. Ayrıca yenilikleri gerçekleştirmek için fırsatlar ve ortam yaratmaları çok önemlidir (Veeraraghavan, 2009: 19). Buna göre, girişimcilik süreci inovatif gelişmeler ışığında ilerlemesini sürdürmektedir diyebiliriz.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA, YÖNTEM, BULGULAR VE YORUM

4.1 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı; ortaöğretim kademesinde eğitim göre kız öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri bağlamında farklı düzeylerde girişimcilik ve inovasyon özellikleri eğilimlerine sahip olup olmadıklarının incelenmesi, girişimcilik ve inovasyon becerilerini etkileyen faktörler var ise hangilerinde daha anlamlı fark olduğunu ve öne çıkan demografik özelliklerin bu faktörlerle ilişkisini araştırmaktır. Buna ek olarak bu araştırma ile bugüne kadar genelde üniversite öğrencileri veya cinsiyete dayalı olarak çalışan kadınlar üzerinde yapılarak tespit edilmiş olan girişimcilik ve inovasyon becerilerini etkileyen faktörleri, ortaöğretim düzeyindeki kız öğrencilere uygulanan ölçek ile tespit ederek ortaöğretim düzeyindeki kız öğrencilerin girişimcilik ve inovasyon becerileri bakımından ne düzeyde oldukları tespit edilebilecektir. Bu çalışmanın bir diğer amacı ise; ekonomik olarak ilerlemek ve ekonomide istihdamın sağlanması için günümüz dünyasında kadınların da ekonomik hayattta daha fazla yer almaları ve ekonomiye olan destekleri düşünüldüğünde kadın istihdamına yönelik olarak 21. yüzyıl becerileri içerisinde girişimcilik ve inovasyon becerilerine sahip olma açısından kız çocuklarına genç yaşlarda benimsetilmesi adına gerekli olan unsurların neler olduğu noktasında yol gösterici olmasıdır.

4.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar

Çalışmanın ana kütlesini Bursa'da Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi (DOSAB)'nde bulunan ve yalnızca kız öğrencilerden oluşan bir lisede öğrenim gören kız öğrenciler oluşturmaktadır. Böyle bir hedef kitle seçilmesinde; Türkiye'de yalnızca kız öğrencilerden oluşan bir lisede öğrenim gören öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri bağlamında girişimcilik ve inovasyon becerilerini ölçmeye yönelik olarak yeterince araştırma yapılmaması etkili olmuştur. Araştırma Bursa ilinde sanayi bölgesinde bulunan kız öğrencilerden oluşan lise kademesinde yer alan öğrencilere anket formu uygulaması şeklinde yapılmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde derse katılmayan, hastalık ya da farklı nedenlerle araştırmaya katılmayı kabul etmeyen öğrenciler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Bu tez çalışmasının Türkiye'de bulunan ortaöğretim kız öğrencilerinin tümüne uygulanması, tez hazırlanma süresi ve maliyet göz önüne alındığında, lise kademesindeki kız öğrencilere ulaşılması imkân dâhilinde değildir. Bu sebeple ölçek uygulama çalışması Bursa ilindeki sanayi bölgesi olan ve özellikle kadın tekstil çalışanlarının yoğun olduğu Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi (DOSAB)'nde bulunan ve kız öğrencilerden oluşan ortaöğretim kademesindeki öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Fakat uygulaması yapılan bu çalışma alan yazın taraması ile desteklenecek olduğundan, alana kazandırılması beklenen fayda açısından herhangi bir sorun teşkil etmeyeceği düşünülmektedir. Ölçek sorularının farklı şekillerde algılanabilme ihtimali ve cevaplamaların öğrencilerin samimiyetine dayalı olması bu çalışmanın diğer sınırlılıklarındandır. Fakat soruların algılanmasında, farklı şekilde algılanarak cevaplandırmanın çalışmanın genel eğilimini yansıtmada önemli derecede bir sorun yaratmadığı genel olarak anket sonuçlarına bakıldığında anlaşılmaktadır.

4.3 Araştırma Yöntemi

Araştırmada uygulanan ölçek sonucunda kız öğrencilerden elde edilen verilerin normallik testi yapılmış olup verilerin normal dağılmadığı görülmüş ve bu sebeple istatistik hesaplamaları için parametrik olmayan testler tercih edilmiştir. Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü (2011)'e göre toplanan verilerin parametrik testlerin sayıltılarını karşılayamaması durumunda bağımsız iki ortalama arasındaki farkın test edilmesinde kullanılabilecek alternatif test, bağımsız/ilişkisiz örneklemler için t testinin parametrik olmayan karşılığı olan Mann-Whitney U testi kullanılmaktadır. Aynı şekilde toplanan verilerin parametrik testlerin sayıltılarını karşılayamaması durumunda bağımsız ikiden fazla grup ortalaması arasındaki farkın test edilmesinde kullanılabilecek alternatif test, tek yönlü varyans analizi olan ANOVA 'nın karşılığı olan parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi kullanılmaktadır. Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların çeşitli sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşma durumunun incelenmesi amacıyla, non-parametrik testlerden olan ikili küme karşılaştırmalarında Mann-Whitney U, ikiden çok küme karşılaştırmalarında ise Kruskal-Wallis H testleri yapılmıştır.

4.3.1 Veri toplama aracı

Veriler, birinci dereceden veri toplama yöntemlerinden olan anket yöntemiyle toplanmıştır. Çalışmanın amacına uygun olarak bir anket formu oluşturulmuş ve Bursa ilinde sanayi bölgesinde kız öğrencilerden oluşan bir ortaöğretim kademesinde eğitim gören lise 1, 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerine elden dağıtılmıştır. Ölçeğin uygulanması için gerekli izinler alınmış olup eklerde sunulmuş olup okul yönetiminden araştırma uygulama izni alınmış ve öğrencilerin de gönüllülük esasına dayalı olarak anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmada kullanılan anket iki kısımdan oluşmaktadır: I. kısımda, öğrencilerin demografik özelliklerini tanımlamaya ilişkin sorular 20 madde; II. kısımda, 21. yüzyıl becerileri bağlamında girişimcilik ve inovasyon becerilerini ölçmek için, Çevik ve Şentürk (2019)'ün; "bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri", "eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri", "girişimcilik ve inovasyon becerileri", "sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri" ve son boyut olan "kariyer bilinci" boyutlarından oluşan "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği" kullanılmıştır. 21. yüzyıl becerileri ve ölçeğin alt boyutlarının tespiti için kullanılan bu ölçek (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Fikrim Yok, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen Katılıyorum şeklinde 5'li likert tipinde hazırlanmıştır. Anket formları, ön sayfada çalışmanın amacını ifade eden bir açıklama ile birlikte sunulmuştur.

Çevik ve Şentürk (2019) 15-25 yaş grubu bireylerin 21. yüzyıl becerilerini ölçmek amacıyla güvenirlik geçerlilik çalışmalarını tamamlayarak "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'ni geliştirmişlerdir. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında açımlayıcı faktör analizi (AFA) gerçekleştirilmiş ve analiz sonucunda, 5 alt boyuttan meydana gelen (Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri, Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri, Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri, Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri ve Kariyer Bilinci) 41 maddeden oluşan bir ölçek elde edilmiştir. Ölçekten alınabilecek puan 41 ile 205 arasında değişmekte ve ölçekte 16, 17, 18, 19, 20, 21 ve 35. maddeler ters madde olarak yazılmıştır. Ölçeğe göre; "41-82: Düşük düzey 21. yy. becerileri", "83-123: Orta düzey 21. yy. becerileri", "124-164: İyi düzey 21. yy. becerileri" ve "165-205: Üst düzey 21. yy. becerileri" şeklinde değerlendirilmektedir.

> Geçerlik çalışmaları kapsamında, açımlayıcı faktör analizinde herhangi bir yük değeri olmayan faktörler ve binişik olanlar çıkarılmış ve aynı durum tüm maddeler için de

> tekrarlanmış ve faktör yükü .40 'ın altında olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Ölçek alt boyutlarının ve ölçek toplam puanlarının ayırt ediciliklerini belirlemek üzere faktörler ve ölçek toplam puanlarına göre ayrı ayrı belirlenmiş üst % 27 ve alt %27'lik grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t testi yapılmış ve sonucunda tüm gruplar için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<.05). Bu farklılıkların üst % 27'lik grupların lehine olduğu gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarının ayırt edici olduğu ortaya çıkmıştır. Faktör toplam korelasyon değerlerine bakıldığında, her bir faktörün r değerinin .24 'ün üzerinde olduğu görülmüştür. Büyüköztürk (2010)'a göre korelasyon katsayıları genel kabul gören 0.20'nin üstünde olması gerekmektedir. Ayrıca ölçeğin güvenirliği için Cronbach's Alpha iç tutarlılık değeri hesaplanmış ve alan yazın tarandığında bir veri toplama aracının güvenilirlik katsayısının .70 ya da daha üzerinde olması, güvenilirlik için yeterli bir değer olarak belirtilmektedir. Ölçeğin genelinin alfa katsayısı .86, birinci alt boyutun güvenilirlik katsayısı .84, ikinci alt boyutun .79, üçüncü alt boyutun .76, dördüncü alt boyutun .73 ve beşinci alt boyutun .75 olarak hesaplanmıştır. (Çevik ve Şentürk, 2019: 19)

Ölçekten elde edilen bulgulara göre ölçeğin geçerlik ve güvenirliğinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu aktarılmıştır.

4.3.2 Örneklem grubu

Ana kütle ve Örneklem Araştırma Bursa ilinde bulunan imam hatip lisesi bünyesinde yer alan 9. sınıf (57 öğrenci), 10. sınıf (74 öğrenci), 11. sınıf (56 öğrenci) ve 12. sınıf (68 öğrenci) öğrencilere ölçek formu uygulaması şeklinde yapılmıştır. Çalışma kapsamında 9, 10, 11 ve 12. sınıfta eğitim gören lise öğrencilerine toplam 268 anket dağıtılmış olup, geçerli 255 anket değerlendirme kapsamına alınmıştır.

4.3.3 Hipotezler

İstatistiksel olarak araştırma sorusu kapsamında değişkenler arasında var olduğu söylenen doğruluğu ispatlanmamış varsayımlar hipotez olarak ele alınmaktadır (Aslan, 2018: 50). Araştırma hipotezi/alternatif hipotez (H_1) değişkenler arasında farkın olduğunu ve sıfır/null hipotezi (H_0) ise değişkenler arasında farkın olmadığını ortaya atmaktadır (Kalaycı, 2005: 65). Bu çalışmada araştırma hipotezleri test edilmiş ve araştırmada ortaya çıkan istatistiksel sonuçlara göre kabul ya da reddedilen hipotezler alternatif hipotezlerdir. Araştırma kapsamında belirtilen amaçlar çerçevesinde problem cümleleri ile bağlantılı olarak geliştirilen hipotezler aşağıdaki gibidir;

Problem cümlesi; "*Ortaöğretim düzeyinde eğitim gören kız öğrencilerin çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutları sosyo-demografik değişkenlere göre (yaş, lisede okuduğu sınıf düzeyi, sahip olunan kardeş sayısı, doğum sırası, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum, baba çalışma durumu, anne çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?"*

Hipotezler;

H_1a: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_oa: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1b: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_ob: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1c: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_oc: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1d: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_od: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1e: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_oe: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1f: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_of: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1g: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne-baba medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_og: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne-baba medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1h: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin baba çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_0h: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin baba çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1ı: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_0ı: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1i: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_0i: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Problem cümlesi; "*Ortaöğretim düzeyinde eğitim gören kız öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanları ile ölçek alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerileri sosyo-demografik değişkenlere göre (yaş, lisede okuduğu sınıf düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum, baba çalışma durumu, anne çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?"*

Hipotezler;

H_1j: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_0j: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1k: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_0k: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1l: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_0l: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1m: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0m: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1n: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0n: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1o: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0o: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1p: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne-baba medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0p: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne-baba medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1r: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin baba çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0r: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin baba çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1s: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0s: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_1t: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0t: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

4.4 Bulgular

Bu bölümde araştırma probleminin çözümü için araştırmaya katılan ortaöğretim kız öğrencilerine uygulanan anket aracılığıyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket uygulamasından yararlanılmış ve istatistiksel açıdan işlenecek verilerin girişinin yapıldığı ve analiz edildiği SPSS (Statistical Package for Social Sciences [Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi]) programı kullanılmıştır. Ölçekten elde edilen puanlara dair betimsel istatistikler incelenmiş, kız öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri bağlamında "Girişimcilik ve İnovasyon" becerileri araştırılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda da açıklama ve yorumlamalarda bulunulmuştur.

4.4.1 Birinci alt probleme ilişkin bulgular

Bu başlıkta ortaöğretimdeki kız öğrencilerin çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulgular ve öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin mevcut dağılımlarının ne durumda olduğu hakkındaki sorulara yanıt aranmıştır.

4.4.1.1 Araştırmaya katılan kız öğrencilerin sosyo-demografik özelliklere göre dağılımı ve yorumlanması

Araştırmaya katılan kız öğrencilerin; yaş, okuduğu sınıf düzeyi, sahip olunan kardeş sayısı, doğum sırası, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum, baba çalışma durumu, anne çalışma durumu ve algılanan sosyo-ekonomik düzey gibi sosyo-demografik özelliklerine ilişkin dağılım çizelge 4.1'de verilmiştir.

Çizelge 4.1: Araştırmaya katılan kız öğrencilerinin sosyo-demografik dağılımları

	Gruplar	Frekans (N)	Yüzde (%)
Yaş	14-15 Yaş Arası	59	23
	16-17 Yaş Arası	151	59
	18-19 Yaş Arası	45	18
Lisede Okuduğu Sınıf	9. Sınıf	57	22
	10. Sınıf	74	29
	11. Sınıf	56	22

	12. Sınıf	68	27
Sahip Olunan Kardeş Sayısı	1 Kardeş	26	10
	2 Kardeş	74	29
	3 Kardeş	81	32
	4 ve Üzeri Kardeş	74	29
Doğum Sırası	1. Çocuk	107	42
	2. Çocuk	78	30
	3. Çocuk	40	16
	4. ve Sonrası Çocuk	30	12
Baba Eğitim Durumu	İlkokul ve Altı	103	40
	Ortaokul	69	27
	Lise	65	26
	Üniversite/Lisansüstü	18	7
Anne Eğitim Durumu	İlkokul ve Altı	157	62
	Ortaokul	57	22
	Lise	31	12
	Üniversite/Lisansüstü	10	4
Anne-Baba Medeni Durum	Beraber	241	95
	Boşanmış ya da Ayrı	14	5
Baba Çalışma Durumu	Kamu Çalışanı	164	64
	Özel Sektör Çalışanı	67	26
	Çalışmıyor	24	10
Anne Çalışma Durumu	Kamu Çalışanı	29	11
	Özel Sektör Çalışanı	27	11
	Çalışmıyor	199	78
Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzey	Düşük	3	1
	Orta	235	92
	Yüksek	17	7
TOTAL		**255**	**100**

Araştırmaya katılan kız öğrencilerin yaş aralıklarına göre dağılımlarına bakıldığında kız çocuklarının 59'u (% 23) 14-15 yaş aralığında, 151'i (% 59) 16-17 yaş aralığında ve 45'i (% 18) ise 18-19 yaş aralığında yer almaktadır. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin öğrenim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında çocukların 57'si (% 22) 9. sınıf düzeyinde, 74'ü (% 29) 10. sınıf düzeyinde, 56'sı (% 22) 11. sınıf düzeyinde ve 68'i (% 27) 12. sınıf düzeyinde öğrenime devam ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin kardeş sayılarına göre dağılımlarına bakıldığında 26'sı (% 10) tek kardeşe, 74'ü (% 29) 2 kardeşe, 81'i (% 32) 3 kardeşe ve 74'ü (% 29) 4 ve üzeri kardeşe sahip olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin doğum sıralarına (kaçıncı çocuk olduğu) göre dağılımlarına bakıldığında 107'si (% 42) 1. çocuk olduğu, 78'i (% 30) 2. çocuk, 40'ı (% 16) 3. çocuk ve 30'u (% 12) 4. ve sonrası çocuk olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan kız öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında 103'ü (% 40) ilkokul ve altı düzeyinde öğrenime sahip olduklarını belirtmiş, 69'u (% 27) ortaokul düzeyinde öğrenime sahip olduklarını belirtmiş, 65'i (% 26) lise düzeyinde öğrenime sahip olduklarını ve 18'si (% 7)

üniversite/lisansüstü mezunu olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında 157'si (% 62) ilkokul ve altı düzeyinde öğrenime sahip olduklarını belirtmiş, 57'si (% 22) ortaokul düzeyinde öğrenime sahip olduklarını belirtmiş, 31'i (% 12) lise düzeyinde öğrenime sahip olduklarını ve 10'u (% 4) üniversite/lisansüstü mezunu olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin anne-baba medeni durumlarına göre bakıldığında 241'i (% 95) beraber, 14'ü (% 5) boşanmış ya da ayrı olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan kız öğrencilerin babalarının çalışma durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında babaların 164'ü (% 64) kamu sektöründe çalıştığı, 67'si (% 26) özel sektörde ve 24'ü (% 10) çalışmıyor olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin annelerinin çalışma durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında annelerin 29'u (% 11) kamu sektöründe çalıştığı, 27'si (% 11) özel sektörde ve 199'u (% 78) çalışmıyor olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeylerine göre dağılımlarına bakıldığında 3'ü (% 1) düşük, 235'i (% 92) orta ve 17'si (% 7) yüksek olarak belirtmişlerdir.

4.4.1.2 Araştırmaya katılan kız öğrencilerin çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplam puanı ile ölçek alt boyutlarının ortalama değerleri ve yorumlanması

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin tümü ve alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalara ilişkin bulgular çizelge 4.2'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.2: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ve alt boyutlarının genel ortalama değerleri

	N	Min.	Max.	X	Ss
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	255	41.00	65.00	42.27	6.24
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	255	11.00	22.00	23.34	4.82
Girişimcilik ve İnovasyon	255	31.00	50.00	44.73	4.93
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	255	8.00	20.00	14.31	3.19
Kariyer Bilinci	255	20.00	24.00	23.20	3.17
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği	255	114.00	220.00	157.84	15.84

Çizelge 4.2'deki bulgular incelendiğinde, kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği" genel ortalamasının 157.84 ± 15.84 olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayalı olarak kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününe ait ortalamaların, orta değerlerin üzerinde olduğu söylenebilir. Diğer bir

ifadeyle katılımcıların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri"'nin yükseğe yakın düzeyde olduğu söylenebilir. Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği" alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar incelendiğinde, "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri" alt boyutunun ortalaması 42.27 ± 6.24, "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri" alt boyutunun ortalaması 23.34 ± 4.82, "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutunun ortalaması 44.73 ± 4.93, "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" alt boyutunun ortalaması 14.31 ± 3.19 ve "Kariyer Bilinci" alt boyutunun ortalaması 23.20 ± 3.17 olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgulara göre, katılımcı kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği" alt boyutlarından elde ettikleri skorların ortalamanın üzerinde olduğu söylenebilir.

4.4.2 İkinci alt probleme ilişkin bulgular

Bu başlıkta ortaöğretimdeki kız öğrencilerin çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin sosyo-demografik özellikler (yaş, okuduğu sınıf düzeyi, kardeş sayısı, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum, baba çalışma durumu, anne çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey) değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin sosyo-demografik özellikler değişkenlerine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler her bir başlıkta sunulmuştur.

4.4.2.1 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin yaşları değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin yaşları değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Ha: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Hoa: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların yaşlarına göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek amacıyla Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.3'te yer verilmiştir.

Çizelge 4.3: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının yaş değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Yaş	N	Ss	H	p
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	14-15	59	112.25	3.836	.147
	16-17	151	141.02		
	18-19	45	99.74		
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	14-15	59	104.62	4.113	.112
	16-17	151	139.10		
	18-19	45	104.11		
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	14-15	59	114.47	2.126	.324
	16-17	151	138.24		
	18-19	45	99.87		
Kariyer Bilinci	14-15	59	101.82	4.013	.196
	16-17	151	149.14		
	18-19	45	103.25		

$p<0.05$*

Çizelge 4.3'teki bulgulara göre, katılımcıların "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" ile "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ($p>0.05$) gözlenmiştir. H_0a hipotezi kabul edilir. Yani kız öğrencilerin yaşları onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" konusundaki görüşleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.2.2 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin sınıf düzeyleri değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin sınıf düzeyleri değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_1b: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0b: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların devam ettikleri sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla Kruskal-Wallis H testi yapılmış ve elde edilen bulgulara çizelge 4.4'te yer verilmiştir.

Çizelge 4.4: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının sınıf düzeyi değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	Ss	H	p	Fark
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	9. Sınıf	57	151.24	4.832	.356	
	10. Sınıf	74	133.21			
	11. Sınıf	56	129.56			
	12. Sınıf	68	121.24			
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	9. Sınıf	57	134.38	8.952	.018*	12>9
	10. Sınıf	74	134.25			12>10
	11. Sınıf	56	128.37			12>11
	12. Sınıf	68	151.26			
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	9. Sınıf	57	121.14	11.48	.013*	12>9
	10. Sınıf	74	143.58			12>11
	11. Sınıf	56	129.54			10>9
	12. Sınıf	68	150.51			10>11
Kariyer Bilinci	9. Sınıf	57	130.11	9.746	.021*	12>9
	10. Sınıf	74	122.47			12>10
	11. Sınıf	56	149.97			11>9
	12. Sınıf	68	151.31			11>10

$p<0.05$*

Çizelge 4.4'teki bulgulara göre, katılımcıların "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri" (H: 8.952, $p<0.05$), "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" (H: 11.489, $p<0.05$) ile "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri (H: 9.746, $p<0.05$) ortalamalarının sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri" konusundaki ortalamanın ise sınıf düzeylerine göre farklılaşmadığı gözlenmiştir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda, "*Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri*" alt boyutunda gözlenen farklılığın 12>9, 12>10 ve 12>11 sınıfların ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın 12. sınıflar lehine olduğu gözlenmiştir. 12. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. "*Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri*" konusunda gözlenen farklılığın 12>9, 12>11, 10>9, 10>11 sınıfların ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın 10 ve 12. sınıflar lehine olduğu görülmüştür. Buna dayalı olarak 10. ve 12. sınıf öğrencilerinin "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" konusunda diğer sınıf öğrencilerinden daha olumlu düşüncelere sahip oldukları söylenebilir. "*Kariyer Bilinci*" konusunda gözlenen farklılığın hangi gruplar arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda, gözlenen farklılığın 12>9, 12>10, 11>9, 11>10 sınıfların ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve

farklılığın 11 ve 12. sınıflar lehine olduğu görülmüştür. Bulgulara dayalı olarak 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin "Kariyer Bilinci"'nin daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

4.4.2.3 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin kardeş sayıları değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_1c: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0c: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların sahip olunan kardeş sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenebilmesi için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.5'te yer verilmiştir.

Çizelge 4.5: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının sahip olunan kardeş sayısı değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Kardeş Sayısı	N	Ss	H	p
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	1 Kardeş	26	122.31	2.926	.257
	2 Kardeş	74	121.14		
	3 Kardeş	81	119.74		
	4 ve Üzeri Kardeş	74	109.89		
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	1 Kardeş	26	120.12	3.987	.147
	2 Kardeş	74	118.56		
	3 Kardeş	81	103.25		
	4 ve Üzeri Kardeş	74	129.87		
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	1 Kardeş	26	117.25	2.879	.292
	2 Kardeş	74	128.32		
	3 Kardeş	81	101.23		
	4 ve Üzeri Kardeş	74	99.85		
Kariyer Bilinci	1 Kardeş	26	102.54	3.751	.354
	2 Kardeş	74	111.32		
	3 Kardeş	81	125.45		
	4 ve Üzeri Kardeş	74	100.74		

$p<0.05$*

Çizelge 4.5'teki bulgulara göre, katılımcıların "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Sosyal Sorumluluk

ve Liderlik Becerileri" ve "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar sahip olunan kardeş sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ($p>0.05$) gözlenmiştir. H_{oc} hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle kız öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısı onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçeği alt boyutları konusundaki görüşleri üzerinde anlamlı farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.2.4 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin doğum sırası değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin doğum sırası değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_d: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{od}: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği" nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların doğum sıralarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenebilmesi için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.6'da yer verilmiştir.

Çizelge 4.6: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının doğum sırası değişkenine göre Kruskal Wallis-H testi sonuçları

	Doğum Sırası	N	Ss	H	p
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	1.Çocuk	107	111.03	2.520	.178
	2.Çocuk	78	112.14		
	3.Çocuk	40	108.27		
	4. ve Sonrası Çocuk	30	110.32		
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	1.Çocuk	107	117.20	3.289	.124
	2.Çocuk	78	121.31		
	3.Çocuk	40	109.14		
	4. ve Sonrası Çocuk	30	117.18		
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	1.Çocuk	107	114.22	2.451	.191
	2.Çocuk	78	126.02		
	3.Çocuk	40	113.20		
	4. ve Sonrası Çocuk	30	101.21		

Kariyer Bilinci	1.Çocuk	107	110.00	3.236	.289
	2.Çocuk	78	121.41		
	3.Çocuk	40	117.87		
	4. ve Sonrası Çocuk	30	106.14		

p<0.05*

Çizelge 4.6'daki bulgulara göre, katılımcıların "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" ve "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar doğum sırasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı (p>0.05) gözlenmiştir. H_0d hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle kız öğrencilerin doğum sıraları onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçeği alt boyutları konusundaki görüşleri üzerinde anlamlı farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.2.5 21. yüzyıl becerilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_e: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{oe}: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenebilmesi için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.7'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.7: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının baba eğitim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Baba Eğitim Durumu	**N**	**Ss**	**H**	**p**	**Fark**
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	İlkokul	103	122.82	8.149	.023*	4>1
	Ortaokul	69	110.36			4>2
	Lise	65	100.03			4>3
	Üniversite/Lisansüstü	18	148.20			
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	İlkokul	103	108.54	3.952	.319	
	Ortaokul	69	121.36			
	Lise	65	117.96			
	Üniversite/Lisansüstü	18	133.25			
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	İlkokul	103	139.52	1.258	.405	
	Ortaokul	69	103.22			

	Lise	65	118.54			
	Üniversite/Lisansüstü	18	122.11			
Kariyer Bilinci	İlkokul	103	114.63	10.23	.011*	4>1
	Ortaokul	69	118.52			4>2
	Lise	65	112.41			4>3
	Üniversite/Lisansüstü	18	151.63			

p<0.05*

Çizelge 4.7'deki bulgulara göre, katılımcıların "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri" (H: 8.149, p<0.05) ile "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri (H: 10.23, p<0.05) ortalamalarının baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri" ve "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" alt boyut ortalamalarının ise baba eğitim durumuna göre farklılaşmadığı (p>.05) gözlenmiştir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda "*Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri*" alt boyutunda gözlenen farklılığın 4>1, 4>2 ve 4>3 babaların eğitim durumlarının ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın üniversite/lisansüstü mezunu babaların lehine olduğu gözlenmiştir. Üniversite/lisansüstü mezunu babaların çocuklarının "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir. "*Kariyer Bilinci*" konusunda gözlenen farklılığın 4>1, 4>2, 4>3 babaların eğitim durumu ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın üniversite/lisansüstü mezunu babalar lehine olduğu görülmüştür. Üniversite/lisansüstü mezunu babaların çocuklarının "Kariyer Bilinci"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4.2.6 21. yüzyıl becerilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_1f: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_0f: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların anne eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenebilmesi için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.8'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.8: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının anne eğitim durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Ss	H	p	Fark
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	İlkokul	157	104.78	4.253	.410	
	Ortaokul	57	111.41			
	Lise	31	117.56			
	Üniversite/Lisansüstü	10	122.31			
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	İlkokul	157	103.21	2.851	.201	
	Ortaokul	57	117.54			
	Lise	31	122.30			
	Üniversite/Lisansüstü	10	118.21			
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	İlkokul	157	133.20	1.331	.231	
	Ortaokul	57	100.20			
	Lise	31	99.241			
	Üniversite/Lisansüstü	10	101.41			
Kariyer Bilinci	İlkokul	157	148.99	9.874	.017*	1>2
	Ortaokul	57	117.54			1>3
	Lise	31	103.56			1>4
	Üniversite/Lisansüstü	10	112.15			

$p<0.05$*

Çizelge 4.8'deki bulgulara göre, katılımcıların "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri (H: 9.874, $p<0.05$) ortalamalarının anne eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri" ve "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" alt boyut ortalamalarının ise anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığı ($p>.05$) gözlenmiştir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda "*Kariyer Bilinci*" alt boyutunda gözlenen farklılığın 1>2, 1>3 ve 1>4 annelerin eğitim durumlarının ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın ilkokul mezunu annelerin lehine olduğu gözlenmiştir. İlkokul mezunu annelerin çocuklarının "Kariyer Bilinci"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4.2.7 21. yüzyıl becerilerinin anne-babanın medeni durum değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin anne-baba medeni durum değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Hg: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne-baba medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₀g: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne-baba medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların anne-babanın medeni durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenebilmesi için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.9'da yer verilmiştir.

Çizelge 4.9: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının anne-baba medeni durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları

	Anne-Baba Medeni Durum	N	Sıra Ortalama	Sıra Toplam	U	p
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	Beraber	241	139.81	31316.50	5310.214	.314
	Ayrı	14	130.12	6897.64		
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	Beraber	241	141.21	30041.22	5230.101	.301
	Ayrı	14	124.12	6289.63		
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	Beraber	241	136.10	31203.02	54021.36	.256
	Ayrı	14	124.78	5998.56		
Kariyer Bilinci	Beraber	241	122.96	32302.54	3947.500	.145
	Ayrı	14	136.54	5478.98		

p<0.05*

Çizelge 4.9'daki bulgulara göre, katılımcıların "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" ve "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların anne-baba medeni durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı (p>.05) gözlenmiştir. H₀g hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle kız öğrencilerin anne-baba medeni durumları onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçeği alt boyutları konusundaki görüşleri üzerinde anlamlı farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.2.8 21. yüzyıl becerilerinin baba çalışma durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin baba çalışma durumu değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H1h: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin baba çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H0h: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin baba çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların baba çalışma durumuna göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek amacıyla Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.10'da yer verilmiştir.

Çizelge 4.10: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Baba Çalışma Durumu	N	Ss	H	p
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	Kamu	164	121.16	2.998	.245
	Özel	67	131.56		
	Çalışmıyor	24	102.32		
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	Kamu	164	122.89	3.842	.214
	Özel	67	131.85		
	Çalışmıyor	24	130.01		
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	Kamu	164	125.25	3.025	.364
	Özel	67	119.98		
	Çalışmıyor	24	103.21		
Kariyer Bilinci	Kamu	164	103.32	4.013	.203
	Özel	67	115.96		
	Çalışmıyor	24	134.20		

$p<0.05$*

Çizelge 4.10'daki bulgulara göre, katılımcıların "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" ile "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların babanın çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ($p>.05$) gözlenmiştir. H_0h hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle kız öğrencilerin baba çalışma durumları onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçeği alt boyutları konusundaki görüşleri üzerinde anlamlı farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.2.9 21. yüzyıl becerilerinin anne çalışma durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin anne çalışma durumu değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_1: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{01}: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların anne çalışma durumuna göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek amacıyla Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.11'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.11: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının anne çalışma durumuna göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Anne Çalışma Durumu	N	Ss	H	p
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	Kamu	29	109.54	2.123	.142
	Özel	27	102.49		
	Çalışmıyor	199	131.11		
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	Kamu	29	113.56	3.653	.256
	Özel	27	122.45		
	Çalışmıyor	199	123.96		
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	Kamu	29	109.63	3.100	.301
	Özel	27	110.10		
	Çalışmıyor	199	122.11		
Kariyer Bilinci	Kamu	29	111.56	2.187	.223
	Özel	27	108.74		
	Çalışmıyor	199	122.36		

$p<0.05$*

Çizelge 4.11'deki bulgulara göre, katılımcıların "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" ile "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların annelerinin çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ($p>0.05$) gözlenmiştir. H_{01} hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle kız öğrencilerin anne çalışma durumları onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçeği alt boyutları konusundaki görüşleri üzerinde anlamlı farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.2.10 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerilerinin algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde edilen bulguların öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Hi: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₀i: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalar ile öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği"'nin alt boyutlarından elde ettikleri ortalamaların algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek amacıyla Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.12'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.12: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarının algılanan sosyo-ekonomik düzey (SED)' e göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Algılanan SED	N	Ss	H	p	Fark
Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri	Düşük	3	68.21	6.523	.012*	2>1
	Orta	235	138.45			2>3
	Yüksek	17	112.32			
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	Düşük	3	80.51	3.352	.257	
	Orta	235	120.17			
	Yüksek	17	100.14			
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	Düşük	3	88.56	2.889	.301	
	Orta	235	121.78			
	Yüksek	17	109.89			
Kariyer Bilinci	Düşük	3	88.74	8.200	.019*	3>1
	Orta	235	129.41			3>2
	Yüksek	17	131.25			2>1

p<0.05*

Çizelge 4.12'deki bulgulara göre, katılımcıların "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri" (H: 6.523, p<0.05) ile "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri (H: 8.200, p<0.05) ortalamalarının algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri" ile "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" alt boyut ortalamalarının ise algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmadığı (p>.05) gözlenmiştir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda "*Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri*" alt boyutunda gözlenen farklılığın 2>1 ve 2>3 algılanan sosyo-ekonomik düzeylerinin ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın orta gelirli aile lehine olduğu gözlenmiştir. Orta gelirli ailelerin çocuklarının "Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir. "*Kariyer Bilinci*" konusunda gözlenen farklılığın 3>1, 3>2, 2>1 algılanan sosyo-ekonomik düzey ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın yüksek ve orta gelirli aileler lehine olduğu görülmüştür. Yüksek ve orta gelirli ailelerin çocuklarının "Kariyer Bilinci"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4.3 Üçüncü alt probleme ilişkin bulgular

Bu başlıkta ortaöğretimdeki kız öğrencilerin çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanları ile ölçek alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinin sosyo-demografik değişkenlere göre (yaş, lisede okuduğu sınıf, kardeş sayısı, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum, babanın çalışma durumu, annenin çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey) ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamından elde edilen bulgular ile ölçek alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinin öğrencilerin sosyo-demografik özellikler değişkenlerine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler her bir başlıkta sunulmuştur.

4.4.3.1 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin yaş değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin yaş değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Hj: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0j: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların kız öğrencilerin yaşlarına göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara tablo çizelge 4.13'te yer verilmiştir.

Çizelge 4.13: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun yaş değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Yaş	N	Ss	H	p	Fark
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	14-15 yaş	59	131.24	6.122	.002*	3>1
	16-17 yaş	151	133.21			3>2
	18-19 yaş	45	149.56			
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	14-15 yaş	59	124.38	8.320	.012*	2>3
	16-17 yaş	151	144.12			2>1
	18-19 yaş	45	126.17			

$p<0.05$*

Çizelge 4.13'teki bulgulara göre, katılımcıların yaşlarına göre "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" (H: 6.122, $p<0.05$*) ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününden (H: 8.320, $p<0.05$*) aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Hj hipotezi kabul edilir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda "*Girişimcilik ve İnovasyon*" alt boyutunda gözlenen farklılığın 3>1 ve 3>2 kız öğrencilerin yaş durumlarının ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın 18-19 yaş grubundaki kız öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. 18-19 yaş kız öğrencilerin "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir. "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" ölçek bütününde gözlenen farklılığın 2>3 ve 2>1 kız öğrencilerin yaş durumlarının ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın 16-17 yaş grubundaki kız öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. 16-17 yaş kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4.3.2 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin sınıf değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin sınıf değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H$_1$k: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H$_0$k: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların kız öğrencilerinin sınıf düzeyine göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.14'te yer verilmiştir.

Çizelge 4.14: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun sınıf değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	Ss	H	p	Fark
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	9. Sınıf	57	124.56	7.353	.001*	3>1
	10. Sınıf	74	129.41			3>2
	11. Sınıf	56	139.32			3>4
	12. Sınıf	68	122.26			
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	9. Sınıf	57	131.10	7.523	.010*	4>1
	10. Sınıf	74	133.12			4>2
	11. Sınıf	56	126.63			4>3
	12. Sınıf	68	141.12			

$p<0.05$*

Çizelge 4.14'teki bulgulara göre, katılımcıların devam ettikleri sınıf değişkenine göre "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" (H: 7.353, $p<0.05$*) ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününden (H: 7.523, $p<0.05$*) aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. H$_1$k hipotezi kabul edilir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda "*Girişimcilik ve İnovasyon*" alt boyutunda gözlenen farklılığın 3>1, 3>2 ve 3>2 kız öğrencilerin sınıf ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın 11. sınıf grubundaki kız öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. 11. sınıf kız öğrencilerin "Girişimcilik ve

İnovasyon Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir. "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" ölçek bütününde gözlenen farklılığın 4>1, 4>2 ve 4>3 kız öğrencilerin sınıf ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın 12. sınıf grubundaki kız öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. 12. sınıf kız öğrencilerinin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4.3.3 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin kardeş sayısı değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Hıl: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Hol: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin sahip olunan kardeş sayısı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların sahip olunan kardeş sayısına göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizege 4.15'te yer verilmiştir.

Çizelge 4.15: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun sahip olunan kardeş sayısı değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Kardeş Sayısı	N	Ss	H	p
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	1 Kardeş	26	117.25	3.489	.312
	2 Kardeş	74	121.23		
	3 Kardeş	81	118.58		
	4 ve Üzeri Kardeş	74	112.47		
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	1 Kardeş	26	124.10	3.652	.190
	2 Kardeş	74	119.25		
	3 Kardeş	81	116.87		
	4 ve Üzeri Kardeş	74	127.47		

p<0.05*

Çizelge 4.15'teki bulgulara göre, katılımcıların "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününden elde ettikleri ortalamalar

sahip olunan kardeş sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ($p>0.05$) gözlenmiştir. H_0l hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle kız öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısı onların "*Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri*" ile "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" konusundaki görüşleri üzerinde anlamlı farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.3.4 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin doğum sırası değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin doğum sırası değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_1m: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0m: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların öğrencilerin doğum sırasına göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.16'da yer verilmiştir.

Çizelge 4.16: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun doğum sırası değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Doğum Sırası	N	Ss	H	p
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	1.Çocuk	107	109.89	3.239	.289
	2.Çocuk	78	119.23		
	3.Çocuk	40	113.56		
	4. ve Sonrası Çocuk	30	119.02		
21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	1.Çocuk	107	120.03	3.030	.156
	2.Çocuk	78	114.30		
	3.Çocuk	40	116.11		
	4. ve Sonrası Çocuk	30	123.36		

$p<0.05$*

Çizelge 4.16'daki bulgulara göre, katılımcıların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamalar

doğum sırasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı (p>.05) gözlenmiştir. H₀m hipotezi kanul edilir. Diğer bir deyişle kız öğrencilerin doğum sıraları onların "*Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri*" ile "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" konusundaki görüşleri üzerinde anlamlı farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.3.5 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Hₙn: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₀n: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların babanın eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.17'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.17: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun baba eğitim durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Baba Eğitim Durumu	N	Ss	H	p	Fark
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	İlkokul	103	124.10	6.874	.003*	3>1
	Ortaokul	69	121.47			3>2
	Lise	65	133.20			3>4
	Üniversite/Lisansüstü	18	120.14			
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	İlkokul	103	128.30	8.201	.001*	4>1
	Ortaokul	69	131.02			4>2
	Lise	65	126.63			4>3
	Üniversite/Lisansüstü	18	134.08			

p<0.05*

Çizelge 4.17'deki bulgulara göre, katılımcıların babalarının eğitim durumu değişkenine göre "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" (H: 6.874, p<0.05*) ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününden (H: 8.201, p<0.05*) aldıkları puan

ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Hın hipotezi kabul edilir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda "*Girişimcilik ve İnovasyon*" alt boyutunda gözlenen farklılığın 3>1, 3>2 ve 3>2 babalarının eğitim durumları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın lise mezunu babaya sahip kız öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. Lise mezunu babaya sahip kız öğrencilerin "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir. "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" ölçek bütünü puanlarında gözlenen farklılığın 4>1, 4>2 ve 4>3 babalarının eğitim durumları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın üniversite/lisansüstü mezunu babaya sahip kız öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. Üniversite/lisansüstü mezunu babaya sahip kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü puanlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4.3.6 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Hıo: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Hₒo: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların anne eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.18'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.18: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun anne eğitim durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Ss	H	p
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	İlkokul	157	120.03	3.258	.202
	Ortaokul	57	119.98		
	Lise	31	121.17		
	Üniversite/Lisansüstü	10	125.45		
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	İlkokul	157	129.14	3.307	.105
	Ortaokul	57	121.03		
	Lise	31	119.47		
	Üniversite/Lisansüstü	10	123.58		

p<0.05*

Çizelge 4.18'deki bulgulara göre, katılımcıların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların annenin eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı (p>0.05) gözlenmiştir. H_{oo} hipotezi kabul edilir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların annelerinin eğitim durumu "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" ile "*Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri*" konusundaki görüşleri üzerinde farklılığa yol açmamaktadır.

4.4.3.7 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin anne-baba medeni durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin anne-baba medeni durum değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_p: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne-baba medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{op}: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne-baba medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların anne-baba medeni durumuna göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara Çizelge 4.19'da yer verilmiştir.

Çizelge 4.19: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek bütünü ile girişimcilik ve inovasyon alt boyutunun anne-baba medeni durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları

	Anne-Baba Medeni Durum	N	Sıra Ortalama	Sıra Toplam	U	p
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	Beraber	241	127.81	30217.50	4998.201	.322
	Ayrı	14	132.25	6920.32		
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	Beraber	241	141.21	31025.56	5102.203	.317
	Ayrı	14	124.12	6356.52		

$p<0.05$*

Çizelge 4.19'daki bulgulara göre, katılımcıların "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutu ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününden elde ettikleri ortalamaların anne-baba medeni durum değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ($p>0.05$) gözlenmiştir. H_0p hipotezi kabul edilir. Buna dayalı olarak kız öğrencilerin anne-baba medeni durumunun onların genel olarak "Ç*ok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" ile "*Girişimcilik ve İnovasyon*" konusundaki görüşleri üzerinde farklılığa yol açmadığı söylenebilir.

4.4.3.8 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin baba çalışma durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin baba çalışma durumu değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_1r: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin baba çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_0r: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin baba çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların baba çalışma durumuna göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.20'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.20: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun baba çalışma durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Baba Çalışma Durumu	N	Ss	H	p	Fark
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	Kamu	164	141.23	7.423	.002*	1>2
	Özel	67	131.14			1>3
	Çalışmıyor	24	131.20			
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	Kamu	164	139.20	7.996	.012*	1>2
	Özel	67	127.12			1>3
	Çalışmıyor	24	128.89			

p<0.05*

Çizelge 4.20'deki bulgulara göre, katılımcıların babalarının çalışma durumu değişkenine göre "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" (H: 7.423, p<0.05*) ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününden (H: 7.996, p<0.05*) aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Hı hipotezi kabul edilir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda "*Girişimcilik ve İnovasyon*" alt boyutunda ve "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" ölçek bütününde gözlenen farklılığın 1>2 ve 1>3 babalarının çalışma durumları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın kamu sektöründe çalışan babaya sahip kız öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. Kamu sektöründe çalışan babaya sahip olan kız öğrencilerin "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4.3.9 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin anne çalışma durumu değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin anne çalışma durumu değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Hıs: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Hos: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların anne çalışma durumuna göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.21'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.21: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun anne çalışma durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Anne Çalışma Durumu	**N**	**Ss**	**H**	**p**	**Fark**
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	Kamu	29	124.12	7.258	.001*	3>1
	Özel	27	126.85			3>2
	Çalışmıyor	199	137.26			
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	Kamu	29	122.47	7.669	.010*	3>1
	Özel	27	126.12			3>2
	Çalışmıyor	199	131.09			

p<0.05*

Çizelge 4.21'deki bulgulara göre, katılımcıların annelerinin çalışma durumu değişkenine göre "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" (H: 7.258, p<0.05*) ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününden (H: 7.669, p<0.05*) aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Hs hipotezi kabul edilir.

Farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirleyebilmek amacıyla uygulanan ikili karşılaştırma testleri sonucunda "*Girişimcilik ve İnovasyon*" alt boyutunda ve "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" ölçek bütününde gözlenen farklılığın 3>1 ve 3>2 annelerin çalışma durumları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı ve farklılığın çalışmayan anneye sahip kız öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. Çalışmayan anneye sahip kız öğrencilerin "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4.3.10 Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile girişimcilik ve inovasyon becerilerinin algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılığı

Kız öğrencilerin, çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçek toplamı ile alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen bulguların öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılığını tespit etmek için test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_1t: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H_0t: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri toplam ölçek puanı ve alt boyutu olan girişimcilik ve inovasyon becerilerinden elde edilen ortalamalar ile öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutundan elde ettikleri ortalamaların algılanan sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşma durumlarını belirleyebilmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara çizelge 4.22'de yer verilmiştir.

Çizelge 4.22: Çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ölçeği ile girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun algılanan sosyo-ekonomik düzey (SED) değişkenine göre Kruskal-Wallis H testi sonuçları

	Algılanan SED	**N**	**Ss**	**H**	**p**
Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri	Düşük	3	124.89	3.630	.110
	Orta	235	126.78		
	Yüksek	17	130.08		
Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Bütünü	Düşük	3	131.15	3.098	.121
	Orta	235	129.56		
	Yüksek	17	123.45		

$p<0.05$*

Çizelge 4.22'deki bulgulara göre, katılımcıların "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutu ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününden elde ettikleri ortalamaların algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ($p>0.05$) gözlenmiştir. H_0t hipotezi kabul edilir. Buna dayalı olarak kız öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeyin onların genel olarak "*Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri*" ile "*Girişimcilik ve İnovasyon*" konusundaki görüşleri üzerinde farklılığa yol açmadığı söylenebilir.

5. SONUÇ ve TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmayla Bursa ili en büyük ve en kalabalık ilçesi olan Osmangazi ilçesinde sanayi bölgesinde ortaöğretim düzeyinde eğitim gören kız öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri bağlamında girişimcilik ve inovasyon becerilerinin incelenmiş ve öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek alt boyutlarından elde ettikleri

ortalamaların çeşitli sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşma durumu incelenmiştir. Kız öğrencilerin genel olarak "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği" genel ortalamasının 157.84 ± 15.84 olduğu görülmekte ve bu bulgular ışığında kız öğrencilerin ölçek bütününe ait ortalamalarının, orta değerlerin üzerinde olduğu yani katılımcıların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri"'nin ölçek değerlendirmesine göre (124-164: İyi düzey 21. yy. becerileri, 165-205: Üst düzey 21. yy. becerileri) üst düzeye yakın olduğu söylenebilir. Ölçek alt boyutlarından elde edilen ortalamalara göre, "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Girişimcilik ve İnovasyon" , "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" ve "Kariyer Bilinci" alt boyutlarından elde ettikleri skorlar ortalamanın üzerindedir. Bu çalışmada cinsiyete göre bir ayrım yapılmamış, yalnızca kız öğrencilerinin girişimcilik becerileri incelenmiş ve "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ile "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutlarının ölçek değerlendirmesine göre iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Bu sonucu destekleyen, girişimcilik becerilerinin cinsiyete göre değişmediği çalışmalar bulunduğu (Börü, 2006; Kılıç, Keklik ve Çalış, 2012; Akçakanat, Mücevher ve Çarıkçı, 2014; Ulucan, 2015; Balkan, 2017; Bakır, 2020) gibi aksi yönde cinsiyete dayalı girişimcilik eğilimleri konusunda farklılıkların olduğu sonuçlar da bulunmaktadır (Cansız, 2007; Konaklıoğlu ve Kızanlıklı, 2011; Aydın ve Er, 2015; Salik ve Kaygın, 2016).

Yapılan istatistik sonuçlarına göre kız öğrencilerin sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumları ve algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenleri onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" alt boyutları hakkındaki görüşleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmakta; kız öğrencilerin yaşları, sahip olunan kardeş sayıları, doğum sıraları, anne-baba medeni durum, anne ve baba çalışma durumları onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" alt boyutları hakkındaki görüşleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmamaktadır. Bu bilgiler ışığında; "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri" ve "Kariyer Bilinci" alt boyutları ile sınıf düzeyi arasındaki farlılık incelendiğinde; 12. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu, kişiliğin şekillenmeye başlamasıyla ergenlikten yetişkinliğe doğru ilerleyen yıllarda kız çocuklarının eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin yükselmesi umut verici olmuştur. 10. ve 12. sınıf öğrencilerinin sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri konusunda diğer sınıf öğrencilerinden daha olumlu düşüncelere sahip oldukları, 11. ve

12. sınıf öğrencilerinin kariyer bilincinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin kariyer planlarının yapıldığı ve bölüm seçilerek üst öğrenim kurumlarına hazırlanmaların devam ettiği sınıf düzeyinde olmaları onların kariyer planlarını olumlu etkilemiş olabilir. "Bilgi ve Teknoloji Okur Yazarlığı Becerileri" ve "Kariyer Bilinci" alt boyutları ile baba eğitim durumu arasındaki farlılık incelendiğinde; üniversite/lisansüstü mezunu babaların çocuklarının bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin daha yüksek olduğu, üniversite/lisansüstü mezunu babaların çocuklarının kariyer bilincinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Baba eğitim durumunun yüksek olması öğrencilerin bazı 21. yüzyıl becerileri alt boyutları konusunda olumlu etki yapmış olabilir. "Kariyer Bilinci" ölçek alt boyutu ile anne eğitim durumu arasındaki farlılık incelendiğinde; ilkokul mezunu annelerin çocuklarının kariyer bilincinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. İlkokul mezunu annelerin çocuklarının kariyer bilincinin yüksek olması 21. yüzyıl becerilerine sahip bireyler olmanın kız çocukları adına gelecek konusunda umut verici olduğunu söyleyebiliriz. Yüzüak (2010) çalışmasında anne eğitim durumu ile okul bitince seçilecek meslek arasında anlamlı bir ilişki bulmuş, annenin eğitim durumunun kız öğrencilerin meslek seçimini etkilediği sonucuna varmış ve kendi işini yapmak isteyen kız öğrencilerin annelerinin eğitim durumunun en fazla lise düzeyinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. "Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri" ile algılanan sosyo-ekonomik düzey arasındaki farklılık incelendiğinde; orta gelirli ailelerin çocuklarının bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Börü (2006) girişimcilik eğilimini incelediği çalışmasında, öğrencilerin ekonomik düzeylerinin çoğunlukla orta olduğu sonucuna varmıştır.

Yapılan istatistik sonuçlarına göre kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ve "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" alt boyutlarından elde edilen ortalamaların bazı sosyo-demografik özelliklere göre farklılık gösterdiği yönündedir. Buna göre; yaş, sınıf düzeyi, baba eğitim durumu, anne ve baba çalışma durumları değişkenleri onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" alt boyutundaki görüşleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmakta; kardeş sayısı, doğum sırası, anne eğitim durumu, anne-baba medeni durum ve algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenleri onların "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri" alt boyutundaki görüşleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmamaktadır. Çalışmadan

elde edilen sonuçlar diğer benzer çalışma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutu ile yaş arasındaki farlılık incelendiğinde; 18-19 yaş kız öğrencilerin girişimcilik ve inovasyon becerilerinin daha yüksek olduğu, "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünü ile yaş arasındaki farklılık incelendiğinde; 16-17 yaş kız öğrencilerin "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri"'nin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonucu destekleyen girişimcilik becerilerinin yaş düzeyine göre değişiklik gösterdiği çalışmalar olduğu (Zeybek, 2019) gibi ileriki yaşlarda girişimcilik becerilerinin daha yüksek olacağı yönünde sonuçlara da rastlanmıştır (Salik ve Kaygın, 2016). "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutu ile sınıf düzeyi arasındaki farlılık incelendiğinde; 11. sınıf kız öğrencilerin girişimcilik ve inovasyon becerilerinin daha yüksek olduğu, "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününde ile sınıf düzeyi arasındaki farklılık incelendiğinde; 12. sınıf kız öğrencilerinin çok boyutlu 21. yüzyıl becerilerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonucu destekleyen girişimcilik becerilerinin sınıf düzeyine göre değişiklik gösterdiği çalışmalar bulunmaktadır (Börü, 2006; Kılıç, Keklik ve Çalış, 2012). "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutu ile baba eğitim durumu arasındaki farlılık incelendiğinde; lise mezunu babaya sahip kız öğrencilerin girişimcilik ve inovasyon becerilerinin daha yüksek olduğu, "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününde ile baba eğitim durumu arasındaki farklılık incelendiğinde; üniversite/lisansüstü mezunu babaya sahip kız öğrencilerin çok boyutlu 21. yüzyıl becerilerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonucu destekleyen girişimcilik becerilerini etkileyen "aile desteği" alt boyutuyla baba eğitim durumuna göre değişiklik gösterdiği çalışmalar olduğu (Ulucan, 2015) gibi baba eğitim durumunun girişimcilik becerilerini etkilemediği sonuçlar da bulunmaktadır (Yüzüak, 2010; Akman, 2019; Bakır, 2020). "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutu ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütünün ile anne çalışma durumu arasındaki farklılık incelendiğinde; çalışmayan anneye sahip kız öğrencilerin girişimcilik ve inovasyon becerileri ile çok boyutlu 21. yüzyıl becerilerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonucu destekleyen girişimcilik becerilerinin anne çalışma durumuna göre değişiklik gösterdiği çalışmalar olduğu (İpçioğlu ve Taşer, 2019; Türkmen ve İşbilir, 2014; Bakır, 2020) gibi anne çalışma durumunun girişimcilik becerilerini etkilemediği sonuçlar da bulunmaktadır (Ulucan, 2015). "Girişimcilik ve İnovasyon" alt boyutu ile "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri" ölçek bütününde ile baba çalışma durumu arasındaki farklılık incelendiğinde; kamu sektöründe çalışan babaya sahip olan kız

öğrencilerin girişimcilik ve inovasyon becerileri ile çok boyutlu 21. yüzyıl becerilerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonucu destekleyen, girişimcilik becerilerinin baba çalışma durumuna göre değişiklik gösterdiği çalışmalar olduğu (Salik ve Kaygın, 2016) gibi baba çalışma durumunun girişimcilik becerilerini etkilemediği sonuçlar da bulunmaktadır (Ulucan, 2015; Bakır, 2020).

Girişimcilik ile ilgili kız çocuklarının çeşitli demografik etmenlerden etkilendiğini gösteren çalışmalar ışığında, içerisinde yaşanan kültürün veya sahip olunan ailenin belli özelliklerinin bireylerin iş fikirlerini ortaya koymaları veya uygulamaları noktasında etkilediği ve harekete geçmede destek olacak bazı uygulamaların onları yüreklendirdiği düşünülmektedir. Geçmişten günümüze pek çok kadın üzerinde gözlenen ufak bir çabayla başlayan girişim faaliyetinin büyüdüğü ve belki başka kişilere de destek olduğunun örneklerine rastlanmıştır. Geleceğin kadın girişimcileri olacak kız çocuklarının genç yaşlardan itibaren girişimcilik ve inovatif çalışmalar ile ilgili bilgi sahibi olmaları ve gençliğin verdiği enerjiyi kullanarak yaratıcı iş fikirlerinde bulunacakları düşünüldüğünde desteklenmeleri gerekmektedir. Özellikle girişimcilik ve inovasyon alt boyutunda 12. sınıf kız öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri nin daha yüksek olduğu göz önüne alınırsa, ortaöğretim düzeyinde tüm kademelerde kız öğrencilerde 21. yüzyıl becerilerinin yükseltilmesi adına gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Gerek işlenen müfredat içerisinde gerek de eğitim içerisinde gerçekleşen sosyal kültürel ve sanatsal faaliyetlerle öğrencilere eleştirel düşünme, problem çözme, mesleki gelişimlerini destekleyici kariyer danışmanlığı hizmetleri, bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, sosyal sorumluluk becerilerini geliştirici liderlik becerilerinin kazandırılması adına gerekli çalışmalar yapılmalıdır. 11. sınıf kız öğrencilerin girişimcilik ve inovasyon becerilerinin daha yüksek olduğu göz önüne alınırsa, ortaöğretim düzeyinde tüm kademelerde kız öğrencilerde girişimcilik becerilerinin yükseltilmesi adına girişimcilik becerilerini destekleyici inovatif yaratıcı becerilerin kazandırılması amaçlanmalıdır.

Girişimcilik konusunda yapılan birçok çalışmaya göre de ortaöğretim ve üniversite yaşlarındaki gençlerin çoğunun gelecek adına kendiişlerini kurma noktasında istekli oldukları hatta girişimde bulunmada cesaret ve risk almanın önemli olduğu, yeni fikir ve yaratıcılığın yüksek olması gerektiği görüşlerine yüksek oranda önem verildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar çerçevesinde bakıldığında, ortaöğretim öğrencilerine Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde girişimciliği destekleyici derslerin

müfredata eklenmesi veya girişimcilikle ilgili öğretmenlere hizmet içi eğitimlerin verilerek öğrencilere kurs imkânlarının sunulması öğrencilerin girişimcilik konusunda bilinçlenmelerini sağlayacaktır. Üniversite öğrencilerinde üniversite bünyesinde yer alan tüm bölümler için girişimcilik ile ilgili ortak dersler eklenerek öğrencilere bu konuda teorik ve pratik dersler verilmesi faydalı olacaktır. Ortaöğretim ve lise kademesindeki kız öğrencilerin girişimde bulunma konusunda uygulamalı olarak destek alabilecekleri imkânlar gerek üniversite yönetimlerince gerek öğrenci kulüpleri gerekse de belediyeler veya devlet politikaları aracılığıyla desteklenmelidir. Kız öğrencilerin ortaöğretimdeki girişimcilik ve inovasyon becerileri ile üniversitedeki ve sonraki iş hayatlarındaki girişimcilik ve inovasyon becerilerinin de paralel bir çalışmayla genişletilerek incelenmesi veya kız öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin genişletilerek incelenmesi noktasında bundan sonraki araştırmalara da örnek teşkil edeceği düşünülmektedir.

Ülkelerin geleceğinin garantisi ve ekonomik olarak bel kemiği olacak girişimci genç bireylerin özellikle de kız çocuklarının küçük yaşlardan itibaren bilinçlendirilmelerinin ve çeşitli girişimcilik faaliyetleri konusunda yüreklendirilmelerinin ülke ekonomisine katkı sağlayacağı ve dolaylı olarak toplumların ilerlemeleri adına fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle genç nüfus oranının fazla olduğu Türkiye'de potansiyel olabilecek genç girişimcilerin oluşması ve teşvik edilmesi ekonomik kalkınma adına bir gerekliliktir diyebiliriz. Gerek üniversitelerde gerekse liselerde verilecek çeşitli eğitimler ve bilgilendirmeler yapılarak bilinçlendirme çalışmalarının arttırılması girişimcilik faaliyetlerinin artması adına önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Akbulaev, N. (2017). Yoksulların Bankası: Grameen Bank. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER)*, 2 (1), 56-70.

Akçakanat, T., Mücevher, M. ve Çarıkçı, İ. (2014). Sözel, Sayısal ve Eşit Ağırlık Bölümlerinde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: SDÜ Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 137-153, doi: 10.5578/jeas.8992.

Akkuş, Y. ve Menteş, A. (2018). Osmanlı İmparatorluğu'nda Girişimcilik: Klasik Dönem Üzerine Bir Çalışma. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 5 (2), 169-186.

Akman, Ş. (2019). *Girişimcilik ve Kız Öğrencilerde Girişimcilik Eğilimi: Bir Vakıf Üniversitesi Örneği.* (Yüksek Lisans Tezi). Konya: KTO Karatay Üniversitesi. Erişim Adresi: www.karatay.edu.tr.

Akyüz, K., Gedik, T., Akyüz, İ. ve Yıldırım, İ. (2010). Rize İlindeki Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Yeteneklerinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,* 20 (1), 233-246.

Alçın, S. (2016). Üretim İçin Yeni Bir İzlem: Sanayi 4.0. *Journal of Life Economics,* 3 (2), 19–30, doi:10.15637/jlecon.129.

Altuntaş, T. (2016). *Girişimcilik Destek Programlarının Aktif İstihdam Politikası Üzerindeki Etkinliği: KOSGEB Yeni Girişimcilik Programı Örneği ve TR21 Analizi.* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: acikerisim.nku.edu.tr.

Aslan, Ş. (2018). Sosyal Bilimler İçin Araştırma Yöntemleri: Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber. Ş. Aslan (Ed.), *Bilimsel Araştırmada Temel Kavramlar* içinde (s. 50). Konya: Eğitim Yayınevi.

Aşkın, A., Nehir, S. ve Vural, S. Ö. (2011). Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* 6 (2), 55-72.

Austin, J., Stevenson, H. ve Wei-Skillern, J. (2006). Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both?. *Entrepreneurship theory and practice,* 30 (1), 1-22.

Aydın, S. ve Er, B. (2015). Meslek Lisesi Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi,* 1 (2), 87-105.

Aytar, A. G. (2015). Toplumsal ve Duygusal Gelişim. A. Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* içinde (ss. 97-98). Ankara: Anı Yayıncılık.

Bakır, Y. (2020). *Z Kuşağı Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesinde Girişimcilik Eğitiminin Rolü: Nizip İlçesindeki Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma.* (Yüksek Lisans Tezi). Şanlıurfa: Harran Üniversitesi. Erişim Adresi: http://acikerisim.harran.edu.tr:8080/jspui/handle/11513/2314.

Balkan, S. (2017). *Bartın Üniversitesi Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Mezunlarının Girişimcilik Eğilimi.* (Yüksek Lisans Tezi). Bartın: Bartın Üniversitesi. Erişim Adresi: https://acikerisim.bartin.edu.tr/.

BatelleForKids. (2019). Framework for 21st Century Learning. *Partnership for 21st century learning.* Erişim: 14.12.2020. Url 8: http://static.battelleforkids.org/documen%0Ats/p21/P21_Framework_Brief.pdf.

Bedük, A. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 3 (12), 106–117, doi: 10.17755/esosder.72418.

Börü, D. (2006). *Girişimcilik Eğilimi: Marmara Üniversitesi İşletme Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi. Erişim Adresi: https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/.

Büyükgöze, S. ve Dereli, E. (2019). Toplum 5.0 ve Dijital Sağlık. *VI. Uluslararası Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar Kongresi* içinde (ss. 7-10).

Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2011). *Sosyal Bilimler için İstatistik* (7. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Büyükuslu, A. R. (2020). *Toplum 5.0 Süper Akıllı Toplum.* İstanbul: Der Yayınevi.

Cansız, E. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma.* (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. Erişim Adresi: http://tez.sdu.edu.tr/Tezler/TS00606.pdf.

Casson, M. (t.y). *Entrepreneurship*. Erişim: 11.01.2021. Url 10: https://www.econtalk.org/library/Enc1/Entrepreneurship.html#.

Chye Koh, H. (1996) Girişimsel Özelliklerin Hipotezlerini Test Etmek: Hong Kong MBA Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *Yönetim Psikolojisi Dergisi*, 3 (11), 12-25, doi: org/10.1108/02683949610113566.

Coughlin, J. H. (2002). *The Rise of Women Entrepreneurs: People, Processes, and Global Trends.* London: Quorum Books. Erişim: 22.02.2021. Url 18: http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_1/ENTREPRENEURSHIP%20The%20rise%20of%20women%20entrepreneurs%20%20people,%20processes,%20and%20global%20trends.pdf.

Çetindamar, D. (2002). *Türkiye'de Girişimcilik (C. TÜSİD-T/20).* İstanbul. Erişim: 19.01.2021. Url 12: http://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1880-turkiyede-girisimcilik.

Çetindamar, D., Tutal, E., Titiz, S. ve Taluk, Ş. (2010). Sosyal Dönüşümün Ajanları: Sosyal Girişimciler. *Social Entrepreneurship Conference* içinde (ss. 1-7). İstanbul: Sabancı Üniversitesi, 4 Haziran.

Çakırer, M. A. (2013). *Lider Girişimcinin Yol Haritası* (5. bs.). Bursa: Ekin Bursa Yayınevi.

Çelik, A., Akgemci, T. ve Şimşek, Ş. (2013). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*. Ankara: Gazi Yayınevi.

Çetinkaya Bozkurt, Ö., Kalkan, A., Koyuncu, O. ve Alparslan, A. M. (2012). Türkiye'de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1 (15), 229-247.

Çevik, M. ve Şentürk C. (2019). Multidimensional 21th century skills scale: Validity and reliability study. *Cypriot Journal of Educational Science,* 14 (1), 11-28.

Çöğürcü, İ. (2016). İktisadi Doktrinlerde Geçmişten Günümüze Girişimciliğin Önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 65-80.

ÇSGB. (2017). Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planları 2014-2023 ve Eylem Planları 2017-2019. Ankara.

Demir, A. (2018). Endüstri 4.0'dan Eğitim 4.0'a Değişen Eğitim-Öğretim Paradigmaları. *Journal of Turkish Studies,* 13 (15), 147-171, doi: 10.7827/TurkishStudies.13480.

Demirel, E. T. (2015). Sosyal Girişimcilik. E. Kaygın ve B. Güven (Ed.), *Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular* içinde (ss.111-114). İstanbul: Siyah İnci Akademi Yayınları.

Develi, H. (2017). *Endüstri 4.0'dan Toplum 5.0'a Ekonomide Satırarası*. Erişim: 25.11.2020. Url 1: https://www.dunya.com/kose-yazisi/endustri-40dan-toplum-50a/389146.

Doğan, H. ve Aktan, V. (2018). Girişimcilikle İlgili Temel Kavramlar ve Tarihi Gelişimi. H. Doğan, D. Kutukız ve I. Arıkan Saltık (Ed.). *Yenilikçilik ve Girişimcilik içinde* (s. 1). Ankara: Gazi Kitapevi.

Doğaner, E. A. (2014). *Girişimcilik Okulu.* Eskişehir: Kuraldışı Yayıncılık.

Drucker, P. F. (1985). *İnovation and Entrepreneurship Practice and Principles.* USA: Harper Collins Publishers Ltd.

Durukan, T. (2006). Dünden Bugüne Girişimcilik ve 21. Yüzyılda Girişimciliğin Önemi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* 1 (2), 25-37.

Ercan, S. ve Gökdeniz, İ. (2009). Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Sosyal Bilimler Dergisi,* (49), 59-82.

Erten, P. (2019). Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algıları ve Bu Becerilerin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri. *Milli Eğitim Araştırma Makalesi*, 49 (227), 33-64.

Erten P. (2019). Z kuşağının dijital teknolojiye yönelik tutumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10 (1), 190- 202.

Granrath, L. (2017). *Japan's Society 5.0: Going Beyond Industry 4.0.* Erişim: 05.12.2020. Url 2: https://www.japanindustrynews.com/2017/08/japans-society-5-0-going-beyond-industry-4-0/.

Güleç, S. (2011). *Kadın Girişimciliği-Karaman Örneği.* (Yüksek Lisans Tezi). Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi. Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/.

Gümüşoğlu, Ş. (2014). Tarihsel Süreçte Girişimcilik Muğla Örneği. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 3 (1), 97-116.

Güney, S. (2015). *Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular* (4. bs.). Ankara: Siyasal Kitapevi.

Hallerman, S., Lewis, C. ve Dresbach, B. (2019). *What is a 21st Century Education?*. Erişim: 09.12.2020. Url 6: https://www.battelleforkids.org/learning-hub/learning-hub-item/what-is-a-21st-century-education.

Hisrich, R. D., Peters, M. P. ve Shepherd, D. A. (2017). *Entrepreneurship* (10. bs.). New York: McGraw Hill Education.

Işık, N., Işık, H. B. ve Kılınç, E. C. (2015). Girişimcilik ve İnovasyon İlişkisi: Teorik Bir Değerlendirme. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi,* 1 (2), 57-90.

İlgazi, A. (Ed.). (2016). *İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük* (2. bs.). Ankara: Siyasal Kitapevi.

İlter, B. (2008). *Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi; KAGİDER Örneği.* (Doktora Tezi). Erişim Adresi: acikerisim.aku.edu.tr.

İpçioğlu, İ. ve Taşer, A. (2009). İşletme Bölümlerinde Verilen Eğitimin Girişimci Adayı Öğrenciler Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10 (2), 13-25.

Japan Business Federation. (2016). *Toward Realization of The New Economy and Society*. Keidanren Policy & Action. Erişim: 23.02.2021. Url 3: http://www.keidanren.or.jp/en/policy/2016/029_outline.pdf.

KAGİDER. (2019). *Türkiye Kadın Gi ri şi mci li k Endeksi -2019*. Erişim: 19.02.2021 Url 19: https://kagider.org/docs/default-source/kagider-raporlar/kagider-t%C3%BCrk-tuborg-kad%C4%B1n_girisimcilik_endeksi_2019.pdf?sfvrsn=6.

Kalaycı, Ş. (2005) *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri.* İstanbul: Asil Yayın Dağıtım.

KAMER. (t.y). *Amacımız, İlkelerimiz, Yürüttüğümüz Çalışmalar.* Erişim: 16.01.2021. Url 16: https://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270.

Karadeniz, E. (2014). 2013-2014 *Verileriyle Türkiye'de ve Bölgelerde Girişimcilik*. Erişim: 20.02.2021. Url 9: https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali Tablolar/GEM-2014.pdf.

Karadeniz, E. (2017). Türkiye'de Kadın Girişimciler. *Yeditepe Üniversitesi İİBF*, 1-7. Erişim: 22.02.2021 Url 23: https://iibf.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/ikt_ekonominotlari2.pdf.

Karoğlu, A., Çetinkaya, K. ve Çimşir, E. (2020). Toplum 5.0 Sürecinde Türkiye'de Eğitimde Dijital Dönüşüm. *Üniversite Araştırmaları Dergisi,* 3 (3), 147-158, doi: 10.26701/uad.815428.

Kaygın, E. ve Güven, B. (2015). Girişimci Olmayı Belirleyen Faktörler. E. Kaygın ve B. Güven (Ed.), *Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular* içinde (s.45). İstanbul: Siyah İnci Akademi Yayınları.

Keegan, W. J. ve Green, M. C. (2014). *Küresel Pazarlama* içinde (s. 443). (Çev. Tatlıdil, R.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Keskin, S. (2018). Girişimcilik ve İnovasyon Arasındaki İlişki. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 13 (5), 186-193.

Kılıç, R., Keklik, Y. ve Çalış, N. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma: Bandırma İİBF İşletme Bölümü Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 17 (2) , 423-435.

Konaklıoğlu, E. ve Kızanlıklı, M. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Proaktif Kişilik Özellikleri İle Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişki. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi,* 1 (2), 72-92.

KOSGEB. (2015a). *2014 Yılı KOSGEB Faaliyet Raporu.* Erişim: 16.02.2021. Url 14: https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali Tablolar/Faaliyet Raporları/KOSGEB_2014_Yılı_Faaliyet_Raporu.pdf.

KOSGEB. (2015b). *Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı: 2015-2018.* Erişim: 16.02.2021. Url 15: https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/Gisep_2015-2018_TR.pdf.

Kumkale, İ. (2015). *Kadın Girişimciliğinin Stratejik Liderlik Yetkinlikleri Açısından İncelenmesi ve Bir Araştırma*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Kutanis, Ö. ve Kesim, Ş. (2015). Türkiye Yakın Tarihinde Kadın Girişimcilik Tecrübeleri. E. Kaygın ve B. Güven (Ed.), *Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular* içinde (s. 162). İstanbul: Siyah İnci Akademi Yayınları.

Küçük, O. (2017). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Mandal, H. (2016). Teknoloji Odaklı Ekosistemde Küresel Mühendislik Eğitimi. *ODTÜ Metalurji ve Malzeme Mühendisliği 50. Yıl Sempozyumu* içinde (ss. 1-37). Ankara: ODTÜ, 29 Haziran.

Mastercard. (2018). *Mastercard Index of Women Entrepreneurs 2018 Report.* Erişim: 10.03.2021. Url 21: https://newsroom.mastercard.com/wp-content/uploads/2018/03/MIWE_2018_Final_Report.pdf.

Mastercard. (2020). *The Mastercard Index of Women Entrepreneurs 2020 Report*. Erişim: 10.03.2021. Url 20: https://www.mastercard.com/news/media/1ulpy5at/ma_miwe-report-2020.pdf.

MEB. (2019). 2020 Yılı Bütçe Sunuşu. Ankara. https://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-bakanligi-2020-yili-butce-sunusu-yayinlanmistir/icerik/371 adresinden erişildi.

MEB. (2020). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim. Ankara. https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64 adresinden erişildi.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). *MEB Faaliyet Raporu 2011*. Erişim: 12.03.2021. Url 5: http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/W7IjA+Milli_Egitim_Bakanligi_2011_yili_faaliyet_raporu.pdf.

NCOE (National Entrepreneurship Commission). (2003). *Avrupa'da Girişimcilik.* Erişim: 18.02.2021. Url 11: https://kisi.deu.edu.tr/ethem.duygulu/yesilkitap.pdf.

Odabaşı, Y. (Ed.). (2005). *Girişimcilik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

OECD. (2017). *Entrepreneurship at a Glance.* Erişim: 19.02.2021. Url 13: https://www.oecd-ilibrary.org/employment/entrepreneurship-at-a-glance-2017_entrepreneur_aag-2017-en.

OECD ve Eurostat. (2005). *Oslo Kılavuzu: Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler* (3. bs.). (Çev. TÜBİTAK). OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ve Eurostat (Avrupa Birliği İstatistik Ofisi) Ortak Yayımı. Erişim: 22.02.2021. Url 24: https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/kilavuzlar/Oslo_3_TR.pdf.

Onay, M. (2015). İç Girişimcilik. . E. Kaygın ve B. Güven (Ed.), *Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular* içinde (s. 88). İstanbul: Siyah İnci Akademi Yayınları.

Özçelik, A.D. ve Tuğluk, M. N. (Ed.). (2020). *Eğitimde ve Endüstride 21 yy Becerileri* (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özden, B. ve Doğan, U. (2017). Türkiye'de İnovasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *International Journal Of Economics and Political Science Academic Research,* 4 (10), 53-64.

Özeren, E. E. (2004). İş Hukukunda Çalışan Çocuk. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (52), 162–171.

Özkul, G. ve Örün, E. (2016). Girişimcilik ve İnovasyonun Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Araştırma. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 5 (2), 17-51.

Öztemel, E. (2018). Eğitimde Yeni Yönelimlerin Değerlendirilmesi ve Eğitim 4.0. *Üniversite Araştırmaları Dergisi,* 1 (1), 25-30, doi: 10.32329/uad.382041.

Özyılmaz, A. M. (2016). *Türkiye'de Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma.* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. Erişim Adresi: http://hdl.handle.net/20.500.11787/209.

Palalar Alkan, D. (2020). *Dördüncü Sanayi Devrimi Megatrentler Ekseninde Liderlik*. İstanbul: Der Yayınları.

Perktaş, E. (2020). Dünya'da ve Türkiye'de Geçmişten Bugüne Girişimcilik. H. Çora ve E. H. Mikail (Ed.), *Yönetim ve Girişimcilik* içinde (s. 142). Ankara: İksad Yayınları.

Salik, N. ve Kaygın, E. (2016). Demografik Değişkenler Açısından Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesi: Kafkas Üniversitesi Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 13 (1), 145-162.

Soysal, A. (2010). Türkiye'de Kadın Gi ri şi mci ler: Engeller ve Fırsatlar Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1), 83-114, doi: 10.1501/sbfder_0000002153.

Sözen, M. ve Mescioğlu, T. (2019). Endüstri 4.0' ın İtici Güçlerinin Türkiye ve Çin Üzerindeki Etkileri. *International Journal of Social Inquiry,* 12 (1), 287-315.

Şahbaz, A. (2017). İnovasyon ve Girişimcilik Kavramlarının Karşılıklı Etkileşimi. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi,* 1 (1), 20-38, doi: 10.31006/gipad.322084.

Saracel, N. ve Aksoy, I. (2020). Toplum 5.0: Süper Akıllı Toplum. *Social Sciences Research Journal*, 9 (2), 26-34.

Şengül, H. İ. (2017). İnovasyon ve İnovasyon Stratejilerine Genel Bir Bakış. *The Journal of Social Science*, 1 (1), 35-43, doi: 10.30520/tjsosci.341803.

Tarhan, M. (2020). *Girişimcilik Pedagojisine Giriş* (2. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Taş, H. Y. (2020). *Yenilikçi ve Sosyal Boyutlarıyla Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİLER.* Bursa: Ekin Yayınevi.

TBMM. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı-Girişimciliğin Geliştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Erişim: 15.03.2021. Url 22: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/10_GirisimciliginGelistirilmesi.pdf adresinden erişildi.

Tekin, E. (2019).*Girişimcilik ve Sosyal Sermaye.* Konya: Eğitim Yayınevi.

Tiryaki, A. (2005). Theories of Entrepreneurship: A Critical Overview. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 1–12.

Topçu, M. S. ve Çiftçi, A. (2020). 21. Yy Becerileri ve STEM. A. D. Özçelik ve M. N. Tuğluk (Ed.), *Eğitimde ve Endüstride 21. Yy Becerileri* içinde (s. 95). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Topkaya, Ö. (2013). Tarihsel Süreçte Girişimcilik Teorisi: Girişimciliğin Ekonomik Boyutu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* 8 (1), 29-54.

Toprakçı Alp, G. ve Aksoy, B. (2018). Kadın Girişimciliği ve İstihdam. M. K. Namal (Ed.), *Sosyal Politika ve Çalışma İlişkilerinde Güncel Sorunlar* içinde (s. 220). Ankara: Gazi Yayınevi.

TÜİK. (2018). *TÜİK Yenilik Araştırması Raporu.* Erişim: 23.02.2021. Url 25: https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30581.

TÜİK. (2020). *İstatistiklerle Kadın 2019*. Erişim: 21.02.2021. Url 17: https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33732.

Türkmen, M. ve İşbilir, U. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi,* 9 (2), 18-28.

Uçak, S. ve Erdem, H. H. (2020). Eğitimde Yeni Bir Yön Arayışı Bağlamında "21. Yüzyıl Becerileri ve Eğitim Felsefesi". *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 76-93, doi: 10.29065/usakead.690205.

Ulucan, S. (2015). *Girişimcilik Eğiliminin ve Girişimcilik Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Ortaöğretimde Lise 3. ve 4. Sınıf Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi. Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/.

UNESCO. (2021). *UNESCO Figures Show Two Thirds Of An Academic Year Lost On Average Worldwide Due To Covid-19 School Closures.* Url 7: https://en.unesco.org/news/unesco-figures-show-two-thirds-academic-year-lost-average-worldwide-due-covid-19-school.

Uygun, T. ve Günaydın, C. (2019). Kadın Girişimciliğine Genel Bir Bakış ve Türkiye'deki Kadın Girişimcilerin Analizi. *Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3 (1), 34–64.

Veeraraghavan, V. (2009). Entrepreneurship and Innovation. *Asia-Pacific Business Review,* 5 (1), 14-20.

W.E.F. (2016). *New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology. New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology.* Erişim: 18.01.2021. Url 4: http://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf.

Wilson F., Kickul J. ve Marlino D. (2007). Gender, Entrepreneurial Self–Efficacy, and Entrepreneurial Career Intentions: Implications for Entrepreneurship Education. *Entrepreneurship Theory and Practice,* 31 (3), 387-406, doi: 10.1111/j.1540-6520.2007.00179.x.

Yalçın, S. (2018). 21. Yüzyıl Becerileri ve Bu Becerilerin Ölçülmesinde Kullanılan Araçlar ve Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 51 (1), 183-201, doi: 10.30964/auebfd.405860.

Yelkikalan, N., Erden, S., Aydın, E. ve Kurt, Ü. (2019). Endüstri 4.0'dan Eğitim 4.0'a Yükseköğretimin Geleceği. *4. Uluslararası Yükseköğretim Çalışmaları Konferansı* içinde (ss. 123-125). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ekim 10-12.

Yıldız, A. (2018). Endüstri 4.0 ve Akıllı Fabrikalar. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi,* 22 (2), 546-556, doi: 10.16984/saufenbilder.321957.

Yılmaz, T. ve Sözcan, Z. (2019). Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimi Üzerine Etkisi: Sakarya Üniversitesi Örneği. *Bilig Sosyal Bilimler Dergisi,* 21 (1), 78-107.

Yurdakal, İ. H. (2018). Bilgi Çağında Eğitim Olgusu. E. Yalçınkaya (Ed.), *Küreselleşme Sürecinde Teknolojik Yenilikler ve Eğitim Araştırmaları* içinde (ss. 4-25). Ankara: İksad Yayınları.

Yüzüak, E. (2010). *Üniversitelerde Öğrenim Gören Kız Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerini Etkileyen Faktörler: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İ.İ.B.F. Örneği.* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Erişim Adresi: http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/handle/COMU/644.

Zeybek, G. (2019). Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri Kullanım Düzeylerinin Belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research.* 5 (2), 142-156.

EKLER

EK-1: Araştırma Uygulama İzni

T.C.
OSMANGAZİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü
Demirtaş İsmail Hakkı Bursevi Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

Sayı : E-94969034-605.01-24997661
Konu : Sümeyye Nur KAHRAMAN'ın Araştırma Uygulama İzni

İLGİLİ MAKAMA

İlgi: 24994463 sayı ve 12.03.2020 tarihli dilekçe

Okulumuza yapılan başvuru sonucu Bursa Teknik Üniversitesi Uluslararası Ekonomi Politikası programında 182297531017 numaralı yüksek lisans öğrencisi olan Sümeyye Nur Kahraman'ın Doç. Dr. Melda Medine Sunay danışmanlığında hazırlayacağı "21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında Kız Çocuklarının Girişimcilik ve İnovasyon Becerilerinin İncelenmesi" konulu yüksek lisans tezine veri elde etmek için okulumuz ortaöğretim öğrencilerine eklerde yer alan kişisel bilgi formu ile geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış olan ölçeği Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 nolu "Araştırma Uygulama İzinleri" konulu genelgesi hükümlerine göre 13.03.2020 tarihinde uygulaması uygundur.

Naciye EMEN
Okul Müdürü

Ekler:
1- Araştırma İzin Dilekçesi
2- Kişisel Bilgi Formu
3- Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği
4- Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres :
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için:
Unvan : Müdür Yardımcısı
İnternet Adresi:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 2768-2d38-39d4-b281-60c8 kodu ile teyit edilebilir.

EK-2: Araştırma Uygulama İzin Dilekçesi

T.C.
BURSA İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
DEMİRTAŞ İSMAİL HAKKI BURSEVİ KIZ ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ
MÜDÜRLÜĞÜNE

Bursa Teknik Üniversitesi Uluslararası Ekonomi Politikası programında 1822997531017 numaralı yüksek lisans öğrencisiyim. Doç. Dr. Melda Medine Sunay danışmanlığında hazırlanacak olan "21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında Kız Çocuklarının Girişimcilik ve İnovasyon Becerilerinin İncelenmesi" konulu yüksek lisans tezine veri elde etmek için okulunuz ortaöğretim öğrencilerine eklerde yer alan kişisel bilgi formu ile geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış olan ölçeği uygulamak istiyorum. Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 nolu "Araştırma Uygulama İzinleri" konulu genelgesi hükümlerine uygun bir şekilde tez çalışmam kapsamındaki araştırmalarımı okulunuzda uygulamak istiyorum.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

EKLER:

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

Ek-2: Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Formu

EK-3: Kişisel Bilgi Formu

ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma Bursa Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ekonomi Politikası Yüksek Lisans öğrencisi S. Nur KAHRAMAN tarafından yazılan yüksek lisans tezine veri sağlamak amacıyla, Doç. Dr. Melda Medine SUNAY danışmanlığında hazırlanmıştır. Ankette hem kişisel bilgilerinize yönelik hem de çeşitli durumlar karşısındaki tepki ya da düşüncelerinizle ilgili ifadeler yer almaktadır. Önce kendinizle ilgili bilgileri daha sonra ise anket sorularını yanıtlayınız. Araştırma sonuçlarının sağlıklı olması açısından lütfen soru ve ifadeleri dikkatli okuyunuz, hiçbir soruyu yanıtsız bırakmayınız. Hiçbir şekilde anketin üzerine isminizi yazmayınız.

Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Veriler hiçbir şartta herhangi bir kurum ya da kişi ile paylaşılmayacaktır. Bu bir sınav değildir, doğru ya da yanlış cevap yoktur. Araştırma sonrasında herhangi bir sorunuz olursa aşağıdaki adresten araştırmacı ile irtibata geçebilirsiniz.

Çalışmamıza ilgi gösterdiğiniz ve anketi cevaplandırmaya zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Melda Medine SUNAY

Tez Yürütücüsü: S. Nur KAHRAMAN

Bursa Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ekonomi Politikası Yüksek Lisans

Mail:

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yaşınız:				
Sınıfınız:	( ) **9. sınıf**	( ) **10. sınıf**	( ) **11. sınıf**	( ) **12. sınıf**
Ailede kaçıncı çocuksunuz?	( ) **Birinci**	( ) **İkinci**	( ) **Üçüncü**	( ) **Dördüncü ve üzeri**
Kardeş sayısı	( ) **1**	( ) **2**	( ) **3**	( ) **4 ve üzeri**
Babanızın eğitim durumu	( ) Okur-yazar değil		( ) Okur-yazar	
	( ) İlkokul mezunu		( ) Ortaokulu mezunu	
	( ) Lise mezunu		( ) Üniversite mezunu	
	( )Yüksek lisans, doktora			
Annenizin eğitim durumu	( ) Okur-yazar değil		( ) Okur-yazar	
	( ) İlkokul mezunu		( ) Ortaokulu mezunu	
	( ) Lise mezunu		( ) Üniversite mezunu	
	( ) Yüksek lisans, doktora			
Anne-baba medeni durum	( ) Beraber		( ) Boşanmış ya da ayrı	
Anne çalışma durumu	( ) Devlet çalışanı		( ) Özel sektör çalışanı	( ) Çalışmıyor
Baba çalışma durumu	( ) Devlet çalışanı		( ) Özel sektör çalışanı	( ) Çalışmıyor
Sosyo-ekonomik düzeyinizi nasıl algılıyorsunuz?				
( ) Düşük (2.500 TL ve altı)		( ) Orta (2.500-5.000 TL)		( ) Yüksek (5.000 TL ve üstü)

EK-4: Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği

ÇOK BOYUTLU 21. YÜZYIL BECERİLERİ ÖLÇEĞİ

YÖNERGE: Aşağıda "Çok Boyutlu 21.yüzyıl Becerileri" ölçek maddeleri verilmiştir. Her bir cümleyi dikkatlice okuyup, o cümlenin size ne kadar uygun olduğunu belirleyiniz. Daha sonra cümlenin sağ tarafında verilen seçeneklerden size uygun olanın üzerini **(√ veya x)** Şeklinde işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir cümle üzerinde fazla zaman kaybetmeksizin genel olarak size en uygun olanını seçiniz. Envanterdeki bilgiler yüksek lisans tez çalışması için kullanılacak olup gizlilik esastır ve cevaplarınız başka kişilerle paylaşılmayacaktır.

Boyutlar	Numaraları	Ölçek Maddeleri	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri	1	Öğrenmeye karşı meraklıyım.					
	2	Yeni ve farklı fikirleri dinlemeyi severim.					
	3	Mevcut bilgiler dışında yeni bilgiler edinmeye yönelik çaba gösteririm.					
	4	Ülkemizde ve dünyada meydana gelen yenilikleri takip ederim.					
	5	Dünyadaki değişim ve yeniliklere yönelik fikir sahibiyim.					
	6	Çeşitli kaynakları takip ederek farklı bilgiler ve fikirler edinirim.					
	7	Güvenilir kaynaklardan araştırma yaparak yeni bilgiler edinmeyi severim.					
	8	Günlük hayatta ne tür bilgilere ihtiyaç duyduğumu fark ederim.					
	9	İhtiyaç duyduğum bilgiye doğru kaynaklardan ulaşırım.					
	10	Elde ettiğim bilgilerin doğruluğunu farklı kaynaklardan araştırırım.					
	11	Edindiğim ve doğruluğuna emin olduğum bilgileri günlük hayatımda etkili bir şekilde kullanırım.					
	12	Doğruluğuna emin olduğum bilgileri çevremdekilere aktarırım.					
	13	Yazılı, işitsel ve görsel kaynakları düzenli takip ederim.					
	14	TV programlarının öncesinde programın hangi kitleye hitap ettiğini belirten akıllı işaret sembollerinin anlamlarını bilirim.					
	15	Teknolojide meydana gelen gelişmeleri yakından takip ederim.					
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri	16*	Bana anlatılan her bilginin doğru olduğuna inanırım.					
	17*	Benim gibi düşünmeyen kişilerle arkadaşlık yapmak istemem.					
	18*	Beni eleştiren insanlardan hoşlanmam.					
	19*	Okuduğum her bilginin doğru olduğunu kabul ederim.					
	20*	Öğrendiğim konular üzerinde hiç düşünmeden konuşurum.					

	21*	Karşılaştığım sorunlarla mücadele etmek yerine sorunu görmezden gelirim.					
	22	Çalışmalarımı genellikle istekli, coşkulu ve enerjik bir şekilde sürdürürüm.					
	23	Karşılaştığım olumsuz durumları fırsata dönüştürürüm.					
Girişimcilik ve İnovasyon	24	Zamanı iyi planlar ve yönetirim.					
	25	Yaptığım çalışmalarda farklı ürünler ortaya koyarım.					
	26	Karmaşık ve zor işlerle uğraşmayı severim.					
	27	Yoğun bir merak duygusuyla her şeyi gözlemler ve incelerim.					
	28	İnsanların hayatını kolaylaştıracak yöntem ve teknikler üzerine düşünürüm.					
	29	Alışılmışın dışında, yeni ve yararlı fikirleri üretir ve uygularım.					
	30	Gelecekte dünyada ortaya çıkabilecek ihtiyaçlar hakkında düşünür ve buna yönelik araştırmalar yaparım.					
	31	Geliştirdiğim ürünleri çevremdekilere rahatlıkla sunarım.					
Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri	32	Farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurmaya çalışırım.					
	33	Grup çalışmalarında genellikle grubun lideri olarak görev yaparım.					
	34	Kendimle birlikte çevremdeki kişilerin yeteneklerini geliştirmelerini katkıda bulunurum.					
	35*	Grup çalışmalarının zaman kaybı olduğunu düşünürüm.					
Kariyer Bilinci	36	Bana verilen görevi başarıyla yerine getirmek için gayret gösteririm.					
	37	Gelecekte sahip olmak istediğim mesleğe ilişkin bir kararım vardır.					
	38	Mesleklerin özelliklerini araştırarak kendime en uygun mesleği belirlemeye çalışırım.					
	39	Gelecekte yapacağım meslekte başarılı olmayı isterim.					
	40	Hayatımın bu evresinde aldığım kararların, geleceğime yöne vereceğinin farkındayım					
	41	Kişisel gelişimime ve gelecekteki kariyerime katkı sağlayacak fırsatları değerlendiririm. (staj, kurs, kongre, seminer, eğitim vb.)					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum

EK-4: Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçek Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları

ÇOK BOYUTLU 21.YY BECERİLERİ ÖLÇEK BİLGİLERİ

Kaynak/Referans:
Çevik, M. & Şentürk C. (2019). Multidimensional 21th century skills scale: Validity and reliability study. *Cypriot Journal of Educational Science, 14*(1), 11-28.

DOI: https://doi.org/10.18844/cjes.v14i1.3506

Geliştiren/Uyarlayan: Mustafa Çevik-Cihad Şentürk

Sorumlu Yazar: Mustafa Çevik

İletişim:

Ölçülen Özellikler:
15-25 Yaş Grubu Bireylerin 21. Yüzyıl Becerileri

Alt Boyutlar:
-Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri
-Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri
-Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri
-Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri
-Kariyer Bilinci

Örnek Maddeler ve Madde Sayıları:

Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri Boyutu: 15 Madde

Örnek madde: Edindiğim ve doğruluğuna emin olduğum bilgileri günlük hayatımda etkili bir şekilde kullanırım.

Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri Boyutu: 6 Madde
Örnek madde: Okuduğum her bilginin doğru olduğunu kabul ederim.

Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri Boyutu: 10 Madde
Örnek madde: Alışılmışın dışında, yeni ve yararlı fikirleri üretir ve uygularım.

Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri Boyutu: 4 Madde
Kendimle birlikte çevremdeki kişilerin yeteneklerini geliştirmelerini katkıda bulunurum.

Kariyer Bilinci Boyutu: 6 Madde
Mesleklerin özelliklerini araştırarak kendime en uygun mesleği belirlemeye çalışırım.

Ölçeğin Türü:
5'li Likert Tip

Derecelendirme:
5= Tamamen Katılıyorum, 4= Katılıyorum, 3= Fikrim Yok, 2= Katılmıyorum, 1= Kesinlikle Katılmıyorum

Ölçeğin Puanlaması:

Ölçekten alınabilecek puan 41 ile 205 arasında değişmektedir. Ölçekte 16, 17, 18, 19, 20, 21 ve 35. madde ters maddedir.

Ölçeğin Değerlendirilmesi:

41-82= Düşük düzey 21. yy. becerileri

83-123= Orta düzey 21. yy. becerileri

124-164= İyi düzey 21. yy. becerileri

165-205= Üst düzey 21. yy. becerileri

Geçerlik:

Geçerlik çalışmaları kapsamında açımlayıcı faktör analizi (AFA) gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda, 5 alt boyuttan oluşan ("Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri", "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri", "Girişimcilik ve İnovasyon Becerileri", "Sosyal Sorumluluk ve Liderlik Becerileri ve "Kariyer Bilinci") 41 maddelik bir ölçek elde edilmiştir.

Çalışmada AFA da herhangi bir yük değeri olmayan faktörler ve binişik olanlar çıkarılmıştır. AFA ya bu şekilde devam edilerek işlemler tekrarlanmıştır. Faktör yükü.40'ın altındaki maddeler ölçekten çıkartılmıştır.

Güvenirlik:

Ölçek alt boyut ve toplam puanlarının ayırt ediciliklerini belirlemek üzere faktörler ve ölçek toplam puanlarına göre ayrı ayrı belirlenmiş üst %27 ve alt %27'lik grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek için yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda tüm gruplar için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<.05$). Söz konusu farklılıklar üst %27'lik gruplar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar ölçek alt boyut ve toplam puanlarının ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır. Faktör toplam korelasyon değerlerine bakıldığında ise, her bir faktörün r değerinin.24'ün üzerinde olduğu görülmektedir. Bu korelasyon katsayıları genel kabul gören 0.20'nin üstündendir (Büyüköztürk, 2010). Ölçeğin güvenirliği için Cronbach's Alpha iç tutarlılık değeri hesaplanmıştır. Alanyazın tarandığında bir veri toplama aracının güvenilirlik katsayısının .70 veya daha üzerinde olması, güvenilirlik için yeterli bir değer olarak belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2010). Ölçeğin geneline ait alfa katsayısı .86, birinci alt boyutun güvenilirlik katsayısı .84, ikinci alt boyutun .79, üçüncü alt boyutun .76, dördüncü alt boyutun .73 ve beşinci alt boyutun .75 olarak tespit edilmiştir. Bu bulguların ışığında ölçeğin güvenirliğinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad **: Sümeyye Nur KAHRAMAN**

Doğum Tarihi ve Yeri **:**

E-posta **:**

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** **:** 2014, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik
- **Yüksek Lisans** **:** Devam Ediyor, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Tolum Bilimleri Anabilim Dalı, Uluslararası Ekonomi Politikası

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Milli Eğitim Bakanlığı-Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen (2014 yılından beri)
- Milli Eğitim Başarı Belgesi (2 adet)

TEZDEN TÜRETİLEN ESERLER, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- …….
- ……..
- ……

DİĞER ESERLER, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisinde yayınlanmış "8. Sınıf Kız Öğrencilerinin Kariyer Gelişimi Sürecine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi" 10.26450/jshsr.1873 doi numaralı makale
- ……..